

OPAIȚELE ROMANE DIN CASTRUL DE LA MICIA, PĂSTRATE ÎN COLECȚIILE
MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI*

IONUȚ BOCAN, CĂTĂLINA–MIHAELA NEAGU

ROMAN LAMPS DISCOVERED IN THE FORT AT MICIA, PRESERVED IN THE COLLECTION OF THE NATIONAL
HISTORY MUSEUM OF ROMANIA

This study focuses on the analyses of a specific type of archaeological material, namely the lamps, discovered in the Roman fort at *Micia*. These finds have a special place within the framework of archaeological discoveries due to the fact that the stamps or the other details offer the possibility to identify the workshop where the objects were manufactured, such element being relevant in establishing the relative chronology.

The analysis was made on a set of 111 pieces that had been discovered during the archaeological campaigns carried out between 1976 and 1987 in the Roman camp at *Micia*. The objects are now part of National History Museum of Romania collections. There are 110 lamps and an upper valve of a mould.

As regards the chronology of the lamps found in the fort at *Micia*, by considering the ones assigned by us as northern Italic imports, the manufacturers' workshops are functional during the 2nd c. AD. For the provincial and local product one has to consider the 2nd–3rd c. AD, based on their archaeological contexts of provenance.

KEYWORDS: lamps, stamps, Roman fort, workshop, northern Italic imports, local products
CUVINTE CHEIE: opaițe, ștampile, castru roman, atelier, importuri nord-italice, produse locale

---

INTRODUCERE

Situat pe malul stâng al râului Mureș, în imediata vecinătate a punctului cel mai îngust al văii Mureșului, loc ce se află în dreptul satului Brănișca, castrul roman de la *Micia* (com. Vețel, jud. Hunedoara) reprezenta elementul central de apărare al văii Mureșului în perioadă romană, controlând atât o importantă arteră de comunicație terestră cât și, probabil, una navală. Din punct de vedere militar, castrul are un rol dublu: pe de-o parte servea la apărarea graniței de vest a provinciei *Dacia Superior*, iar pe de altă parte bloca accesul în ținuturile miniere din Cadrilaterul Aurifer¹. Edificiul militar a fost ridicat pe un platou natural cu o înălțime de aproximativ 3 m, fiind orientat NV–SE. Astfel, protejat dinspre nord de râul Mureș, castrul de la *Micia* beneficia de o poziție strategică deosebită blocând intrarea dinspre vest în interiorul provinciei *Dacia Superior*².

Deși a intrat destul de devreme în atenția cercetătorilor, în anul 1847 Johann Ferdinand Neugebauer executând două sondaje pe latura de nord³, primele cercetări sistematice au avut loc abia în anul 1929, fiind conduse de Constantin Daicoviciu. Cu această ocazie a fost cercetată tot latura de nord a castrului efectuându-se mai multe sondaje⁴. În anii 1967–1968, cu prilejul construirii termocentralei de la Mintia, Octavian Floca și Liviu Mărghitau au cercetat sistemul de fortificații de pe laturile de est și sud ale castrului⁵. Între anii 1976–1987 în castrul de la *Micia* au fost efectuate cercetări arheologice de către o echipă a Muzeului Național de Istorie a României

---

*Mulțumirile noastre se îndreaptă către domnul dr. Liviu Petculescu, coordonatorul cercetărilor arheologice efectuate în castrul de la *Micia* pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziție atât materialul arheologic, cât și manuscrisul doamnei Ruxandra Anastasiu.

¹ Daicoviciu 1930–1931, 4.

² Daicoviciu 1930–1931, 5.

³ Marinescu *et alii* 1979, 111.

⁴ Daicoviciu 1930–1931, 1–43; Marinescu *et alii* 1979, 111.

⁵ Floca, Mărghitau 1970, 43–57.

(MNIR), coordonată de Liviu Petculescu. Au fost excavate și cercetate 26 de unități de săpătură, stabilindu-se dimensiunile exacte ale castrului: $360 \times 189,5 \text{ m}^6$ (Pl. I/1–2).

Materialul arheologic descoperit în castrul de la *Micia*, deosebit de bogat și variat, alcătuit din ceramică, obiecte din metal, obiecte din piatră și obiecte din sticlă se află în colecțiile a trei muzee: Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca (MNIT), Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva (MCDR) și MNIR. În cadrul obiectelor din ceramică, opaițele ocupă un loc particular atât din punct de vedere artistic, cât și din punct de vedere al varietății morfologice. Muzeul din Deva este în posesia unei importante colecții de opaițe, valorificată de Cloșca Băluță prin publicarea unui articol în anul 1977. Între acestea se remarcă prin diversitatea tipologică un număr de 36 de exemplare provenite de la *Micia*, 12 exemplare fiind descoperite în urma cercetărilor arheologice efectuate în castru⁷. De asemenea, Cloșca Băluță este cel care a publicat în anul 1996 colecția de lămpi șampilate aflată în posesia Muzeului din Cluj-Napoca. În cadrul acestui important lot de opaițe au fost descrise și analizate nouă exemplare provenite de la *Micia*, însă fără mențiuni referitoare la contextele arheologice⁸. Printre artefactele aflate în colecțiile MNIR se regăsește și un important lot de opaițe descoperite în castrul roman de la *Micia*. Acesta este constituit din 110 opaițe și valva superioară a unui tipar de lămpi. La începutul anilor '80 ai secolului trecut, Ruxandra Anastasiu a intenționat publicarea unui articol cu titlul *Opaițele din castrul roman de la Micia (com. Vețel, jud. Hunedoara)* în revista Acta Musei Napocensis. Acest studiu, în care erau analizate 38 de opaițe și un tipar de lămpi, fragmentar, descoperite în castrul roman de la *Micia* între anii 1976–1979, nu a văzut niciodată lumina tiparului.

Studierea lămpilor descoperite în castele romane din Dacia a progresat în ultimele două decenii. O serie de lucrări au abordat studiul opaițelor descoperite în unele dintre centrele militare ale Daciei. Astfel, au fost publicate lămpile descoperite în castele de la *Porolissum*, Buciumi, Gilău, *Samum*–Cășei⁹, *Arcodabara*–Ilișua¹⁰, *Potaissa*¹¹, *Tibiscum*¹², Gherla¹³, Jidava, Rucăr, Drajna de Sus¹⁴. În acest context se impunea atât valorificarea, cât și introducerea în circuitul științific a acestei importante colecții muzeale provenite din castrul de la *Micia*.

TIPOLOGIA OPAIȚELOR

Un aspect important al studierii instrumentelor de iluminat este reprezentat de analiza tipologică a acestora, criteriu consacrat în studiul ceramicii romane în general și al lămpilor în particular. Pentru încadrarea tipologică a lămpilor analizate în acest studiu, a fost utilizată tipologia de referință realizată de Sigfried Loeschcke pentru lămpile de la *Vindonissa*, în anul 1919. În cazul tipurilor de lămpi care nu se regăsesc în tipologia autorului mai sus menționat, acestea au fost încadrate în tipologiile realizate de Dora Iványi, pentru lămpile din *Pannonia*, în anul 1935, respectiv Dorin Alicu pentru lămpile de la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, în anul 1994.

Astfel, cele 110 piese analizate în acest studiu se pot încadra în șase tipuri de lămpi: Loeschcke IV (un exemplar), Loeschcke VIII (opt exemplare), Loeschcke IX (patru exemplare), Loeschcke X (52 de exemplare), Iványi IX (patru exemplare) și Alicu XI (un exemplar). Se impune menționat faptul că, în cazul a 24 de opaițe, cu o stare de fragmentaritate foarte ridicată nu s-a putut realiza o încadrare tipologică foarte clară în tipurile Loeschcke IX sau Loeschcke X, însă, se poate afirma cu certitudine că acestea fac parte din tipul cunoscut în literatura de specialitate sub

⁶ Petculescu, Nemoianu, Anastasiu 1981, 70.

⁷ Băluță 1977, 218–223, 225, nr. cat. 14–16, 22, 25, 30, 33, 35–39, 45–49, 51, 54–55, 58–62, 65–69, 71–72, 74–77, 93–94, pl. I/8, 11–12, II/20 a–b, III/23 a–b, IV/30–31, 34, 36 a–b, 37, V/49 a–b.

⁸ Băluță 1996, 101, 110, nr. cat. 43–50, 104, pl. I/7, II/7–9, VI/1, 4, 6–7, XIII/3, 6.

⁹ Isac, Roman 2001, 367–395; Roman 2006; Gudea, Cosma 2008, 117–128; Isac, Roman 2008, 153–154.

¹⁰ Găiu 2010, 217–244.

¹¹ Cătiș 1996, 63–74.

¹² Benea 1990, 139–168.

¹³ Protase, Gudea, Ardevan 2008, 107–111, pl. LXXXIII–LXXXVI.

¹⁴ Negru 1996, 75–80.

denumirea de *Firmalampen*. De asemenea, 16 lămpi nu au putut fi încadrate tipologic, din acestea păstrându-se fragmente de dimensiuni reduse și neconcludente din punct de vedere morfologic.

I. Lămpi cu volute, încadrabile în tipul Loeschcke IV

Acest tip de opaițe se individualizează prin ciocul rotunjit, încadrat de două volute, redat schematic. Discul rotund, predominant concav, cu un orificiu de alimentare în centru este delimitat de bordură printr-un cordon circular. Bordură lată, decorată (motive geometrice și vegetale). Rezervor circular. Bază dreaptă sau concavă. Din punct de vedere cronologic acest tip este produs în Peninsula Italică pe parcursul secolului I p. Chr., circulând la nord de Alpi până în a doua jumătate a secolului al II-lea p. Chr.¹⁵ În *Pannonia* sunt menționate lămpi din acest tip asociate cu monede din timpul lui Nero, la *Emona* și cu monede din timpul lui Vespasian¹⁶, la *Poetovio*. În *Moesia Inferior*, la *Durostorum*, acest tip este datat între mijlocul secolului I și a doua jumătate a secolului al II-lea p. Chr.¹⁷ În provinciile dacice acest tip de lămpi este rar întâlnit. Astfel de opaițe au fost descoperite la *Tibiscum*¹⁸ și la Gilău¹⁹. Piese de la *Tibiscum* sunt datate în prima jumătate a secolului al II-lea, iar cea de la Gilău în a doua jumătate a secolului al II-lea.

În castrul de la *Micia* a fost descoperit un exemplar (nr. cat. 1), fragmentar, considerat de noi, un produs al atelierelor moesice (probabil *Durostorum*)²⁰. Pe baza observațiilor stratigrafice și a celor mai apropiate analogii, acest opaiț este încadrat din punct de vedere cronologic la începutul secolului al II-lea p. Chr.

II. Lămpi cu cioc rotund și rezervor circular, încadrabile în tipul Loeschcke VIII

Lămpile din acest tip se caracterizează prin discul ușor concav, simplu sau ornamentat cu personaje mitologice, animale, rozete etc., delimitat de bordura îngustă printr-o incizie circulară sau un cordon. Ciocul scurt, rotunjit. Rezervor circular. Bază dreaptă sau ușor concavă. Majoritatea este prevăzută cu toartă, lamelară sau inelară. În castrul roman de la *Micia* au fost descoperite opt exemplare (nr. cat. 2–9). În funcție de modul de confecționare se pot distinge două variante:

II.a. Lămpi confecționate în tipar bivalv. Această variantă cuprinde patru piese fragmentare (nr. cat. 2–5). Două dintre acestea (nr. cat. 2–3) sunt produsele unor ateliere provinciale (*Dacia Superior*). În cadrul acestui tip se individualizează un opaiț *polilychnis* (nr. cat. 4). Deși piesa este fragmentară, în urma observațiilor întreprinse asupra pastei și a modului de finisare poate fi atribuită unui atelier din nordul Peninsulei Italice. De asemenea, în urma aceluiași tip de analiză se remarcă faptul că lampa nr. cat. 5 este un import moesic (*Moesia Inferior*).

II.b. Lămpi confecționate la roata olarului, imitații ale tipului Loeschcke VIII. Această variantă este reprezentată prin patru exemplare (nr. cat. 6–9). În urma observațiilor întreprinse atât asupra pastei din care sunt confecționate, cât și asupra detaliilor stilistice și a modalității de confecționare, trei dintre piese (nr. cat. 6–7, 9) pot fi atribuite unor ateliere locale (*Micia*), în timp ce exemplarul nr. cat. 8 este atribuit unui atelier provincial (*Dacia Superior*). Nu excludem posibilitatea ca și acesta să fie produs în atelierele de la *Micia*.

Pe baza observațiilor stratigrafice coroborate cu cele mai apropiate analogii, cele opt lămpi (nr. cat. 2–9) pot fi încadrate din punct de vedere cronologic în secolul al II-lea p. Chr.

Un criteriu consacrat, utilizat pentru stabilirea originii atelierelor de producție este reprezentat de analiza stilistică a pieselor (motivele decorative de pe disc și bordură). În cazul

¹⁵ Loeschcke 1919, 37–38.

¹⁶ Iványi 1935, 11.

¹⁷ Mușețeanu, Elefterescu 1983, 113.

¹⁸ Benea 1990, 141, 152, nr. cat. 6–8, fig. 1/7.

¹⁹ Roman 2006, 37, 93, nr. cat. 38, pl. 17/38.

²⁰ Cea mai apropiată analogie o aflăm la *Durostorum*: Mușețeanu, Elefterescu 1983, 118, nr. cat. 9, fig. 9/a–b.

opaițelor de tip Loeschcke VIII descoperite în castrul roman de la *Micia*, au fost identificate trei lămpi cu discul ornamentat (nr. cat. 3–5) și o lampă cu decor pe bordură (nr. cat. 8). Decorurile sunt simple putând fi clasificate în două tipuri: rozeta (decoruri pe disc) și rețea de incizii (decoruri pe bordură).

Decoruri pe disc

Decorul cu rozetă este întâlnit frecvent pe opaițele cu cioc scurt și rezervor circular încadrabile în tipul Loeschcke VIII. Astfel, dintre opaițele analizate în acest studiu se evidențiază trei exemplare de tipul Loeschcke VIII, modelate în tipare de bună calitate, având discul ornamentat cu rozetă (nr. cat. 3–5). Astfel de opaițe, cu rezervor circular, având ca ornament pe disc rozeta au fost descoperite în *Dacia Superior*, la *Alburnus Maior*²¹, *Apulum*²², *Tibiscum*²³, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*²⁴, în *Dacia Porolissensis*, în castrele de la Buciumi²⁵, Gilău²⁶, *Samum*²⁷ și *Porolissum*²⁸, iar în *Dacia Inferior*, la Orlea²⁹, Slăveni³⁰ și *Sucidava*³¹. Piese asemănătoare din punct de vedere al ornamentației de pe disc au fost descoperite pe cuprinsul întregului Imperiu. Amintim astfel, descoperirea unor lămpi cu decor asemănător în *Moesia Inferior*, la Kavala³², Pazardjik³³, Peștera-La Adam³⁴, Poșta³⁵, Sâmbăta Nouă³⁶, *Serdica*³⁷, *Tomis*³⁸, Varna³⁹, Vidin⁴⁰. De asemenea, astfel de opaițe au fost descoperite în *Africa*, la Tebessa⁴¹ în *Asia*, la Pergam⁴², în *Hispania Tarraconensis*, la *Tarragona*⁴³, în *Mauretania Tingitana* la Ceuta⁴⁴.

Decoruri pe bordură

Din lotul de opaițe de tip Loeschcke VIII analizat în acest studiu un singur exemplar are bordura decorată cu rețea de incizii (nr. cat. 8). Cea mai apropiată analogie a acestei piese o aflăm la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*⁴⁵. Astfel, opaițe de acest tip, cu bordura decorată cu rețea de incizii au fost descoperite în *Dacia Superior*, la *Apulum*⁴⁶ și la *Tibiscum*⁴⁷ și în *Dacia Porolissensis*, la Gilău⁴⁸.

²¹ Piese inedite aflate în colecțiile MNIR.

²² Băluță 1965, 281–282, pl. I/3, 7, 10, 14, pl. II/1–3, 7; *Lychnus et Lampas* 2006, 70, nr. cat. 186, fig. 186 (voce Adriana Isac).

²³ Benea 1990, 155, nr. cat. 16, fig. 3/16.

²⁴ Băluță 1977, 219, nr. cat. 18; Alicu 2006, 100, Kat. 383–384, Taf. VI/384, 102, Kat. 392; *Lychnus et Lampas* 2006, 69, nr. cat. 177, fig. 177 (voce Adriana Isac).

²⁵ Chirilă et alii 1972, 55, nr. cat. 23, pl. XLIV/4; Roman 2006, 105, nr. cat. 69.

²⁶ Isac, Roman 2001, 370, nr. cat. 8–10, pl. II/8–10; Roman 2006, 103–105, nr. cat. 66–68, pl. 12/66–68, 18/66–67, 69.

²⁷ Roman 2006, 99–100, nr. cat. 55, pl. 12/55, 18/55.

²⁸ Roman 2006, 100, nr. cat. 57, pl. 8/57, 12/57; Matei et alii 2006, 86, nr. cat. 123, fig. 123, 87, nr. cat. 126, fig. 126.

²⁹ Gherghe, Cojoc 2011, 62–63, nr. cat. 11–13, pl. 43/11, pl. 3/12–13.

³⁰ *Lychnus et Lampas* 2006, 68, nr. cat. 171, fig. 171 (voce Dorel Bondoc).

³¹ Gherghe, Cojoc 2011, 61–62, nr. cat. 8–10, pl. 1/8, 2/9–10.

³² Kuzmanov 1992, 27, nr. cat. 159, fig. 159.

³³ Kuzmanov 1992, 31, nr. cat. 200, fig. 200.

³⁴ Iconomu 1967, 108, nr. cat. 539.

³⁵ Paraschiv, Nuțu 2012, 289, nr. cat. 7, pl. 3/7.

³⁶ Iconomu 1967, 107, nr. cat. 537–538.

³⁷ Kuzmanov 1992, 31, nr. cat. 201, fig. 201.

³⁸ Iconomu 1967, 64, nr. cat. 195, fig. 29, 65, nr. cat. 202, 204, 206, 68–69, nr. cat. 227, fig. 101, 106–107, nr. cat. 529–536, fig. 128, 108–109, nr. cat. 540–550, fig. 131.

³⁹ Kuzmanov 1992, 26, nr. cat. 140–141, fig. 140–141.

⁴⁰ Kuzmanov 1992, 27, nr. cat. 146, fig. 146, 29, nr. cat. 178, fig. 178.

⁴¹ Bussière 2000, 285, nr. cat. 1085, pl. 52/1085.

⁴² Heimerl 2001, 128, nr. cat. 371, pl. 9/371.

⁴³ Rodriguez Martin 2005, 110–111, nr. cat. 43, fig. 43.

⁴⁴ Casasola 1995, 61, nr. cat. 27, fig. 27.

⁴⁵ Alicu 2006, 99, Kat. 379, Taf. VI/379.

⁴⁶ Băluță 1983, 7, pl. IX/10.

⁴⁷ Benea 2012, 27, Taf. IV/21.

⁴⁸ Roman 2006, 101, nr. cat. 59, pl. 18/59.

III. Lămpi dreptunghiulare, încadrabile în tipul Iványi IX

Acest tip de lămpi se caracterizează prin suprafața superioară dreptunghiulară, plană, în unele cazuri împărțită în două registre delimitate printr-un cordon, de multe ori redat sub forma unui șnur. Fiecare registru este prevăzut cu un orificiu de alimentare. Cioc scurt, prevăzut cu un număr variabil de orificii de ardere de la două la nouă. Rezervor paralelipipedic. Bază dreaptă. Majoritatea sunt prevăzute cu ansă, aceasta reprezentând una dintre cele mai interesante părți componente din punct de vedere al ornamentației. În ceea ce privește locul de origine al acestui tip de opaițe este unanim acceptat faptul că acestea au apărut în provincia romană Egipt, cel mai probabil la Fayum⁴⁹, la sfârșitul secolului al II-lea a Chr.⁵⁰, formele timpurii având probabil ciocurile separate. Inițial, unele exemplare erau prevăzute cu arzătoare și pe părțile laterale⁵¹. Asemenea opaițe au fost descoperite la *Herakleopolis Magna* (Ehnasya) în Egipt, acestea fiind, probabil confecționate la Fayum⁵². Patru exemplare au ajuns, între timp, în colecțiile Royal Ontario Museum, fiind publicate detaliat de Jhon W. Heyes în anul 1980⁵³. O astfel de lampă se află în colecțiile *Römisch-Germanisches Zentralmuseum*, Mainz, fiind descoperită la Abu Mena, în Egipt⁵⁴. De asemenea, un număr de șase exemplare aparținând acestui tip de opaițe, ce provin tot din Egipt, se află în colecțiile British Museum⁵⁵. În urma analizei acestor piese, Donald M. Bailey sugerează că acest tip de lămpi derivă din opaițele elenistice târzii⁵⁶. Evoluția tipologică a acestor piese poate fi observată analizând caracteristicile morfologice și stilistice ale unor opaițe descoperite la Delos. Este vorba despre două subtipuri de lămpi definite de Philippe Bruneau ca *lămpi decorate cu rozete și opaițe syrinx*, ambele făcând parte din tipul *opaițe cu ciocuri dispuse în linie*⁵⁷.

Acest tip de opaiț nu este foarte răspândit, iar în provinciile în care apare se poate observa o puternică influență locală, nu atât din punct de vedere morfologic, cât mai degrabă din punct de vedere stilistic (motivele decorative prezente pe toată și pe suprafața superioară). În *Dacia Superior* este întâlnit la *Apulum*⁵⁸, Cristești⁵⁹, *Drobeta*⁶⁰, Micăsasa⁶¹, *Micia*⁶², *Tibiscum*⁶³, Turdaș⁶⁴, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*⁶⁵. În *Dacia Porolissensis* piesele își găsesc analogii la Căței⁶⁶, *Napoca*⁶⁷, *Porolissum*⁶⁸, *Potaissa*⁶⁹. În *Dacia Inferior* lămpi încadrabile în acest tip au fost descoperite în zona Sucidavei⁷⁰ și la Orlea⁷¹.

⁴⁹ Bailey 1988, 220–221.

⁵⁰ Krunić 2005, 67; Regep-Vlascici, Muscalu 2007, 159; Chrzanovski 2011, 218.

⁵¹ Krunić 2005, 67.

⁵² Petrie 1905, 7, pl. LVII/50, 52, 54, 56, 60, 62, 64, 70, 72. W. M. Flinders Petrie le încadrează în tipul M, lămpi multiple.

⁵³ Hayes 1980, 39–40, nr. cat. 186–189, pl. 19/186–189.

⁵⁴ Menzel 1954, 73, Kat. 488, Abb. 56/9.

⁵⁵ Walters 1914, 65–66, nr. cat. 446–447, fig. 70, pl. XV/446. Bailey 1988, 241, nr. cat. Q 1971 EA – 1972 EA, Q 1973 – Q 1975, Q 1976 EA, pl. 37/ Q 1971 EA – 1972 EA, Q 1973 – Q 1975, Q 1976.

⁵⁶ Bailey 1988, 220.

⁵⁷ Bruneau 1965, 103–106, nr. cat. 4450, 4453, 4516–4524, pl. 26/4450, 4453, 4454, pl. 27/4516, 4518, 4519–4522, 4524.

⁵⁸ Băluță 1965, 6, pl. II/5–6.

⁵⁹ Man 2011, 178, 185–186, nr. cat. 37–40, pl. CXXIX/37–39, CXXX/40; *Lychnus et Lampas* 2006, 82, nr. cat. 263, 135, fig. 263 (voce Nicoleta Man).

⁶⁰ *Lychnus et Lampas* 2006, 77, nr. cat. 229, 130, fig. 229 (voce Răzvan Cristian Rus și Mihai Stângă).

⁶¹ *Lychnus et Lampas* 2006, 59, nr. cat. 117–118, 112–113, fig. 117–118 (voce Adriana Isac).

⁶² Băluță 1977, 219, nr. cat. 15–16, pl. I/11–12; Alicu 2006, 42, nota 327. Piese fac parte din colecțiile MCDR.

⁶³ Benea 1990, 143, 157, nr. cat. 27–30, fig. 3/28, 29, fig. 4/30, fig. 13/27; Regep-Vlascici, Muscalu 2007, 159–170.

⁶⁴ Băluță 1996, 94, nr. cat. 11, pl. VII/4, XIII/15.

⁶⁵ Alicu 2006, 41–44, 74–96, Kat. 53–366; *Lychnus et Lampas* 2006, 58–59, 74–77, nr. cat. 113–116; 214; 221–222; 227–228; 230–232, fig. 113–116; 214; 221–222; 227–228; 230–232 (voce Adriana Isac).

⁶⁶ Roman 2006, 31, 92, nr. cat. 34, pl. 16/34.

⁶⁷ Roman 2005, 148, 227, nr. cat. 53, pl. 65/53, 66/53; Alicu 2006, 42, nota 327. Piese fac parte din colecțiile MNIT.

⁶⁸ Roman 2006, 31, 92–93, nr. cat. 33; 35–37, pl. 13/33, 16/33; 35; 37; Matei *et alii* 2006, 94, nr. cat. 147–148, fig. 147–148.

⁶⁹ Bărbulescu, Căținaș 1992, 112, fig. 5/2; Căținaș 1997, 179–180, pl. 6/1 a–b, 6/2, una dintre piese a făcut parte din colecția Téglás, iar cealaltă din colecția Fekete Ferencz.

⁷⁰ Gherghe, Cojoc 2011, 39, pl. 8/39.

⁷¹ Gherghe, Cojoc 2011, 39, pl. 45/40.

Asemenea opaițe erau produse și în spațiile învecinate provinciilor dacice: în *Pannonia* au fost descoperite la *Intercisa*, *Poetovio*, *Aquincum*, Ószöny, Szombathely⁷². Piese descoperite în *Pannonia* sunt total diferite la nivelul ornamentației de cele descoperite în provinciile dacice. În ceea ce privește datarea, puținele repere cronologice le încadrează între secolele II–IV p. Chr. La *Singidunum*, în *Moesia Superior*, au fost descoperite opaițe aparținând acestui tip⁷³, datate în secolele II–III p. Chr.⁷⁴ De la *Carnuntum*, în provincia *Noricum*, provin trei exemplare încadrabile în acest tip⁷⁵.

În castrul roman de la *Micia* au fost descoperite patru exemplare (nr. cat. 10–13). Dintre acestea, doar unul este întreg (nr. cat. 10), restul fiind fragmentare și oferind așadar foarte puține elemente care să determine o analiză detaliată. Tot de la *Micia* provin alte două opaițe dreptunghiulare fără context arheologic clar. Acestea fac parte din colecțiile MCDR, fiind publicate de către Cloșca Băluță în anul 1977⁷⁶. Cea mai apropiată analogie a acestui tip de opaiț o aflăm la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*⁷⁷. În urma observațiilor întreprinse asupra pastei din care sunt confecționate și asupra detaliilor stilistice, coroborate cu cele mai apropiate analogii se poate afirma faptul că aceste opaițe sunt confecționate într-un atelier provincial, cel mai probabil la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, unde exista un atelier, probabil al lui *Ianuarivs*, care producea asemenea opaițe, încă din prima jumătate a secolului al II-lea p. Chr.⁷⁸ Descoperirea la Feldioara a valvei inferioare a unui tipar în care erau confecționate opaițe cu cinci orificii de ardere, încadrate în acest tip, poate sugera existența unui alt atelier, care confecționa asemenea lămpi⁷⁹. Din punct de vedere cronologic cele patru exemplare de la *Micia* se datează în secolul al II-lea p. Chr.

IV. Opaițe de tip *Firmalampen*

Termenul de origine germană *Firmalampen* (utilizat pentru prima oară în anul 1896 de către Otto Fischbach⁸⁰ datorită faptului că de cele mai multe ori opaițele aveau marcat numele producătorului pe bază) este folosit pentru a defini o categorie de lămpi cu o formă mult simplificată, dar în același timp elaborată. De-a lungul timpului, acestea au fost divizate în numeroase subtipuri⁸¹. Cronologia acestui tip de opaițe suscită încă numeroase discuții, în special cu privire la începuturile producției primelor exemplare și la răspândirea acestora din Peninsula Italică în aproape toate provinciile Imperiului Roman. Apariția opaițelor de tip *Firmalampen* este plasată între primele decenii ale secolului I a. Chr. și primul sfert al secolului I p. Chr.⁸² Producția acestui tip de lămpi atinge apogeul pe parcursul secolului al II-lea p. Chr., continuând să circule până în secolul al IV-lea p. Chr.

IV.1. Lămpi cu canal închis, tipul Loeschcke IX

Opaițele din acest tip au discul rotund, concav, deseori ornamentat, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent. Bordura este prevăzută cu butoni dispuși aproximativ simetric. Ciocul alungit, rotunjit, prevăzut cu un orificiu de ardere este străbătut longitudinal de un canal, adesea prevăzut cu un mic orificiu de ventilație, forma canalului fiind cea care diferențiază variantele

⁷² Iványi 1935, 13, 94–96, nr. cat. 820–855, pl. XXXII/1–9, XXXIII/1–11.

⁷³ Krunic 2005, 66, nr. cat. 32–33.

⁷⁴ Krunic 2005, 67.

⁷⁵ Alram-Stern 1989, 273–274, nr. cat. 555–557, pl. 37/555–557.

⁷⁶ Băluță 1977, 219, nr. cat. 11–12, pl. I/11–12.

⁷⁷ *Lychnus et Lampas* 2006, 74, nr. cat. 214, 128, fig. 214 (voce Adriana Isac); Chrzanovski 2011, 223, fig. 10, un exemplar identic cu nr. cat. 9 de la *Micia*.

⁷⁸ Alicu 1994, 46–48.

⁷⁹ *Lychnus et Lampas* 2006, 53, nr. cat. 80, fig. 80 (voce Nicoleta Man).

⁸⁰ Loeschcke 1919, 255.

⁸¹ Loeschcke 1919, 255–298; Iványi 1935, 15–19; Menzel 1954, 60–71; Buchi 1975, XXIII–XXVIII; Leibundgut 1977, 41–49; Băluță 2003, XII–XV; Alicu 2006, 47–54.

⁸² Leibundgut 1977, 42; Chrzanovski, Zhuravlev 1998, 72; Chrzanovski 2000, 52.

acestui tip. Se diferențiază astfel trei variante: opaițe cu canal închis la ambele extremități (în forma literei „I”), opaițe cu canal în formă de jgheab, închis la extremități și opaițe cu canal în forma literei „V”, canalul fiind deschis spre disc. Rezervor tronconic. Baza dreaptă sau ușor concavă, delimitată de unul sau mai multe cercuri concentrice, incizate, caneluri fine sau profilaturi în unele cazuri, are înscrisă în centru ștampila producătorului. Uneori sunt prevăzute cu ansă inelară sau lamelară.

În castrul roman de la *Micia* au fost descoperite patru exemplare (nr. cat. 14–17) încadrabile în acest tip. În urma analizei detaliate a acestora se disting două variante. O primă variantă reprezentată prin trei piese (nr. cat. 14–16), care se înscriu, în linii mari în descrierea generală a tipului, individualizându-se însă, prin discul decorat cu rozetă, probabil cu opt lobi, motiv cunoscut în *Dacia Superior* pe același tip de opaițe la *Apulum*⁸³ și la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*⁸⁴, iar în *Dacia Porolissensis* la *Porolissum*⁸⁵. De asemenea, se impune menționat faptul că un exemplar (nr. cat. 14), poartă pe bază ștampila atelierului în care a fost produs, ATIMETI. O lampă asemănătoare, cu ștampila ATIMETI, descoperită la *Apulum*-Viile Episcopiei este considerată de Cloșca Băluță de proveniență autohtonă (produsă la *Apulum*)⁸⁶. Un alt opaiț asemănător, tot cu ștampila ATIMETI a fost descoperit la *Porolissum*⁸⁷. De asemenea, cele trei piese încadrate de noi în această variantă își găsesc cea mai apropiată analogie la *Apulum*⁸⁸. În urma observațiilor întreprinse asupra detaliilor stilistice, coroborate cu cele mai apropiate analogii aceste opaițe sunt confecționate într-un atelier provincial, cel mai probabil la *Apulum*. Nu excludem posibilitatea ca aceste piese să fi fost confecționate la *Micia*, însă în lipsa unor analize fizico-chimice nu se poate afirma cu certitudine acest fapt.

Cea de-a doua variantă este reprezentată de o singură piesă (nr. cat. 17), care se diferențiază de celelalte prin canalul mult mai lat, prin cei doi butoni amplasați între cordon și canal și prin bordura mai bombată. Nu au fost găsite analogii pentru această lampă, argumentul care ne-a determinat să o încadrăm în acest tip fiind reprezentat de canalul dintre orificiul de ardere și disc (închis doar spre disc). Acest argument ne determină să atribuim piesa în discuție unui atelier din așezarea de la *Micia*.

Forma, pasta, modalitatea de confecționare a pieselor, ștampila atelierelor în care sunt produse (în cazul nr. cat. 14), cât și principalele analogii reprezintă argumente care ne îndreptătesc să datăm opaițele încadrate în acest tip în secolul al II-lea p. Chr.

IV.2. Lămpi cu canal deschis, tipul Loeschcke X

Acest tip de lămpi se caracterizează prin discul neted sau ușor concav, de formă rotundă, uneori ornamentat, prevăzut cu un orificiu de alimentare, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal prevăzut deseori cu un mic orificiu de ventilație. Bordura, îngustă sau lată, în unele cazuri cu doi sau trei butoni este decorată cu incizii dispuse radial, rețele de incizii, ove, ghirlande etc. Ciocul, cu un arzător sau mai multe, este alungit, rotunjit, uneori în formă de vârf de săgeată arondat. Partea inferioară a ciocului este ușor arcuită spre extremitate, iar rezervorul tronconic. Baza dreaptă sau ușor concavă, delimitată de unul sau mai multe cercuri concentrice incizate, caneluri fine sau profilaturi, adeseori are înscrisă în centru ștampila atelierului în care sunt produse piesele.

Este cel mai frecvent tip de lămpi întâlnit în castrul roman de la *Micia*, unde au fost descoperite 52 de exemplare (nr. cat. 18–69), întregi sau fragmentare. Așa cum am menționat anterior, din castrul roman de la *Micia* provin 24 de opaițe (nr. cat. 70–93) a căror stare precară de conservare nu ne-a permis o încadrare tipologică pe baza elementului consacrat, utilizat cel mai frecvent în realizarea tipologiilor (ciocul). Cu toate acestea, celelalte elemente morfologice păstrate

⁸³ Băluță 2003, 16, nr. cat. VIII/2.

⁸⁴ Alicu 2006, 106, Kat. 417, Taf. VII/417.

⁸⁵ Matei *et alii* 2006, 84, nr. cat. 119, fig. 119.

⁸⁶ Băluță 2003, 15–16.

⁸⁷ Matei *et alii* 2006, 84, nr. cat. 119, fig. 119.

⁸⁸ Băluță 2003, 15–16.

oferă indicii pentru încadrarea pieselor în discuție, în ceea ce este denumit generic, în literatura de specialitate drept *Firmalampen*, fără a putea realiza o distincție clară între tipurile IX și X din tipologia lui Sigfried Loeschcke.

DECORURI

a. Decoruri pe bordură

Una dintre modalitățile de a diferenția opaițele de origine nord-italică de cele produse în atelierele locale sau provinciale este reprezentată de analiza stilistică (motivele ornamentale de pe bordură și disc). Astfel, fără a modifica aspectul morfologic al opaițelor meșterii locali din provinciile dacice au îmbogățit repertoriul clasic al decorurilor. În castrul roman de la *Micia* au fost descoperite șapte opaițe cu bordura ornamentată (nr. cat 19, 31, 37, 40, 54, 68, 85,). Decorurile sunt simple putând fi clasificate în trei tipuri: incizii dispuse radial, rețea de incizii, și o combinație de rețea de incizii cu incizii dispuse radial.

a.1. Incizii dispuse radial

Printre opaițele descoperite în castrul roman de la *Micia*, aflate în colecțiile Muzeului Național de Istorie a României se găsesc și două opaițe ornamentate cu incizii radiale pe bordură (nr. cat. 40 și nr. cat. 68), realizate în tipar. O altă piesă având bordura decorată cu incizii radiale, provine tot de la *Micia*, dar fără context arheologic clar. Aceasta se află în colecțiile MNIT⁸⁹. De asemenea, alte două opaițe provenite de la *Micia* (prima descoperită într-una dintre necropolele de la *Micia*, iar cea de-a doua în castru) au bordura decorată cu incizii radiale. Piese se află în colecțiile MCDR⁹⁰. Opaițe cu bordura decorată cu incizii radiale au fost descoperite la *Alburnus Maior*⁹¹, *Ampelum*⁹², *Apulum*⁹³, *Cinciș*⁹⁴, *Drajna de Sus*⁹⁵, *Miercurea Sibiului*⁹⁶, *Potaissa*⁹⁷, *Sîntamaria de Piatră*⁹⁸. În urma consultării unei vaste bibliografii, se poate afirma faptul că acest decor, asociat cu opaițele de tip *Firmalampen* este unul specific provinciilor dacice și panonice. De exemplu, de la *Aquincum* provine un opaiț de tipul Loeschcke IX, decorat pe bordură cu incizii radiale⁹⁹.

a.2. Rețea de incizii

Din lotul de opaițe de tip *Firmalampen* analizat în acest studiu două exemplare au bordura decorată cu rețea de incizii (nr. cat. 31, respectiv nr. cat. 37). Trebuie menționat faptul că piesa nr. cat. 31 are imprimată pe bază ștampila atelierului în care a fost confecționată, IA[NVARI]. Un alt opaiț având bordura decorată cu rețea de incizii, provenit tot de la *Micia*, dar fără context arheologic clar, se află în colecțiile MNIT¹⁰⁰. Astfel, se poate afirma că acest decor este unul specific provinciei *Dacia Superior*. Argumentația se bazează pe faptul că acest motiv nu este

⁸⁹ Băluță 1996, 101, nr. cat. 46, pl. VI/7.

⁹⁰ Băluță 1977, 221, nr. cat. 39, 222, nr. cat. 61.

⁹¹ Simion, Apostol, Vleja 2004, 65, nr. cat. 46, pl. 42/46; *Alburnus Maior* III, 84, nr. cat. 4, pl. 25/4, 95, nr. cat. 2, pl. 42/2, 96, nr. cat. 6, pl. 45/6, 102, nr. cat. 6, pl. 51/6, 110, nr. cat. 3, pl. 68/3, 114, nr. cat. 9, pl. 72/9, 162, nr. cat. 2, pl. 146/2, 168, nr. cat. 2, pl. 158/2, 221, nr. cat. 4, pl. 279/4, 239, nr. cat. 54, pl. 320/54.

⁹² Lipovan 1982–1983, 228, nr. cat. 4, pl. II/1.

⁹³ Băluță 2003, 76, nr. cat. XXXII/1, fig. XXXII/1, 84, nr. cat. XXXII/69, fig. XXXII/69, 111, nr. cat. XL/5, pl. XL/5.

⁹⁴ Floca, Valea 1965, 177, fig. 11/4; Băluță 1977, 221, nr. cat. 42, pl. III/25.

⁹⁵ Topoleanu 2010, 176, nr. cat. 8, pl. II/8.

⁹⁶ Băluță 1996, 109–110, nr. cat. 96, pl. X/2.

⁹⁷ Băluță 1996, 110, nr. cat. 101, pl. II/4; Căținaș 1996, 68, nr. cat. 13, fig. 3/13; Căținaș 1997, 184, fig. 9/2.

⁹⁸ Băluță 1977, 219, nr. cat. 19, pl. II/15.

⁹⁹ Iványi 1935, 134, nr. cat. 1449, pl. XLVIII/2.

¹⁰⁰ Băluță 1996, 101, nr. cat. 49, pl. II/9, XIII/3.

documentat în restul Imperiului. Opaite cu bordura decorată cu rețea de incizii au fost descoperite la Abrud¹⁰¹, *Alburnus Maior*¹⁰², *Apulum*¹⁰³, Corpadea¹⁰⁴, *Napoca*¹⁰⁵, *Potaissa*¹⁰⁶, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*¹⁰⁷. Se poate postula ideea conform căreia, lămpile care au bordura decorată cu rețea de incizii reprezintă produsele unor ateliere provinciale (*Dacia Superior*).

a.3. Rețea de incizii și incizii dispuse radial

Din castrul roman de la *Micia* provin două opaite cu bordura ornamentată atât cu rețea de incizii, cât și cu linii incizate, dispuse radial (nr. cat. 54 și nr. cat. 85). Acest tip de decor are o frecvență redusă, fiind, probabil specific provinciilor dacice. Consultând o bibliografie vastă se poate observa că acest tip de ornamentație nu este utilizat în alte provincii ale Imperiului Roman. De asemenea, se impune menționat faptul că un astfel de opaie, cu bordura decorată atât cu rețea de incizii, cât și cu incizii radiale spre cioc, aflat în colecția particulară Vince Wartha, dar având locul de proveniență necunoscut, a fost publicat de către Tihamér Szentlélek¹⁰⁸ în anul 1969. Nu excludem însă posibilitatea ca acest exemplar să fi fost descoperit în Transilvania. Astfel, opaite cu bordura decorată cu rețea de incizii și linii incizate dispuse radial au fost descoperite la *Alburnus Maior*¹⁰⁹, *Apulum*¹¹⁰, *Porolissum*¹¹¹.

b. Decoruri pe disc

b.1 Rozete

Acest tip de decor apare frecvent pe opaite încadrabile în tipul Loeschke VIII și cu o frecvență redusă pe opaite de tip *Firmalampen*. Astfel, printre opaite descoperite în castrul roman de la *Micia* aflate în colecțiile Muzeului Național de Istorie a României se evidențiază patru exemplare de tip *Firmalampen*, cu disc ornamentat cu rozetă (nr. cat. 14–16, 19). Din punct de vedere al elementelor morfologice trei opaite se încadrează în tipul Loeschke IX (nr. cat. 14–16), iar cel de-al patrulea în tipul Loeschke X (nr. cat. 19). Pe baza bibliografiei consultate, se poate constata că asocierea acestui decor cu opaite de tip *Firmalampen* este specifică provinciilor dacice. Astfel, putem postula ipoteza conform căreia aceste opaite de tip *Firmalampen* cu disc ornamentat cu rozetă nu sunt cunoscute în restul Imperiului. Pentru exemplarele încadrabile în tipul Loeschke IX (nr. cat. 14–16) nu am găsit analogii decât la *Apulum*¹¹² și *Porolissum*¹¹³, unde au fost descoperite piese asemănătoare cu opaite noastre. Se impune menționat faptul că două dintre aceste opaite (nr. cat. 14, nr. cat. 19) au imprimată pe bază ștampila atelierului în care au fost confecționate, ATIMETI. De asemenea, lămpile de la *Apulum* și *Porolissum* sunt marcate cu aceeași ștampilă. Așadar, nu excludem posibilitatea ca cele trei opaite descoperite la *Micia* (nr. cat.

¹⁰¹ Băluță 1989, 251, nr. cat. 42, pl. III/7.

¹⁰² Moga *et alii* 2003, 243, fig. 29/8; Simion, Apostol, Vleja, 2004, 66, nr. cat. 50, pl. 42/50; Simion *et alii* 2007–2008, 141, nr. cat. 36, pl. X/36; *Alburnus Maior* III, 89, nr. cat. 1, pl. 33/1, 106, nr. cat. 9, pl. 58/9, 107, nr. cat. 2, pl. 61/2, 109, nr. cat. 16, pl. 65/16, 113, nr. cat. 1, pl. 70/1, 133, nr. cat. 4, pl. 99/4, 136, nr. cat. 1, pl. 103/1, 140, nr. cat. 3, pl. 110/3, 147, nr. cat. 1, pl. 120/1, 150, nr. cat. 1, pl. 124/1, 154, nr. cat. 2, pl. 130/2, 214, nr. cat. 7, pl. 262/7, 217, nr. cat. 7, pl. 268/7; Bocan, Ursuțiu, Cociș 2007–2008, 210–211, nr. cat. 16, 32, pl. 3/16, 4/32; Simion *et alii* 2007–2008, 141, nr. cat. 46, nr. cat. 36, pl. X/36; Bocan, Ursuțiu, Cociș 2008, 47–48, nr. cat. 16, 32, pl. 13/16, 15/32.

¹⁰³ Băluță 1961, 199, nr. cat. 13, pl. IV/5, XI/7; Băluță 1989, 247, nr. cat. 32, pl. VI/8, 255, nr. cat. 64, pl. VII/5; Băluță 2003, 55, nr. cat. 20, fig. 20/79, nr. cat. 25, pl. 25 (Cloșca Băluță consideră piesa publicată la pagina 55, nr. cat. 20, import italic, probabil datorită decorului de pe disc); Egri 2005, 85, pl. 35, fig. 2/2.

¹⁰⁴ Băluță 1996, 110, pl. IX/2.

¹⁰⁵ Mitrofan 1964, 201–202, fig. 3/2.

¹⁰⁶ Băluță 1989, 251, nr. cat. 48, pl. VI/1; Cătinaș 1997, 176, fig. 2/1.

¹⁰⁷ Alicu 2006, 130, Kat. 547, Taf. XIII/547.

¹⁰⁸ Szentlélek 1969, 91, nr. cat. 136, fig. 136 a (în colecția Szépművészeti Múzeum).

¹⁰⁹ *Alburnus Maior* III, 117, nr. cat. 1, pl. 78/1, 124, nr. cat. 6, pl. 87/6, 137, nr. cat. 2, pl. 105/2, 143–144, nr. cat. 1, pl. 117/1, 166, nr. cat. 4, pl. 154/4, 176, nr. cat. 4, pl. 173/4.

¹¹⁰ Băluță 1989, 251, nr. cat. 43, pl. VI/8; Băluță 2003, 82, nr. cat. XXXII/45, pl. XXXII/45.

¹¹¹ Roman 2006, 125–126, nr. cat. 130, pl. 21/130.

¹¹² Băluță 2003, 15–16, nr. cat. VIII/2, fig. VIII/2.

¹¹³ Matei *et alii* 2006, 84, nr. cat. 119, fig. 119.

14–16) și cele două piese de la *Apulum*, respectiv *Porolissum* să fi fost confecționate în același atelier, cu certitudine, unul provincial. Tot la *Apulum* este atestată o lampă de tipul Loeschcke IX, cu discul decorat cu rozetă și ștampila ATIMETI pe bază. Piesa în discuție este un opaiț *trilychnis*¹¹⁴. Un opaiț asemănător, purtând ștampila mai sus menționată, dar *bilychnis* a fost descoperit la *Napoca*¹¹⁵. Nu putem încheia fără a menționa un alt opaiț *trilychnis*, de tipul Loeschcke IX, cu rozetă pe disc, dar purtând ștampila FORTIS, descoperit la *Apulum*¹¹⁶.

Piese cu rozetă pe disc, asemănătoare cu opaițul încadrat în tipul Loeschcke X (nr. cat. 19) au fost descoperite doar la *Apulum*. Sunt opaițe *bilychnis* sau *trilychnis*, purtând pe bază ștampilele: AQVILA¹¹⁷, ATIMETI¹¹⁸, CASSI¹¹⁹, CAI GEMELLINVS¹²⁰ și STROBILI¹²¹. Un alt opaiț *bilychnis*, încadrat în același tip, Loeschcke X, cu disc decorat cu rozetă și având pe bază ștampila CASSI, fără loc de proveniență se află în colecțiile MNIT¹²².

b.2. „Măști de sclav”

Printre opaițele descoperite în castrul roman de la *Micia*, aflate în colecțiile Muzeului Național de Istorie a României se găsesc și două exemplare cu discul ornamentat cu măști de sclav (nr. cat. 25, respectiv nr. cat. 56), de tipul Loeschcke X. Pe primul dintre acestea (nr. cat. 25) este reprezentată o mască de sclav, încadrată între două orificii de alimentare. Acest opaiț este marcat cu ștampila FORTIS. Pe cel de-al doilea exemplar (nr. cat. 56) sunt redată două măști de sclavi. Detaliile de realizare ale piesei, aspectul îngrijit al acesteia, caracteristicile pastei din care este confecționată, precum și cele mai apropiate analogii reprezintă elemente care ne conduc spre ipoteza conform căreia există probabilitatea ca și acest opaiț să fi fost marcat cu ștampila unui producător. Acest fapt nu se poate însă afirma cu certitudine datorită faptului că din piesa nr. cat. 56 se păstrează doar un fragment din capac. Cele două decoruri descrise mai sus reprezintă măști de sclav din *Comedia Nouă*. Exemplarul decorat cu o mască (nr. cat. 25) își găsește similitudini în *Dacia Superior*. Piese cu decor identic pe disc, marcate tot cu ștampila FORTIS și foarte apropiate ca dimensiuni a fost descoperite la *Tibiscum*¹²³ și *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*¹²⁴. Opaițe cu decor asemănător pe disc au fost descoperite la *Alburnus Maior*¹²⁵, *Apulum*¹²⁶, *Corpadea*¹²⁷. În *Dacia Porolissensis*, lămpi decorate cu mască de sclav pe disc, au fost descoperite la *Potaissa*¹²⁸ și *Porolissum*¹²⁹. Piese asemănătoare din punct de vedere al decorației de pe disc au fost descoperite pe cuprinsul întregului Imperiu. Însă, în acest studiu ne vom îndrepta atenția asupra analogiilor cu decor similar sau chiar identic. Amintim astfel, descoperirile de la *Aquileia*¹³⁰, *Carnuntum*¹³¹ și

¹¹⁴ Băluță 1961, 194, nr. cat. VII/1, pl. I/8, XI/12.

¹¹⁵ Mitrofan 1964, 200, 211, fig. 3/3.

¹¹⁶ Băluță 1961, 206, nr. cat. XX/62, pl. VI/1–2; Băluță 2003, 89–90, nr. cat. XXXII/101, fig. XXXII/101.

¹¹⁷ Băluță 1961, 193, nr. cat. IV/1, pl. I/5, XI/4; Băluță 1989, 245, nr. cat. 26, pl. III/1; Băluță 2003, 11, nr. cat. VI/3, fig. VI/3.

¹¹⁸ Băluță 2003, 15, nr. cat. VIII/1, fig. VIII/1.

¹¹⁹ Băluță 2003, 30–31, nr. cat. XIII/21, fig. XIII/21.

¹²⁰ Băluță 2003, 102, nr. cat. XXXVI/1, fig. XXXVI/1.

¹²¹ Băluță 1961, 214, nr. cat. XXXV/1, pl. IX/2, XII/4; Băluță 2003, 162–163, nr. cat. LXX/1, fig. LXX/1.

¹²² Băluță 1996, 94, nr. cat. 9, pl. VII/3.

¹²³ Benea 1990, 161–162, nr. cat. 54, fig. 7/54, opaiț marcat cu ștampila FORTIS.

¹²⁴ Băluță 1977, 220, nr. cat. 26, pl. II/19 a–b, opaiț marcat cu ștampila FORTIS, 222, nr. cat. 59, opaiț fără ștampilă; *Lychnus et Lampas* 2006, 64–65, nr. cat. 147 (voce Cristian Aurel Roman), 149, 150 (voce Adriana Isac), trei opaițe marcate cu ștampila FORTIS.

¹²⁵ *Alburnus Maior* III, 208, nr. cat. 9, pl. 244/9, opaiț marcat cu ștampila CASSI.

¹²⁶ Băluță 1961, 197, nr. cat. XI/19, pl. III/4–5, opaiț marcat cu ștampila CASSI; Pop 1970, 158–160, nr. cat. 17, fig. 3/3, opaiț marcat cu ștampila FORTIS. Pentru aceeași piesă, vezi Băluță 1996, 100, nr. cat. 36, pl. III/5 și Băluță 2003, 84, nr. cat. XXXII/55, fig. XXXII/55.

¹²⁷ Pop 1970, 160, nr. cat. 18, fig. 3/4, opaiț marcat cu ștampila IANVARI/F. Pentru aceeași, vezi piesă Băluță 1996, 103, nr. cat. 68, pl. V/6, XIII/9.

¹²⁸ Cătinăș 1996, 68, nr. cat. 15, pl. 73/15, pe un opaiț marcat cu ștampila LITOGENE.

¹²⁹ Matei *et alii* 2006, 60, nr. 60, fig. 60; Roman 2006, 116–117, nr. cat. 104, pl. 12/104, 13/104, 20/104 pe un opaiț marcat cu ștampila FORTIS.

¹³⁰ Buchi 1975, 63, nr. cat. 395, pl. XXII/395 a–b, opaiț cu ștampila FESTI, 84, nr. cat. 582, pl. XXVIII/582 a–b, opaiț cu ștampila FORTIS, 132, nr. cat. 939, pl. XLVI/939 a–b, opaiț cu ștampila OPTATI, 140, nr. cat. 963, pl. XLIX/963 a–b, opaiț cu ștampila RVFIN. Trebuie amintit aici și un opaiț, cu un decor identic cu al piesei noastre pe disc, cu ștampila FORTIS imprimată pe bază, dar de tipul Loeschcke IX, 76, nr. cat. 440, pl. XXIV/440 a–b.

*Poetovio*¹³². O lampă decorată cu mască de sclav, descoperită probabil la *Aquincum* se află în colecțiile Muzeului Național Secuiesc din Sfântu Gheorghe¹³³. La *Vindonisa*¹³⁴, decoruri asemănătoare sunt întâlnite pe opaițe de tipul Loeschcke IX.

Cel de-al doilea exemplar (nr. cat. 56) are analogii la *Apulum*¹³⁵, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*¹³⁶, *Porolissum*¹³⁷.

REPERTORIUL ȘTAMPILELOR (Pl. II)

În urma analizei acestui lot de instrumente antice de iluminat provenite din castrul de la *Micia* s-a constatat faptul că un număr de 19 opaițe poartă pe bază ștampila unor producători: APRIO, ATIMETI, CAI, CAMPILI, FESTI, FORTIS, IANVARI, MIA, OPTATI, STROBILI. De asemenea, un exemplar (nr. cat. 35) nu a putut fi citit, având ștampilă ilizibilă.

APRIO

Producătorul care își marca astfel lămpile într-un atelier localizat în nordul Peninsulei Italice¹³⁸, începe să producă la începutul secolului al II-lea p. Chr. Trebuie menționat faptul că valva inferioară a unui tipar având ștampila APRIO/F, descoperită la *Bononia* este păstrată la Muzeul din *Aquincum*¹³⁹.

În provinciile dacice au fost repertoriate 14 exemplare ce purtau ștampila acestui producător. Acestea sunt reprezentate prin tipurile Loeschcke IX și X. Astfel de exemplare au fost descoperite în *Dacia Superior*, la *Ampelum*¹⁴⁰, *Alburnus Maior*¹⁴¹, *Apulum*¹⁴², *Tibiscum*¹⁴³, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*¹⁴⁴ și în *Dacia Porolissensis*, la *Porolissum*¹⁴⁵. De asemenea, este menționat un exemplar, având loc de proveniență incert¹⁴⁶.

În castrul de la *Micia* a fost descoperit un opaiț (nr. cat. 18) din a cărui ștampilă se păstrează litera O (Pl. IX/2). Detaliile de realizare ale piesei, aspectul îngrijit al acesteia, precum și cele mai apropiate analogii reprezintă elemente care ne conduc spre ipoteza conform căreia opaițul în discuție este un produs de import, nord-italic.

¹³¹ Alram-Stern 1989, 225, nr. cat. 363, pl. 34/363.

¹³² Curk 1976, 34, nr. cat. 2205, pl. XXI/2, opaiț marcat cu ștampila FORTIS.

¹³³ Zăgreanu 2011, 169, nr. cat. 1, pl. 2/1, opaiț marcat cu ștampila FORTIS.

¹³⁴ Loeschcke 1919, 429, nr. cat. 789, pl. XIX/789, opaiț marcat cu ștampila COMVNIS, 431, nr. cat. 801, pl. XIX/801, opaiț marcat cu ștampila FORTIS.

¹³⁵ Băluță 2003, 30, nr. cat. XIII/20, fig. XIII/20.

¹³⁶ *Lychnus et Lampas* 2006, 63–64, nr. cat. 141–142, 144, fig. 141–142, 144, trei exemplare marcate cu ștampila FORTIS (voce Cristian Aurel Roman).

¹³⁷ Matei *et alii* 2006, 60, nr. cat. 61, fig. 61, opaiț marcat cu ștampila FORTIS.

¹³⁸ Loeschcke 1919, 296; Gostar 1961, 176 (autorul amintește un producător de *terra sigillata* datată în secolul al II-lea, la Rheinzabern, care își marchează produsele cu ștampila APRIO/F, pe care îl consideră diferit de *Aprius*, producătorul de lucerne); Buchi 1975, 7.

¹³⁹ Iványi 1935, 315, nr. cat. 4540; Buchi 1975, 7, Băluță 2003, 8.

¹⁴⁰ Lipovan 1988, 182, nr. cat. I, pl. I/1; Băluță 1999, 226, nota 7.

¹⁴¹ Bocan, Ursuțiu, Cociș 2007–2008, 204, 209, nr. cat. 4, pl. 1/4; *Alburnus Maior* III, 200, nr. cat. 1, pl. 225/1; Bocan, Ursuțiu, Cociș 2008, 42, 47, nr. cat. 4, pl. 11/4.

¹⁴² CIL III, 1634, 2; Gostar 1961, 157, nr. cat. 14; Băluță 1961, 193, nr. cat. III; Băluță 1983, 48; Băluță 1999, 226, nr. cat. 1; IDR III/6, 363–363a; Băluță 2003, 8–10, nr. cat. 1–3.

¹⁴³ Benea 1990, 146, 157–158, nr. cat. 37–39, fig. 3/38, 5/37, 39, fig. 14/37 a–b.

¹⁴⁴ Alicu 1976, 207, nr. cat. 3–5, pl. 1/2–4, pl. 3/1; Alicu 1994, 13–14, 171–172, 190, nr. cat. 469, 486–487, 1100, pl. IX/469, X/487, XXX/1100, fig. 6/469, 13/469, 486–487, 1100; Alicu 2006, 11–12, 114, 117, 169, Kat. 469, 486–487, 1100, Taf. IX/469, 487, XXIII/1100; *Lychnus et Lampas* 2006, 54, nr. cat. 83–84, pl. 106/83–84 (voce Adriana Isac).

¹⁴⁵ Matei *et alii* 2006, 78, nr. cat. 103, fig. 103; Roman 2006, 55–56, 110–111, nr. cat. 87, pl. 13/87, pl. 19/87.

¹⁴⁶ Gostar 1961, 157, nr. cat. 15.

ATIMETI

Officina producătorului Atimetus a funcționat în Peninsula Italică. În ceea ce privește localizarea atelierului opiniile sunt împărțite. Loeschcke localizează sediul acestui atelier în nordul Peninsulei Italice¹⁴⁷. Tot acestui meșter i se atribuie un sediu la Roma¹⁴⁸, de către Emile Thévenot, care ajunge la această concluzie pe baza analizei opaițelor publicate în *Corpus Inscriptionum Latinarum*¹⁴⁹.

Atimetus începe să producă lămpi încă din secolul I p. Chr, continuând până la jumătatea secolului al II-lea. Acestea sunt reprezentate prin tipurile Loeschcke IX și X.

În provinciile dacice au fost repertoriate 40 de exemplare având înscrise pe bază marca acestui producător, în *Dacia Superior* la *Ampelum*¹⁵⁰, *Apulum*¹⁵¹, *Arcidava* (Vărădia)¹⁵², *Cristești*¹⁵³, *Micia*¹⁵⁴, *Sebeș (?)*¹⁵⁵, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*¹⁵⁶, în *Dacia Inferior* la *Romula*¹⁵⁷ și în *Dacia Porolissensis*, la *Aiton*¹⁵⁸, *Napoca*¹⁵⁹, *Porolissum*¹⁶⁰, *Potaissa*¹⁶¹, *Românași*¹⁶², *Sânpaul*¹⁶³.

În castrul de la *Micia* au fost descoperite trei opaițe având ștampila ATIMETI: un exemplar este încadrabil în tipul Loeschcke IX (nr. cat. 14), iar alte două exemplare aparțin tipului Loeschcke X (nr. cat. 19 – greu lizibilă și nr. cat. 20).

Piesa de la *Micia*, încadrată în tipul Loeschcke IX (nr. cat. 14) suscită un interes deosebit datorită decorului de pe disc, rozetă cu opt lobi, realizată în relief, într-o manieră particulară (**Pl. IX/1**). Două exemplare asemănătoare au fost descoperite la *Apulum*¹⁶⁴ și la *Porolissum*¹⁶⁵. Cele mai apropiate analogii, coroborate cu detaliile stilistice (motivul floral de pe disc, realizat în relief, într-o manieră particulară) remarcate exclusiv pe piesele din provinciile dacice, încadrate în tipul Loeschcke IX, conduc către evidențierea unei serii tipologice, acesta fiind unul dintre argumentele identificării unor ateliere locale, care produc lămpi marcate cu ștampila ATIMETI, fie la *Micia*, fie în alte centre din Dacia (*Apulum* sau *Porolissum*).

Cel de-al doilea exemplar (nr. cat. 19), încadrat în tipul Loeschcke X, se remarcă tot prin detaliile stilistice (**Pl. IX/3**). Motivul floral care ornamează discul, realizat tot în relief într-o manieră particulară ne oferă importante indicii care ne determină să atribuim piesa unui atelier provincial, sau chiar local.

¹⁴⁷ Loeschcke 1919, 274.

¹⁴⁸ Thévenot, Fromageot-Girardet 1948, 329, nr. cat. 18.

¹⁴⁹ CIL XV, 6320.

¹⁵⁰ Lipovan 1983–1984, 304, pl. V/2; Lipovan 1988, 182, nr. II, 1, pl. I/2; Beldiman 1989, 268, nr. cat. 11.

¹⁵¹ CIL III, 8076, 6b = 6286, 1; Gostar 1961, 158, nr. cat. 27–31; Băluță 1961, 194–195, nr. cat. VII/1–4, pl. I/4, 7–8, pl. XI/12; IDR III/6, 366; Băluță 1983, 50–52, LVI/2, 5 a–b, pl. LVII/3a–b, 4a–b, 8a–b, 7a–b, 9a–b, 10a–b, XCVI/3–6, 8, 10, 14, 22; Băluță 1989, 246, nr. cat. 27, pl. V/3; Băluță 2003, 15–18, nr. cat. VIII/1–12.

¹⁵² Beldiman 1989, 267, nr. cat. 9; Alicu 1994, 16, nota 91; Băluță 2003, 15, nota 14; Alicu 2006, 13, nota 91.

¹⁵³ Băluță 1983, 50, pl. LVI/6, LVII/1a–b, 2a–b, XCVI/7, 11–12; Man 2011, 171, 183, nr. cat. 22, 26, pl. CXXV/22, pl. CXXVI/26.

¹⁵⁴ Torma 1870, 305; Russu 1962, 469; Beldiman 1989, 267, nr. cat. 10.

¹⁵⁵ Beldiman 1989, 267, nr. cat. 6; Băluță 1996, 92, nr. cat. 3, pl. IX/3; *Lychnus et Lampas* 2006, 81, nr. cat. 260, pl. 134/260 (voce Adriana Isac).

¹⁵⁶ Alicu 1976, 207, nr. cat. 6–7, pl. 1/5–6, 3/2; Alicu 1985, 85, pl. II, V; Alicu 1994, 16, 169–170, 172, 181, 183, 190, nr. cat. 422, 439, 489, 774, 820, 1102–1105, fig. 13/422, 439, 489, 774, 820, 1102–1105, fig. 22–24, pl. 8/439, 11/489, 17/774, 20/820, 30/1103–1105; Alicu 2006, 13–14, 107, 109, 118, 144, 149, 170, Kat. 422, 439, 489, 774, 820, 1102–1105, Taf. VIII/439, X/489, XIV/774, XXIII/1103–1105.

¹⁵⁷ Gostar 1961, 158, nr. cat. 32; Tudor 1937, 121, nr. cat. 318; Tudor 1978, 90; Beldiman 1989, 267, nr. cat. 3.

¹⁵⁸ Moțu 1991, 190, nr. cat. 5, pl. XXI/5 (citit eronat AVITI).

¹⁵⁹ Russu 1962, 469; Mitrofan 1964, 200–201, 211, fig. 3/3; Beldiman 1989, 267, nr. cat. 2.

¹⁶⁰ Gudea 1989, 448, nr. cat. 21, pl. XI/21; Matei *et alii* 2006, 76, 77, 84, nr. cat. 100, 101, 119, fig. 100, 100b, 101, 101b, 119; Roman 2006, 111, nr. cat. 88, pl. 13/88, 19/88.

¹⁶¹ CIL III, 8076, 6a = 6286, 1; Gostar 1961, 158, nr. cat. 33.

¹⁶² Russu 1962, 469; Beldiman 1989, 267, nr. cat. 4.

¹⁶³ Beldiman 1989, 266–267, nr. cat. 2, fig. 3/1–2; Russu 1962, 469.

¹⁶⁴ Băluță 2003, 15–16, nr. cat. VIII/2, fig. VIII/2.

¹⁶⁵ Matei *et alii* 2006, 84, nr. cat. 119, fig. 119.

Al treilea exemplar purtând această marcă (nr. cat. 20) este un produs provincial, concluzie argumentată de analiza grafică a ștampilei, calitatea pasteii, precum și, modalitatea de finisare a piesei (Pl. IX/4). Cea mai apropiată analogie a acestei piese o aflăm la *Porolissum*¹⁶⁶.

CAI

Această marcă poate desemna fie inițialele producătorului, care purta *tria nomina*, fiind cetățean roman C(AIVS) A[....] I[....]¹⁶⁷, fie forma de genitiv a numelui producătorului, Caius¹⁶⁸. Un opaiț cu marca GAIVS este cunoscut la *Aquileea*¹⁶⁹, în timp ce la Cristești a fost descoperită o piesă cu inscripția GAI¹⁷⁰.

Marca acestui producător, în formă CAI, este cunoscută numai în *Dacia Superior*, fiind repertoriată 14 exemplare la *Apulum*¹⁷¹, *Alburnus Maior*¹⁷², Cristești¹⁷³, Micăsasa¹⁷⁴, *Micia*¹⁷⁵, Sighișoara¹⁷⁶, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*¹⁷⁷ și *Tibiscum*¹⁷⁸.

În castrul de la *Micia* a fost descoperit un singur exemplar, încadrat în tipul Loeschcke X (nr. cat 21), ce are înscrisă pe bază ștampila CAI (Pl. IX/5). Cele mai apropiate analogii ale acestei lămpi se găsesc la *Alburnus Maior* și la *Tibiscum*, piesa în discuție fiind produsul unui atelier provincial. Ipoteza se bazează pe faptul că numele acestui producător de opaițe nu apare în nicio altă provincie a Imperiului Roman.

CAMPILI

Atelierul lui Campilius a funcționat în nordul Peninsulei Italice¹⁷⁹. În ceea ce privește perioada în care și-a desfășurat activitatea, părerile specialiștilor sunt împărțite. După Loeschcke și-ar fi desfășurat activitatea la începutul secolului al II-lea¹⁸⁰ p. Chr., iar Gostar și Buchi propun o datare cuprinsă între sfârșitul secolului al II-lea – până la începutul secolului al III-lea p. Chr.¹⁸¹ Marca sa este imprimată exclusiv la genitiv. În provinciile dacice au fost repertoriată 24 de exemplare. În *Dacia Superior* opaițe semnate de producătorul *Campilius* au fost descoperite la *Apulum*¹⁸², *Tibiscum*¹⁸³ și *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*¹⁸⁴. În *Dacia Porolissensis* sunt întâlnite în

¹⁶⁶ Matei et alii 2006, 76, nr. cat. 100, fig. 100, 100b.

¹⁶⁷ Gostar 1961, 193.

¹⁶⁸ Băluță 2003, 1.

¹⁶⁹ Buchi 1975, 101–102, nr. 794, pl. XXXV.

¹⁷⁰ CIL III, 12012, 44.

¹⁷¹ Băluță 1983, 53, pl. LVIII/2 a–b, XCVI/25; IDR III/6, 369 b; Băluță 2003, 1–3, nr. cat. I/1–3.

¹⁷² Bocan, Ursuțiu, Cociș 2007–2008, 204–205, 209–210, nr. cat. 5–7, 1/5, pl. 2/6–7; *Alburnus Maior* III, 76, 172, 183, nr. cat. 13, pl. 7/13, nr. cat. 1, pl. 167/1, nr. cat. 5, pl. 185/5; Bocan, Ursuțiu, Cociș 2008, 42, 47, nr. cat. 5–7, pl. 11/5, 12/6–7.

¹⁷³ Gostar 1961, 158, nr. 34, fig. 10; Băluță 1983, 53, pl. XCVI/23–24, 26; *Lychnus et Lampas* 2006, 82, nr. cat. 263, pl. 134/263 (voce Nicoleta Man).

¹⁷⁴ Alicu 1994, 17, 202, nota 97.

¹⁷⁵ Băluță 1977, 225, nr. cat. 93, pl. V/49a–b; Băluță 1983, 53, pl. LVIII/3 a–b, XCVII/2.

¹⁷⁶ Băluță 1983, 53, pl. XCVII/3.

¹⁷⁷ Băluță 1983, 53, pl. XCVII/1; Alicu 1985, 85, pl. II, V; Alicu 1994, 17, 172, 190, nr. cat. 490, 1109; Alicu 2006, 14, 118, 171, Kat 490, Taf. X/490, Kat. 1109; *Lychnus et Lampas* 2006, 71–72, nr. cat. 195, pl. 125/195 (voce Adriana Isac).

¹⁷⁸ Benea 1990, 147, 159, nr. 42, fig. 6/42; Benea 1996, 59, pl. 2/2; Hamat, Georgescu 2013, 227, pl. II/8.

¹⁷⁹ Buchi 1975, 16.

¹⁸⁰ Loeschcke 1919, 296.

¹⁸¹ Gostar 1961, 177–178; Buchi 1975, 17.

¹⁸² CIL III 1634,4; 8076, 7; Gostar 1961, 158, nr. cat. 35–36, 38; Băluță 1961, 195, nr. cat. IX /2–4, pl. I/9, pl. II/1–3; Tudor 1978, 90; Băluță 1983, 53–54, pl. LIX/ 3 a–b, 4 a–b, 5 a–b, 7 a–b, XCVII/5, 6, 8; Băluță 1989, 246, nr. cat. 28, pl. IV/5; Băluță 1996, 93, nr. cat. 5, pl. I/1; Băluță 2003, 21–23, nr. cat. X/1–9.

¹⁸³ Benea 1990, 147, 159, nr. cat. 43, fig. 14/43.

¹⁸⁴ Alicu 1976, 207, nr. cat. 8, pl. 1/7; Alicu 1994, 172, 190, nr. cat. 491, 1110, fig. 13/491, 1110, pl. 30/1110; Alicu 2006, 118, 171, Kat 491, 1110, Taf. XXIII/1110.

castrele de la Buciumi¹⁸⁵, Gherla¹⁸⁶ și *Porolissum*¹⁸⁷. În *Dacia Inferior* a fost descoperit un singur exemplar, la *Romula*¹⁸⁸. Se impune menționată o lampă cu această marcă descoperită în Transilvania¹⁸⁹, precum și alte două opaițe cu loc de proveniență necunoscut¹⁹⁰. De asemenea, o lampă de proveniență necunoscută se află la Muzeul de Istorie Aiud, iar alta, fragmentară, în Complexul Muzeal Arad. Aceasta din urmă a fost primită la schimb de la Muzeul Național din Budapesta¹⁹¹. Un alt opaiț, de asemenea, fără contextul descoperirii, se află la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova (Ploiești)¹⁹².

În castrul de la *Micia* au fost descoperite două opaițe încadrate în tipul Loeschcke X (nr. cat. 22–23), ce poartă pe bază ștampila CAMPILI (Pl. IX/6-7). Calitatea superioară a pastei, aspectul general îngrijit al celor două piese, deosebita atenție asupra detaliilor și grafia ștampilelor sunt argumente care ne determină să atribuim aceste opaițe unui atelier nord-italic.

FESTI

Officina producătorului *Festus* este localizată în nordul Italiei¹⁹³. Marca sa este imprimată la genitiv, la nominativ¹⁹⁴ și în varianta COR FEST¹⁹⁵. Piesele acestui meșter sunt răspândite în multe din provinciile Imperiului roman. În provinciile dacice au fost repertoriate 38 de lămpi cu ștampila acestui producător: în *Dacia Superior*, la *Alburnus Maior*¹⁹⁶, *Apulum*¹⁹⁷, Boteș–Corabia¹⁹⁸, Cristești¹⁹⁹, Ghelari²⁰⁰, *Tibiscum*²⁰¹ și *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*²⁰², în *Dacia Porolissensis*, la Gherla²⁰³, Gilău²⁰⁴, Ilișua²⁰⁵, *Porolissum*²⁰⁶ și Romita²⁰⁷. De asemenea, în literatura de specialitate este menționat și un exemplar din Transilvania fără loc de proveniență cert²⁰⁸.

În castrul de la *Micia* a fost descoperit un exemplar (nr. cat. 24), încadrat în tipul Loeschcke X, purtând această ștampilă (Pl. IX/8). Calitatea superioară a pastei, aspectul general

¹⁸⁵ Chirilă *et alii* 1972, 55–56, nr. cat. 17, 46, pl. XLIII/6, pl. XLVI/6; Matei *et alii* 2006, 68, nr. cat. 79–81, fig. 79–81; Roman 2006, 111, 126, nr. cat. 90, 133, pl. 9/90, pl. 13/90 și pl. 10/133, pl. 13/133; Gudea, Cosma 2008, 121, nr. cat. 7–8, pl. 91/7–8.

¹⁸⁶ Russu 1962, 469; Băluță 1983, 54, pl. XCVII/10; Băluță 2003, 24, nota 9.

¹⁸⁷ Roman 2006, 111, nr. cat. 89, pl. 9/89, pl. 13/89.

¹⁸⁸ IDR II, 440; Tudor 1937, 120, 121, nr. cat. 312, fig. 58 d; Gostar 1961, 158, nr. cat. 37; Tudor 1978, 90.

¹⁸⁹ Băluță 2003, 21.

¹⁹⁰ Băluță 2003, 21; Topoleanu 2010, 175, pl. I/2.

¹⁹¹ Băluță 2003, 21.

¹⁹² Topoleanu 2010, 156–157, 175, nr. cat. 2, pl. I/2.

¹⁹³ Loeschcke 1919, 296.

¹⁹⁴ Buchi 1975, 61–62, nr. cat. 387, pl. XXI/387a–b.

¹⁹⁵ CIL V, 8114, 29.

¹⁹⁶ Moga *et alii* 2003, 207; Bocan, Ursuțiu, Cociș 2007–2008, 205–206, 210, nr. cat. 16–17, pl. 3/16–17; *Alburnus Maior* III, 134, 214, nr. cat. 3, pl. 102/3, nr. cat. 7, pl. 262/7; Bocan, Ursuțiu, Cociș 2008, 43, 47, nr. cat. 16–17, pl. 13/16–17.

¹⁹⁷ CIL III, 8076, 15 a; CIL III, 8076, 15 b; Cserni 1912, 276, 279, fig. 19; Gostar 1961, 161, nr. 123–128; Băluță 1961, 201–202, nr. cat. XIX, 1–8, pl. V/1–3, XI/5, 9; Băluță 1983, 67–69, pl. LXVII/8–9, 13 a–b, 14, CI/1–5, 7–8, 10 LXVIII/1 a–b, 3 a–b, 4 a–b; Băluță 1996, 98, nr. cat. 30, pl. I/8; IDR III/6, 383, fig. 380; Băluță 2003, 67–70, nr. cat. XXVIII/1–9; *Lychnus et Lampas* 2006, 81, nr. cat. 254, pl. 133/254 (voce Adriana Isac).

¹⁹⁸ CIL III, 8076, 15c; Gostar 1961, 161, nr. 130; Băluță 1961, 201, nota 5; Lipovan 1982–1983, 230; Băluță 2003, 69, nota 8.

¹⁹⁹ Gostar 1961, 161, nr. 131; Băluță 1983, 67, pl. LXVII/11, CI/14; Băluță 2003, 70, nota 10; Man 2011, 187, nr. cat. 48, pl. CXXXII/48.

²⁰⁰ Băluță 1961, 201, nota 5; Russu 1962, 469.

²⁰¹ Benea 1990, 160, 164, nr. cat. 51–52, 52a; fig. 7/52, fig. 11/51, fig. 14/51; Regep 2001, 83–84, nr. cat. 2–4, pl. I/2, pl. II, pl. III.

²⁰² Alicu 1976, 209, nr. cat. 19, pl. 1/19, 3/8; Alicu 1994, 21, 169, 172, 190, nr. 423, 496–498, 1116–1117 fig. 14/423, 496–498, 1117, pl. 11/496–497; Alicu 2006 18, 107, 119–120, 172, Kat. 423, 496–498, 1116, 1117, Taf. VII/423, X/496, XXIII/1117; *Lychnus et Lampas* 2006, 81, nr. cat. 255, pl. 133/255 (voce Adriana Isac).

²⁰³ Băluță 1961, 201, nota 5; Russu 1962, 469.

²⁰⁴ Băluță 1996, 98, nr. cat. 33, pl. XII/8; Isac 1997, 109, Taf. XXVIII/5; Isac, Roman 2001, 373, nr. cat. 21, 24, pl. IV/21a–b, 24a–b, pl. VII/21b, 24b; Roman 2006, 63, 114–115, nr. cat. 96, 98–99, pl. 13/96, 98–99, pl. 19/96.

²⁰⁵ Băluță 1996, 98, nr. cat. 34; Gostar 1961, 161, nr. 132.

²⁰⁶ Russu 1962, 469; Gudea 1989, 453, fără număr catalog; Băluță 1996, 98, nr. 31–32, pl. XII/12–13; Roman 2006, 63, 114, 128–129, 137, pl. 13/97, 139, pl. 14/168.

²⁰⁷ Matei *et alii* 2006, 75, nr. cat. 98, fig. 98–98b.

²⁰⁸ Băluță 2003, 70, nota 17.

îngrijit al piesei, deosebita atenție asupra detaliilor, grafia ștampilei, precum și cele mai apropiate analogii sunt argumente care ne determină să atribuim acest opaiț unui atelier nord-italic.

FORTIS

Este cel mai prolific și cel mai cunoscut producător din Imperiul Roman, *officina* inițială a acestui meșter fiind localizată, cel mai probabil, la Savignano sul Panaro, în apropiere de Modena (Modena). Această ipoteză este bazată pe descoperirea a numeroase tipare și opaițe asociate cu o *tegula*, marcată cu ștampila AD FORN(aces,-acem) CAT(...) L. AEMILI/FORTIS²⁰⁹. Un alt argument pentru confirmarea acestei ipoteze este reprezentat de descoperirea la Cesalero, în apropierea Veronei, a unui opaiț cu ștampila M(utinae) FORTIS F(ecit)²¹⁰. O altă descoperire, la Modena, în necropola din Parco Novi Sad (mormântul 365) a unui opaiț cu ștampilă retrogradă în *tabula ansata*, M(utinae) FORTIS F(ecit), datat la începutul secolului I, conduce la concluzia conform căreia acest producător este creatorul opaițelor de tip *Firmalampen*²¹¹. Această descoperire infirmă ipoteza emisă de Loeschcke conform căreia *Strobilus* ar fi primul producător al acestor tipuri de opaițe²¹².

În provinciile Imperiului Roman, sunt cunoscute 13 forme²¹³ de redare ale ștampilei: FORTIS, FORTI, FORTIS/N, FORTIS/A, FORTIS/E, FORTIS/I, FORTIS/L, FORTIS/P, FORTI/S, O/FORTIS, M/FORTIS/F, S/FORTI, FORTIS/S. În provinciile dacice sunt repertoriate 452 de exemplare²¹⁴, lămpile cu ștampila acestui producător fiind imprimate cu primele trei forme menționate mai sus. Opaite cu ștampila FORTIS au fost descoperite în *Dacia Superior*, la Abrud²¹⁵, *Alburnus Maior*²¹⁶, *Ampelum*²¹⁷, *Apulum*²¹⁸, Berghin²¹⁹, Berzovia²²⁰, Bistrița²²¹, Boroșneul Mare²²², Cincu Mare²²³, Costești²²⁴, Creaca²²⁵, Cristești²²⁶, Deva²²⁷, Dumbrăveni²²⁸, Ghirbom²²⁹, Gornea²³⁰,

²⁰⁹ CIL XI, 6689,12, Loeschcke 1919, 496

²¹⁰ Loeschcke 1919, 282, 496; Buchi 1975, 65.

²¹¹ Labate 2013, 38–39, fig. 25–27.

²¹² Loeschcke 1919, 288–290.

²¹³ Buchi 1975, 65.

²¹⁴ Repertorierea este dificil de urmărit, datorită informațiilor lacunare și contradictorii pentru unele dintre locurile de proveniență a acestor opaițe, astfel încât cifra exactă este greu de stabilit.

²¹⁵ Băluță 1989, 251, nr. cat. 42, pl. III/7.

²¹⁶ Gostar 1961, 164, nr. cat. 223; Băluță 1983, 72, LXIX/4, CII/4; Băluță 1996, 100, nr. cat. 39, pl. III/2; Moga et alii 2003, 195 fig. 29/9, 202, 205, fig. 28/1; Simion, Apostol, Vleja 2004, 31, 57, nr. 47, pl. 42/47; Bocan, Ursuțiu, Cociș 2007–2008, 210, nr. cat. 18–31, pl. 3–4/18–31; *Alburnus Maior* III, 106, nr. cat. 4, pl. 60/4; 114, nr. cat. 8, pl. 72/8; 161, nr. cat. 5, pl. 145/5; 168, nr. cat. 6, pl. 159/6; 184, nr. cat. 9, pl. 187/9; 185, nr. cat. 4, pl. 191/4; 199, nr. cat. 13–14, pl. 222/13–14; 205, nr. cat. 4–5, pl. 236/4–5; 206, nr. cat. 2, pl. 238/2; 207–208, nr. cat. 5, pl. 242/5; 211, nr. cat. 1, pl. 252/1; 225, nr. cat. 1, pl. 294/1; Bocan, Ursuțiu, Cociș 2008, 47, nr. cat. 18–31, pl. 13–15/18–31; Bocan et alii 2010, 76–77, pl. 11/8.

²¹⁷ CIL III, 1634, 7a; Gostar 1961, 164, nr. cat. 217–222; Băluță 1961, 202–203, nota 5; Lipovan 1982–1983, 227–228, nr. cat. 1, 3, pl. I/1, I a, 3,3 a; Lipovan 1983–1984, 304, pl. V/3; Lipovan 1988, 182–185, III, 1–6, pl. I/3–4, II/2; Băluță 1996, 100, nr. cat. 40–42, pl. III/4; VI/2, XIII/2; *Lychnus et Lampas* 2006, 80, 133, nr. cat. 252, fig. 252 (voce Adriana Isac).

²¹⁸ CIL III, 8076, 16, k și m; Cserni 1912, 276, 279–280, fig. 19; Băluță 1961, 202–207, nr. cat. XX 1–68, pl. V/4–9, VI/1–2, pl. XII/1–3, 6; Pop 1970, 158–160, nr. cat. 17, fig. 3/3; Protase 1974, 151, fig. 15/1–2; Băluță 1989, 249–251, nr. cat. 40–41, 43, 47, 50, pl. II/9, III/6, 9, IV/8, V/5, 7, VI/5; Băluță 2003, 74–91, nr. cat. 1–110, Egri 2005, 85, pl. 35/7–8, fig. 2, fig. 2/7–8.

²¹⁹ CIL III, 8076, 16, l; Gostar 1961, 164, nr. cat. 244.

²²⁰ Gostar 1961, 164, nr. cat. 240; Băluță 1961, 202–203, nota 5.

²²¹ Băluță 1983, 72, nr. cat. 25, pl. CVII/25; Băluță 1996, 101, nr. cat. 53, pl. 13/4.

²²² Zăgreanu 2011, 169, nr. cat. 2, pl. 2/2.

²²³ Gostar 1961, 164, nr. cat. 245; Băluță 1983, 72, pl. CV/24; Băluță 1996, 101, nr. cat. 51, pl. IV/7.

²²⁴ Gostar 1961, 164, nr. cat. 248; Băluță 1961, 202–203, nota 5; Băluță 1996, 101, nr. cat. 58.

²²⁵ Băluță 1961, 202–203, nota 5; Băluță 1983, 72, pl. CV/28; Băluță 1996, 101, nr. cat. 59.

²²⁶ Gostar 1961, 164, nr. cat. 237–239; Băluță 1961, 202–203, nota 5; Băluță 1983, 72, pl. LXXII/2; pl. LXXIII/4, pl. LXXIX/12, pl. LXXX/6, pl. LXXXII/4–5, pl. CII/19–20, CIII/9, pl. CV/21, pl. CVII/37, CVIII/4; Man 2011, 180, nr. cat. 1, pl. CXVIII/1, 181, nr. cat. 4, pl. CXIX/4, 182, nr. cat. 16, pl. CXXII/16, 187, nr. cat. 54, pl. CXXXIV/54.

²²⁷ Băluță 1977, 220, nr. cat. 27; Băluță 1983, 72, pl. LXXIX/8 și CIII/13.

²²⁸ Băluță 1961, 202–203, nota 5.

²²⁹ Blăjan 1989, 296, nr. cat. 10.

²³⁰ Gudea 1973, 586, nr. cat. 1, 4, fig. 14/1, 4, 17/7–9; Gudea 1977, 185, nr. cat. V, fig. XVII/5.

Grădiștea Muncelului²³¹, Lugoj²³², Micia²³³, Odorhei²³⁴, Orăștioara de Sus²³⁵, Petroșani²³⁶, Radna Nouă²³⁷, Rucăr²³⁸, Ruda Brad²³⁹, Salinae (Uioara)²⁴⁰, Sâmboteni²⁴¹, Sebeș²⁴², Sighișoara²⁴³, Târnăveni²⁴⁴, Tibiscum²⁴⁵ și Ulpia Traiana Sarmizegetusa²⁴⁶, în *Dacia Inferior*, la Draja de Sus²⁴⁷, Drobeta²⁴⁸, Romula²⁴⁹, Rusidava²⁵⁰, Slăveni²⁵¹ și Sucidava²⁵² și în *Dacia Porolissensis*, la Bologa²⁵³, Bucium²⁵⁴, Gherla²⁵⁵, Gilău²⁵⁶, Ilișua²⁵⁷, Napoca²⁵⁸, Porolissum²⁵⁹, Potaissa²⁶⁰,

- ²³¹ CIL III, 8076, 16, g; Gostar 1961, 164, 202–203, nr. cat. 247, nota 5; Băluță 1996, 101, nr. cat. 57; *Lychnus et Lampas* 2006, 47, 101, nr. cat. 36–37, fig. 36–37 (voce Eugen Iaroslavski).
- ²³² CIL III, 8076, 12; Gostar 1961, 165, nr. cat. 253; Băluță 1961, 202–203, nota 5; Băluță 2003, 96, nota 55.
- ²³³ CIL III 8076, 16, h; Gostar 1961, 164, nr. cat. 224–229; Băluță 1977, 219, nr. cat. 22; Băluță 1996, 101, nr. cat. 43–50, pl. I/7, II/7–9, VI/1, 4, 6, 7, XIII/3,6.
- ²³⁴ CIL III 8076, 16, f; Gostar 1961, 164, nr. cat. 243; Băluță 1961, 202–203, nota 5.
- ²³⁵ Gostar 1961, 164, nr. cat. 242; Băluță 1996, 101, nr. cat. 60.
- ²³⁶ Băluță 1961, 202–203, nota 5; Băluță 1996, 101, nr. cat. 61.
- ²³⁷ Băluță 1996, 101, nr. cat. 52, pl. I/4.
- ²³⁸ Bogdan-Cătănicu 1974, 282, fig. 283/4; Negru 1996, 75, fig. 1/1.
- ²³⁹ Băluță 2003, 75 nota 47.
- ²⁴⁰ Gostar 1961, 164, nr. cat. 233–234; Băluță 1961, 202–203, nota 5; Băluță 1983, 72, pl. LXIX/1, CII/1; Băluță 1989, 251, nr. cat. 49, pl. III/5.
- ²⁴¹ Gostar 1961, 165, 259; Băluță 1996, 101, nr. cat. 54, pl. XIII/10.
- ²⁴² Gostar 1961, 164, nr. 249; Băluță 1983, 72, pl. LXXXI/5, CIII/32, CVII/18.
- ²⁴³ Gostar 1961, 164, nr. cat. 249, Băluță 1983, 72, pl. CVII/18.
- ²⁴⁴ Gostar 1961, 164, nr. cat. 246; Băluță 1983, 72, pl. LXXXI/1, CV/22; Băluță 1989, 251, nr. cat. 51, pl. III/4.
- ²⁴⁵ Benea 1990, 148–149, 162, nr. cat. 54–73, fig. 7/15, 60, 62–67, 11/67, 73, 15/54–59, 61, /70 A–B, 71, 72 A–B.
- ²⁴⁶ Alicu 1985, 85, pl. II, V; Alicu 1994, 169–174, 181, 183, 190–192, nr. cat. 418–420, 424–427, 440–447, 462, 473–478, 480, 484, 500–536, 777–781, 821–825, 1118–1157, 1244–1245, pl. 6/418, pl. 7/424, 426, 427, pl. 8/441–442, pl. 9/473, pl. 10/475–476, pl. 11/502, 504, 509, pl. 12/521–527, pl. 13/514, 520, 528–535, pl. 15/500, pl. 18/778–780, pl. 19/777, 781, pl. 20/822, pl. 29/1117–1118, 1121–1123, 1125–1127, 1131, 1133, 1135–1137, fig. 6/418–419, fig. 14/418–420, 424–425, 427, 441–442, 507, 510–513, 515, 526–527, 821, 825, 1125, 1137, fig. 15/443–445, 447, 462, 473, 475–476, 478, 484, 500–506, 508–509, 513–514, 516–525, 528, 530, fig./531–532, 534–536, 777–780, 824, 1118, 1121–1122, 1126–1127, 1133–1136, 1138–1143, 1145–1151, 1155, fig. 17/1154, fig. 19/1130; Alicu 2006, 106, 108, 110–113, 115–116, 120–129, 144–145, 149–151, 173–180, 188, Kat. 418–420, 424–427, 440–447, 462, 473–478, 480, 484, 500–536, 777–781, 821–825, 118–1157, 1244–1245, Taf. VII/418–420, 424, VIII/426–427, 441–442, IX/473, 475–476, 478, 484, XI/500, 502, 504–505, 509, 514–516, 520–523, XII/524–535, 777–781, XVII/821–823, 825, XXIII/1118, 1121, XXIV/1122–1123, 1125–1127, 1133, 1135–1136, 1150, 1154–1157; *Lychnus et Lampas* 2006, 117–118, 125, nr. cat. 140–142, 149, 198, fig. 140–142, (voce Cristian Aurel Roman) 149, 198 (voce Adriana Isac); Höpken, Fiedler 2008, 148, pl. 111/11, 13 a–b.
- ²⁴⁷ Gostar 1961, 165, nr. cat. 260; Băluță 1961, 202–203, nota 5; Topoleanu 2010, 165, 176, nr. cat. 6, 8, pl. II/6, 8.
- ²⁴⁸ CIL III 8076, 16.i; Bărcăcilă 1934, 466, fig. 41–42; Gostar 1961, 163, nr. cat. 208; Băluță 1961, 202–203, nota 5; IDR II, 122; Cristescu 2004, 68.
- ²⁴⁹ IDR II, 444, Tudor 1937, 121, nr. cat. 315, fig. 58 a; Tudor 1978, 89, 91, fig. 23/8; Gostar 1961, 163, nr. cat. 209; Băluță 1961, 202–203, nota 5; Negru, Bădescu 2005, 254, no. 9, pl. 119/fig. 2/9; Negru, Bădescu, Avram 2008, 193, no. 12.
- ²⁵⁰ Tudor 1968, 405; IDR II, 569.
- ²⁵¹ Bondoc 2012, 37, fig. 15.
- ²⁵² Tocilescu 1902, 373–374; IDR II, 294; Gostar 1961, 164, nr. cat. 230–232; Gherghe, Cojoc 2011, 76–77, nr. cat. 68–70, pl. 46/66–67.
- ²⁵³ Gudea 1977, 185, nr. cat. 5, 9, fig. 17/5, fig. 17/9.
- ²⁵⁴ Chirilă *et alii* 1972, 54–56, nr. cat. 3, 5, 10–11, 42, pl. XLII/1, 4, 8–9, XLVI/2; Băluță 1983, 72, pl. CIII/6, 28, CIV/6, CVIII/3; Matei *et alii* 2006, 61–63, 65, nr. cat. 63, 66–67, 69, pl. 63–63b, 66–67, 73; Roman 2006, 107–108, nr. cat. 78–79, pl. 13/79; Gudea, Cosma 2008, 120–122, 124, nr. cat. 4, 12–13, 18, 25, 33.
- ²⁵⁵ Băluță 1961, 202–203, nota 5; Russu 1962, 469; Szentlélek 1969, 91, nr. cat. 134; Băluță 1983, 72, 108, 110, nr. cat. 1–3, trei opaițe fără număr de catalog, pl. LXXXIV/1–3.
- ²⁵⁶ Isac, Roman 2001, 374, nr. cat. 22, 29, 32–33, 36–38, pl. V/22, 29, 32–33, 36–38, pl. 22b, 29b, 32–33, 36–38, Roman 2006, 117, 130–133, nr. cat. 106, 144, 150, 153, 154, pl. 10/155, pl. 13/20, pl. 14/144, 150, 153, pl. 14/155, pl. 20–22/106, 144, 150, 153.
- ²⁵⁷ CIL III 8076, 16, c; Gostar 1961, 164, nr. cat. 235–236; Băluță 1961, 202–203, nota 5; Băluță 1983, 72, 75, nota 13; Băluță 1996, 101, nr. cat. 55; Gaiu 2010, 223–228, 223, nr. cat. 24, pl. IV/24; 224, nr. cat. 32, pl. V/32; 225, nr. cat. 34–35, pl. VI/34–35; 225, nr. cat. 39, pl. VI/39; 226, nr. cat. 48, pl. VII/48; 226–227, nr. cat. 50–51, pl. VII/50–51; 223 nr. cat. 57, pl. IV/57; 228, nr. cat. 60, pl. IV/60; nr. cat. 62, pl. IX/62; nr. cat. 67–69, pl. IX/67–69.
- ²⁵⁸ Russu 1962, 469; Mitrofan 1964, 201, fig. 3/2.
- ²⁵⁹ CIL III, 8076, 16, d; Gostar 1961, 164, nr. cat. 215–216; Băluță 1983, 72, pl. CIV/5, CVII/29; CVIII/9; Gudea 1989, 447, 449, 453, nr. cat. 1, 3, 6, 9, 24, două opaițe fără număr de catalog, pl. IX/1, 3, 6, X/9, XI/24; Băluță 1996, 102, nr. cat. 64; Roman 2006, 64–65, 116–118, 129–133, nr. cat. 77, 102, 104, 107–109, 142, 145–149, 151, 154, pl. 9/77, pl. 13/102, 108, pl. 14/77, 104, 142, 145–149, 151, 154, pl. 18/77, pl. 20/104, 109, pl. 21/142, 146–149, 151; Matei *et alii* 2006, 57, 59–67, nr. cat. 52, 58, 60–62, 64, 67–72, 74–75, 77–78, pl. 52, 58, 61, 62a–b, 64, 68–72, 74–75, 77–78.
- ²⁶⁰ CIL III 1634, 7d; CIL III 8076, 16e; Neigebaur 1851, 204, nr. cat. 31; Ackner, Müller 1865, 148, nr. 698, 3; Gostar 1961, 163–164, nr. cat. 210–214; Băluță 1961, 202–203, nota 5; Russu 1962, 469; Bajusz 1980, 372, 385–386, nr. cat.

Romita²⁶¹, *Samum*²⁶². De asemenea, sunt menționate 10 exemplare: unele din Transilvania, fără loc de proveniență cert,²⁶³ altele cu proveniență necunoscută²⁶⁴. Un exemplar provine, probabil, de la *Aquincum*²⁶⁵.

În castrul de la *Micia* au fost descoperite șase opaițe purtând marca FORTIS, toate încadrate în tipul Loeschcke X (Pl. IX/9, Pl. X/10-14). În urma observațiilor întreprinse asupra pastei, a modului de finisare a pieselor și asupra grafiei ștampilei, patru dintre acestea sunt atribuite de către noi, unor ateliere nord-italice (nr. cat. 25, 26, 28, 30) și două (nr. cat. 27 și 29), unor ateliere provinciale (*Dacia Superior*).

IANVARI

Officina producătorului *Ianuarius* a funcționat în nordul Peninsulei Italice, începându-și activitatea în a doua jumătate a secolului al II-lea p. Chr.²⁶⁶ În provinciile dacice lămpile cu ștampila acestui producător sunt repertoriate în număr de 70 de exemplare, fiind cunoscute opt forme de redare a acestei ștampile²⁶⁷. Astfel de lămpi au fost descoperite în *Dacia Superior* la *Apulum*²⁶⁸, Boteș-Corabia²⁶⁹, *Micia*²⁷⁰, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*²⁷¹, *Tibiscum*²⁷², în *Dacia Inferior* la Cioroiu Nou (*Aquae*)²⁷³, Corabia²⁷⁴, Corpadea²⁷⁵, *Dierna*²⁷⁶, *Drobeta*²⁷⁷, Orlea²⁷⁸, Orșova²⁷⁹, Răcari²⁸⁰, Slăveni²⁸¹, *Sucidava*²⁸², *Romula*²⁸³, în *Dacia Porolissensis* la Gilău²⁸⁴, *Napoca*²⁸⁵, *Potaissa*²⁸⁶, *Porolissum*²⁸⁷, Șimleul Silvaniei²⁸⁸ și loc necunoscut²⁸⁹.

- 122, 732,769; Băluță 1989, 251–252, nr. cat. 48, pl. VI/1; Bărbulescu 1994, 127, fig. 23/1; Cătinaș 1996, 68, nr. cat. 10–13, fig. 3/10–13; Băluță 1996, 102, nr. cat. 62–63; Cătinaș 2004, 87–89, fig. 11.
- ²⁶¹ Matei *et alii* 2006, 67, pl. 76; Matei, Bajusz 1997, 233, pl. LXXIX/2.
- ²⁶² Roman 2006, 115–117, 129, nr. cat. 101, 105, 140–141, pl. XIII/101, 105, 140 pl. XIV/141, pl. XIX/101, pl. XXI/141; Isac 2003, 154, 261, pl. XXIII/5.
- ²⁶³ CIL III 1634, 7/b–c, CIL III, 8076, 16,1; Gostar 1961, 165, nr. cat. 253–258, 260; Băluță 1961, 202–203, nota 5, Băluță 1977, 220, nr. cat. 24; Băluță 1989, 251, nr. cat. 52, pl. VI/3.
- ²⁶⁴ Tocilescu 1902, 373–374; Topoleanu 2010, 176–177, nr. cat. 7, 9, pl. II/7, pl. III/9; Zăgreanu 2011, 170, nr. cat. 4, pl. 2/4.
- ²⁶⁵ Zăgreanu 2011, 169, nr. cat. 1, pl. 1/1.
- ²⁶⁶ Loeschcke 1919, 296; Bailey 1980, 96.
- ²⁶⁷ Gostar 1961, 183.
- ²⁶⁸ Gostar 1961, 165, nr. cat. 264, fig. 13; Băluță 1961, 207, nr. XXI, 1–5, pl. VI/3,8; IDR III/6, 204–206, nr. cat. 389, 389a; Russu 1962, 469; Băluță 1983, 79–81, pl. LXXXIII, 1a–b, LXXXIV/1 a–b, CVIII/26, CIX/4; IDR III/6, nr. cat. 389, 389a, fig. 386, 386a, Băluță 2003, 105–109, nr. cat. 1–5.
- ²⁶⁹ Băluță 1961, 207, nota 3, CIL III 8076, 18 c, Gostar 1961, 165, nr. cat. 269; Lipovan 1982–1983, 230.
- ²⁷⁰ CIL III, 8076, 18 b; Gostar 1961, 165, nr. cat. 270; Băluță 1961, 207, nota 3, Băluță 1977, 214, 220, nr. cat. 30, pl. III/23a–b; Băluță 1983, 79, pl. LXXXIII/3a–b și CIX/5; *Lychnus et Lampas* 2006, 72, nr. cat. 197, pl. 125/197 (voce Adriana Isac).
- ²⁷¹ CIL III 1634,10; Neigebaur 1851, 45, nr. cat. 230; Ackner, Müller 1865, 46, nr. cat. 191; Gostar 1961, 165, nr. cat. 262–263; Alicu 1985, 85, pl. III, IV, VI; Alicu 1976, 214–215, nr. cat. 70–77, pl. 2/26–32, 4/4–8; Alicu 1979, 240, nr. cat. 22; Alicu 1994, 25–27, 155, 157–158, 164–165, 167, 174, 180–181, 192, 194, nr. cat. 70–71, 93, 102, 258, 261–262, 295, 383–384, 537, 770, 776, 1158–1168, 1246, fig. 3–5/70–71, 93, 384, fig. 17/70–71, 93, 102, 261–262, 295, 384, 537, 770, 1158–1168, fig. 22–23, 24, pl. 2/71, 93, pl. 5/384, pl. 28/1158–1166; *Lychnus et Lampas* 2006, 69, 77, nr. cat. 177, 230, pl. 122/177, pl. 130/230 (voce Adriana Isac); Alicu 2006, 21–23, 76–77, 80–81, 84, 93, 94, 100, 128, 143–144, 180–182, 188, Kat. 70–71, 93, 102, 258, 261–262, 295, 383–384, 537, 770, 776, 1158–1168, Taf. II/70, III/71, V/93, VI/102, 384, XII/537, XV/770, XXIV/1158–1160, XXV/1161–1166; Höpken, Fiedler 2008, 148, pl. 111/13d.
- ²⁷² Benea 1990, 149, 164, nr. cat. 74–75, fig. 8/75, 16/74a–b; Regep 2001, 84–85, nr. cat. 5, pl. I/3.
- ²⁷³ Gostar 1961, 165, nr. cat. 272; IDR II, 155; Tudor 1978, 91; Bondoc 2008, 54–55, nr. cat. 6–7, 17/6–7.
- ²⁷⁴ IDR II, 321; Tudor 1978, 91.
- ²⁷⁵ Băluță 1996, 103, nr. cat. 68, pl. V/6 și XIII/9; Pop 1970, 160, nr. 18, fig. 3/4 (greu lizibilă).
- ²⁷⁶ Băluță 1961, 207, nota 3; Băluță 1996, 102, nota 51.
- ²⁷⁷ Bărcăcilă 1932, 245, nr. cat. 2, fig. 12; Florescu 1933, 51, nr. 13, fig. 10/1; Gostar 1961, 165, nr. cat. 265; Tudor 1978, 91; IDR II, 124; Cristescu 2004, 68.
- ²⁷⁸ IDR II, 314; Tudor 1978, 91; Gherghe, Cojoc 2011, 77, nr. cat. 71, pl. 13/68.
- ²⁷⁹ Băluță 1961, 207, nota 3.
- ²⁸⁰ Gostar 1961, 165, nr. 271; Băluță 1961, 207, nota 3; Tudor 1978, 91; IDR II, 170.
- ²⁸¹ Popilian 1971, 636, fig. 7/1, 3; Tudor 1978, 92; IDR II, 545; Bondoc 2012, 37, fig. 6–9.
- ²⁸² Gherghe, Negru 2008, 88, nr. cat. 5, pl. 34/5; Gherghe, Cojoc 2011, 77–78, nr. cat. 72–74, pl. 13/69, pl. 14/70–71.

În castrul de la *Micia* a fost descoperit un opaiț de tipul Loeschcke X (nr. cat. 31) din a cărui ștampilă se păstrează literele IA (**Pl. X/15**). Ornamentul de pe bordură, linii incizate în formă de rețea, devine un argument cert, credem noi, conform căruia piesa în discuție este un produs al unor ateliere provinciale. În urma consultării unei vaste bibliografii, acest decor pare a fi unul specific provinciilor dacice, poate chiar exclusiv provinciei *Dacia Superior* (?).

MIA

O lucernă care se găsește la Kunsthistorisches Museum Wien, cu ștampila M. IVNIV AESCINVS ar permite completarea inițialelor acestui producător purtând *tria nomina*. Numele său poate fi M(arcus) I(unius) A(escinus)²⁹⁰. *Officina* producătorului cu inițialele MIA este activă la începutul secolului al II-lea p. Chr. în Italia septentrională²⁹¹. În zona intracarpatică sunt repertoriate trei exemplare având imprimată această marcă. Piesele au fost descoperite în *Dacia Superior*, două la *Apulum*²⁹², și una la Cristești²⁹³.

În castrul de la *Micia* a fost descoperit un singur exemplar (nr. cat. 32), încadrat în tipul Loeschcke X, având înscrisă pe bază ștampila MIA (**Pl. X/16**). Calitatea superioară a pasteii, aspectul general îngrijit al piesei, grafia ștampilei, precum și raritatea mărcii sunt elemente care ne determină să atribuim acest opaiț unui atelier nord-italic.

OPTATI

Officina producătorului *Optatus* este localizată în nordul Peninsulei Italice²⁹⁴. Piesele acestui meșter sunt răspândite în multe provincii ale Imperiului Roman. În provinciile dacice sunt repertoriate 23 de exemplare ce poartă ștampila acestui producător, în *Dacia Superior*, la *Alburnus Maior*²⁹⁵, *Boteș-Corabia*²⁹⁶, *Apulum*²⁹⁷, *Dierna*²⁹⁸, *Ghelari*²⁹⁹, *Micia*³⁰⁰, *Ulpia Traiana*

²⁸³ Tudor 1937, 121, nr. cat. 316 fig. 55 a, 58 k; Gostar 1961, 165, nr. 266–267; Tudor 1978, 89, 91, fig. 23/5; IDR II, 445; Cristescu 2004, 68.

²⁸⁴ Isac, Roman 2001, 374, nr. cat. 30, pl. V/30a–b, VII/30b.

²⁸⁵ Băluță 1961, 207, nota 3; Russu 1962, 469; Băluță 1983, 79, pl. CIX/8; Băluță 1996, 103, nr. cat. 69, pl. XIII/8.

²⁸⁶ CIL III 8076, 18a; Gostar 1961, 165, nr. cat. 268; Băluță 1961, 201, nota 3; Mitrofan 1969, 519, fig. 4; Băluță 1996, 102–103, nr. cat. 67, pl. IX, Cătiș 1996, 64–65, 68, nr. cat. 14, fig. 3/14, Cătiș 2004, 88, fig. 12.

²⁸⁷ Gudea 1996, 202, nr. cat. 1, pl. XLVIII/1.

²⁸⁸ *Lychnus et Lampas* 2006, 88, nr. cat. 300, pl. 141/300 (voce Cristian Aurel Roman); Băluță 1979, 169, pl. IV/1; *Antique Bronzes in Romania*, 160, nr. cat. 272 (voce Cristian Aurel Roman).

²⁸⁹ Gostar 1961, 166, nr. cat. 273–275; Băluță 1996, 102, nota 51; Topoleanu 2010, 165–167, 177, nr. cat. 10–11, pl. III/10–11; Topoleanu 2012, 74–76, 88–90, nr. cat. 34–35, pl. V/34–35, pl. XX/34–35.

²⁹⁰ Buchi 1975, 104.

²⁹¹ Loeschcke 1919, 296.

²⁹² IDR III/6, 387, fig. 384, Băluță 1961, 210, nr. cat. XXIX, 1, pl. VIII/1; Russu 1962, 470; Băluță 1983, 87, pl. LXXXVII/10a–b, CX/22; IDR III/6, 387; Băluță 2003, 105, nr. cat. XXXVIII, 1–2.

²⁹³ Gostar 1961, 167, 194, nr. cat. 313, fig. 12; Russu 1962, 470; Băluță 1983, 87, LXXXVII/9, CX/18; Man 2011, 187, pl. CXXXIV/56.

²⁹⁴ Loeschcke 1919, 297.

²⁹⁵ Neagu, Bocan 2007–2008, 98, nr. cat. 13, pl. 5/13; Bocan, Ursuțiu, Cociș 2007–2008, 207–208, 211–212, nr. cat. 37–40, pl. 5/37–40; Bocan, Ursuțiu, Cociș 2008, 45, 48–49, nr. cat. 37–40, pl. 15/37, 16/38–40; *Alburnus Maior* III, 15, nr. cat. 2, pl. 56/2, 117, nr. cat. 1, pl. 77/1, 148, nr. cat. 2, pl. 122/2, 215, nr. cat. 1, 263/1, 117, nr. cat. 1, pl. 77/1.

²⁹⁶ CIL III, 8076, 26 c (publicată ca fiind din Zlatna); Gostar 1961, 168–169, nr. 354–356 (publicate ca fiind din *Ampelum*); Băluță 1961, 212, nota 2; Lipovan 1982–1983, 230; Băluță 1983, 93, nota 6;

²⁹⁷ CIL III, 8076, 26 a; Gostar 1961, 168, nr. cat. 350–351, Băluță 1961, 212, nr. XXXII, 1, 2; Băluță 1983, 93, nota 4; Băluță 1999, nr. cat. 401, fig. 398, Băluță 2003, 142–144, nr. cat. 1–3.

²⁹⁸ Băluță 1983, 93, nota 8; Russu 1962, 470.

²⁹⁹ Gostar 1961, 169, nr. cat. 360; Băluță 1983, 93.

³⁰⁰ CIL III, 8076, 26b; Daicoviciu 1930–1931, 43; Gostar 1961, 169, nr. cat. 357–358; Băluță 1961, 212, nota 2; Băluță 1983, 93, nota 5.

*Sarmizegetusa*³⁰¹, în *Dacia Porolissensis* la *Napoca*³⁰², *Potaissa*³⁰³, *Porolissum*³⁰⁴, precum și *Pancevo*³⁰⁵. De asemenea, mai este menționat un exemplar având loc de proveniență necunoscut, probabil din Transilvania³⁰⁶.

În castrul de la *Micia* a fost descoperit un opaiț (nr. cat. 33), încadrat în tipul Loeschcke X, purtând ștampila OPTATI (Pl. X/17). În urma observațiilor întreprinse asupra aspectului pastei, a modului neîngrijit de finisare a piesei și a imperfecțiunilor ștampilei, această piesă poate fi atribuită unui atelier provincial.

STROBILI

Producătorul *Strobilius*, despre care se crede că a emigrat din Egipt³⁰⁷, și-a început activitatea într-o *officina* localizată în *Gallia Cispadana*, la Gazzoli, pe teritoriul orașului actual Modena³⁰⁸.

Piese ale acestui producător sunt răspândite în multe din provinciile Imperiului Roman. În provinciile dacice au fost repertoriate 46 de exemplare ce poartă ștampila acestui meșter, în *Dacia Superior*, la *Ampelum*³⁰⁹, *Alburnus Maior*³¹⁰, *Apulum*³¹¹, *Cristești*³¹², *Micia*³¹³, *Sebeș*³¹⁴, *Tibiscum*³¹⁵ și *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*³¹⁶, în *Dacia Inferior* la *Romula*³¹⁷ și *Slăveni*³¹⁸ și în *Dacia Porolissensis* la *Napoca*³¹⁹ și *Potaissa*³²⁰. De asemenea, este menționat un exemplar al cărui loc de proveniență este necunoscut³²¹.

În castrul de la *Micia* a fost descoperit un opaiț (nr. cat. 34), de tip Loeschcke X purtând ștampila STROBILI (Pl. X/18). Calitatea superioară a pastei, aspectul general îngrijit al piesei, grafia ștampilei sunt argumente care ne determină să atribuim acest opaiț unui atelier nord-italic.

³⁰¹ *Lychnus et Lampas* 2006, 80, nr. cat. 253, pl. 133/253 (voce Adriana Isac).

³⁰² Gostar 1961, 168, nr. cat. 352; Băluță 1983, 93,

³⁰³ Gostar 1961, 168, nr. cat. 353; Băluță 1961, 212, nota 2, Băluță 1983, 93, pl. CX/1, CXI, 27, Cătinaș 1996, 65–66, 68, nr. cat. 17, fig. 4

³⁰⁴ Roman 2006, 135, nr. cat. 163, pl. 14/163.

³⁰⁵ Gostar 1961, 169, 359; Băluță 1983, 93, nota 9.

³⁰⁶ Gostar 1961, 169, nr. cat. 36; Băluță 1983, 93–94, nota 11.

³⁰⁷ Loeschcke 1919, 286, 288.

³⁰⁸ Loeschcke 1919, 288, 289, 296.

³⁰⁹ Lipovan 1988, 185, 187, nr. cat. V/1.

³¹⁰ Bocan, Ursuțiu, Cociș 2007–2008, 208, 212, nr. cat. 41–42, pl. 5/41–42; *Alburnus Maior* III, 182, 199, nr. cat. 1, pl. 183/1, nr. cat. 12, pl. 122/12; Bocan, Ursuțiu, Cociș 2008, 45–46, 49, nr. cat. 41–42, pl. 16/41–42.

³¹¹ CIL III, 8076, 29a (cf. = 1634, 9, a); Neigebauer 1851, 165, nr. cat. 333; Ackner, Müller 1865, 112, nr. cat. 538, 3; Băluță 1961, 214–215, nr. cat. XXXV, 1–12, Gostar 1961, 170–171, nr. 400–415; pl. IX/2–8, pl. X/1–2, XII/4–5; IDR III/6, 410, fig. 407; Băluță 1983, 100–102, pl. XCII/5–12, XCIII, 1–6, CXII, 19–21, CXIII, 1–6, 10–14; Băluță 1989, 254, nr. cat. 59–60, pl. VI/4,7; Băluță 2003, 162–168, nr. LXX/ 1–18.

³¹² Băluță 1961, 214, nota 2; Gostar 1961, 171, nr. 420–424; Băluță 1983, 100, pl. CXII/25, XCIII/7.

³¹³ Băluță 1983, 100, pl. CXII/24.

³¹⁴ Băluță 1989, 254, nr. cat. 61, pl. VI/6.

³¹⁵ Benea 1990, 165, nr. 82.

³¹⁶ Daicoviciu 1924, 256, nr. cat. 164; Daicoviciu, Floca 1937, 13–14, fig. 10 A; Gostar 1961, 170, 397–398; Alicu 1976, 217, nr. cat. 92–95, pl. 2/45–46, 5/7; Băluță 1977, 221, nr. cat. 34, pl. III, 24 a–b; Alicu 1994, 32, 175, 193, 195, nr. cat. 552–556, 1179, 1184, 1249–1250, fig. 19/ 552–555, 1179, 1184, pl. 15/555, pl. 30/1184; Alicu 2006, 27–28, 131–132, 184–186, 189, Kat. 552–556, 1179, 1184, 1249–1250, Taf. XIII/555, XXV/1184; *Lychnus et Lampas* 2006, 82, nr. cat. 264, pl. 135/264 (voce Adriana Isac).

³¹⁷ Băluță 1961, 214, nota 2; Gostar 1961, 171, nr. cat. 417; IDR II, 452–453; Tudor 1937, 121, nr. cat. 318; Tudor 1978, 92.

³¹⁸ Bondoc 2012, 37, fig. 11.

³¹⁹ Gostar 1961, 171, nr. 416; Băluță 1983, 100; Băluță 1996, 107, nr. 86.

³²⁰ CIL III 1634 9 b; Neigebauer 1851, 204, nr. cat. 31; Ackner, Müller 1865, 148, 698/2, Băluță 1961, 214, nota 2; Gostar 1961, 171, nr. 418–419; Băluță 1983, 100, pl. XCIV/1 și CXII/23; Băluță 1996, 107, nr. cat. 85, pl. IX/4; Cătinaș 1996, 66, 68, nr. 20–21, fig. 5/20–21.

³²¹ CIL III, 8076, 29 b; Gostar 1961, 171, 425; Băluță 1996, 108, nr. cat. 87.

ȘTAMPILE ILIZIBILE

În colecțiile Muzeului Național de Istorie a României se află un opaiț (nr. cat. 35), provenit din castrul de la *Micia* cu șampilă ilizibilă. În urma observațiilor întreprinse asupra aspectului pastei, a modului neîngrijit de finisare, această piesă este atribuită unui atelier local, din așezarea de la *Micia*.

V. Lămpi tubulare, încadrabile în tipul Alicu XI

Acest tip de lămpi se caracterizează prin rezervorul de formă atât circulară, cât și tubulară. Opaitele din acest tip sunt prevăzute cu multe orificii de ardere. Ciocul este scurt, ușor ieșit în afară.

În castrul de la *Micia* a fost descoperit un exemplar (nr. cat. 93), fragmentar, produs probabil, într-un atelier provincial. Nu excludem posibilitatea ca acest opaiț să fi fost confecționat chiar la *Micia*. Deși păstrează doar un orificiu de ardere, forma sa poate fi ușor reconstituită. Astfel, piesa este asemănătoare cu două exemplare, descoperite la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*³²². Un alt opaiț asemănător a fost descoperit în castrul de la Gilău³²³. De asemenea, un exemplar apropiat morfologic de acest opaiț provine de la Ószöny în *Pannonia*³²⁴.

CONSIDERAȚII

Muzeul Național de Istorie a României este depozitarul unei importante colecții de instrumente antice de iluminat provenită din castrul roman de la *Micia*, alcătuită din 110 opaite și valva superioară a unui tipar pentru opaite. Această colecție de lămpi nu se evidențiază printr-o varietate tipologică deosebită, dar este remarcabilă prin valoarea sa documentară și muzeistică. Astfel, se pot distinge șase tipuri de lămpi: Loeschcke IV (un exemplar: nr. cat. 1), Loeschcke VIII (opt exemplare: nr. cat. 2–9), Loeschcke IX (patru exemplare: nr. cat. 14–17), Loeschcke X (52 de exemplare: nr. cat. 18–69), Iványi IX (patru exemplare: nr. cat. 10–13) și Alicu XI (un exemplar: nr. cat. 94). De asemenea, 24 de exemplare (nr. cat. 70–93) au fost încadrate în tipul Firmalampen, iar 16 lămpi (nr. cat. 95–110), din care se păstrează fragmente de dimensiuni reduse și neconcludente din punct de vedere morfologic, nu au putut fi încadrate tipologic. În acest studiu a fost analizat și un fragment din valva superioară a unui tipar de opaite (nr. cat. 111). Acesta a fost conceput pentru confecționarea unor opaite de tip Loeschcke IX, însă se poate afirma, cu certitudine, faptul că este un rebut, spațiile pentru canal și bordură fiind greșit realizate.

În cadrul celor 110 lămpi analizate în acest studiu se individualizează un număr de 80 de opaite, care aparțin tipului cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de *Firmalampen*. În urma acestei analize s-a constatat faptul că un număr de 19 opaite poartă ștampla unor producători: APRIO (un exemplar: nr. cat. 18 – tip Loeschcke X); ATIMETI (3 exemplare: nr. cat. 14 – tip Loeschcke IX, nr. cat. 19–20 – tip Loeschcke X); CAI (un exemplar: nr. cat. 21 – tip Loeschcke X); CAMPILI (două exemplare: nr. cat. 22–23 – tip Loeschcke X); FESTI (un exemplar, nr. cat. 24 – tip Loeschcke X); FORTIS (șase exemplare: nr. cat. 25–30 – tip Loeschcke X); IANVARI (un exemplar: nr. cat. 31 – tip Loeschcke X); MIA (un exemplar: nr. cat. 32 – tip Loeschcke X); OPTATI (un exemplar: nr. cat. 33 – tip Loeschcke X); STROBILI (un exemplar: nr. cat. 34 – tip Loeschcke X). De asemenea, un exemplar (nr. cat. 35) nu a putut fi citit, având șampilă ilizibilă.

³²² Alicu 2006, 152–153, Kat. 998–999, Taf. XVIII/998; *Lychnus et Lampas* 2006, 73, nr. cat. 203, fig. 203 (voce Adriana Isac).

³²³ Isac, Roman 2001, 371, nr. cat. 13, pl. II/13; Roman 2006, 90, nr. cat. 32, pl. 7/32.

³²⁴ Iványi 1935, 288, nr. cat. 4096, pl. LV/7.

După cucerirea Daciei de către romani, în noua provincie pătrund majoritatea produselor aflate în uz la acea dată. Este și cazul opaițelor, printre acestea evidențiindu-se importuri provenind din mediul nord-italic, din *Pannonia* sau chiar din *Moesia Inferior*³²⁵. Odată cu creșterea populației provinciei și deci, în același timp și a cererii, atelierele locale au trecut la imitarea acestor produse de serie, fenomen similar cu cel din alte provincii ale Imperiului Roman și, poate acest fenomen a determinat chiar apariția unor filiale locale ale atelierelor nord-italice. Lipsa unor analize fizico-chimice condiționează argumentația conform căreia produsele aparțin atelierelor nord-italice, unor filiale ale atelierelor originare din Italia septentrională sau sunt simple copii locale. Cu toate acestea, în cazul opaițelor, atribuirea se poate realiza în urma unor examinări vizuale ce au la bază calitatea grafiei ștampilei (în cazul opaițelor de tip *Firmalampen*), aspectul pastei, modalitatea de finisare, anumite tipuri de decor, unele imperfecțiuni sesizate în execuția pieselor și cele mai apropiate analogii. Astfel, pe baza acestor criterii, putem afirma faptul că instrumentele de iluminat analizate în acest studiu se pot grupa după cum urmează:

I. Importuri nord-italice (lămpi atribuite unor ateliere din nordul Peninsulei Italice – 21 de exemplare: nr. cat. 4, 18, 22–26, 28, 30, 32, 34, 41, 50, 56, 58, 63, 65–67, 77, 91);

II. Importuri moesice (lămpi atribuite unor ateliere din provincia *Moesia Inferior: Durostorum* și altor centre de producție – trei exemplare: nr. cat. 1, 5, 107);

III. Produse provinciale (lămpi atribuite unor ateliere din provincia *Dacia Superior* (63 de exemplare): *Ampelum* (două exemplare: nr. cat. 98, 104), *Apulum* (patru exemplare: nr. cat. 14–16, 19), *Ulpia Traiana Sarmizegetusa* (patru exemplare: nr. cat. 10–13) și altor centre de producție (53 de exemplare: nr. cat. 3, 8, 20–21, 27, 29, 31, 33, 38, 40, 43–44, 48, 51–55, 59–62, 64, 68–72, 74–75, 78, 82–90, 92–97, 99–101, 105–106, 109–110);

IV. Produse locale (lămpi atribuite unor ateliere din cadrul așezării de la *Micia* – 24 de exemplare: nr. cat. 2, 6–7, 9, 17, 35–37, 39, 42, 45–47, 49, 57, 73, 76, 79–81, 102–103, 108, 111).

Așezarea de la *Micia* este cunoscută în literatura de specialitate ca unul dintre centrele de producție ceramică, fapt întărit și de descoperirea a două tipare (valva superioară a unui tipar de opaițe și valva inferioară a unui tipar de statuete)³²⁶. Descoperirea acestor tipare mai sus menționate, coroborată cu cercetarea unui grup de cuptoare evidențiază existența unor ateliere de manufacturare a opaițelor în cadrul așezării romane de la *Micia*³²⁷. În urma analizei amănunțite a pieselor s-a constatat o modalitate de realizare caracteristică atelierelor de la *Micia* la nivelul butonilor (butoni bifizi aplicați într-o manieră specifică, butoni circulari și butoni care pornesc direct din cordon). De asemenea, aspectul pastei coroborat cu modalitatea particulară de confecționare, mai sus amintită, unele imperfecțiuni de fabricație, retușări neglijente, precum și maniera superficială de aplicare a firnisului, calitatea acestuia, pot fi argumente importante în stabilirea producției locale.

În ceea ce privește prezența unor noi tipuri de decoruri întâlnite exclusiv în provincia *Dacia Superior* (rețea de incizii și o combinație între rețea și incizii dispuse radial), putem emite următoarele concluzii: fie producătorii locali ornamează astfel lămpile pentru a le diferenția de cele provenite din atelierele originare aparținând mediului nord-italic (ce poartă marca unor producători consacrați), fie decorurile sunt rezultatul imaginației producătorilor locali care se propagă, într-un anumit interval cronologic, numai la nivelul provinciei. Astfel, fără a modifica aspectul morfologic al opaițelor meșterii locali din provinciile dacice au îmbogățit repertoriul clasic al decorurilor.

Din punct de vedere cronologic se disting două direcții: importurile provenite din mediul nord-italic sau din *Moesia Inferior* sunt datate în secolul al II-lea p. Chr., în timp ce produsele provinciale și cele locale sunt încadrate cronologic pe parcursul secolelor II–III p. Chr.

³²⁵ Băluță 1989, 244.

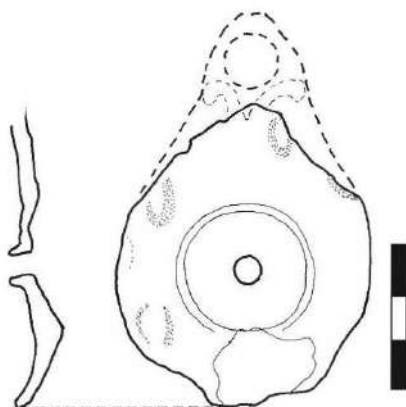
³²⁶ Obiectele sunt inedite, aflându-se în colecțiile Muzeului Național de Istorie a României, București. Tiparul de opaițe este analizat în cadrul acestui studiu (nr. cat. 111).

³²⁷ Floca, Ferenczi, Mărghitan 1970.

CATALOG³²⁸

Lămpi de tip Loeschcke IV

1. Opaț de tip Loeschcke IV (fragment capac). **Pl. III/1.** Nr. inv.: 131709. Micia 1976, castru, S I, carou 27. Lp³²⁹ = 6,5 cm; l = 5,4 cm; hp = 1 cm. Pastă fină (Munsell 10 YR, 7/6, yellow)³³⁰. Firnis parțial păstrat (Munsell 10 YR, 5/6, strong brown). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc rotund, concav, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon circular. Bordură lată. Cioc, probabil, cu un orificiu de ardere. Urmă de ansă pe bordură. Începutul secolului al II-lea p. Chr. Atelier *Moesia Inferior, Durostorum* (?). Inedit.

Lămpi de tip Loeschcke VIII

2. Opaț, probabil de tip Loeschcke VIII (fragment din capac, rezervor și ansă). **Pl. III/2.** Nr. inv.: 338489. Micia 1985, castru, S XXVII, *passim*, -0,70 m. Lp = 3,7 cm; lp = 2,9 cm; hp = 2,8 cm. Pastă fină (Munsell 7.5 YR, 6/6 reddish yellow).

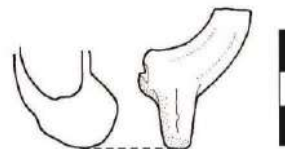
³²⁸ Pentru alcătuirea acestui catalog a fost utilizat criteriul tipologic. Astfel, succesiunea opațelor în cadrul catalogului a fost stabilită în funcție de încadrarea acestora în tipologia realizată de Sigfried Loeschcke, pentru lămpile de la *Vindonissa*, în anul 1919. În cazul tipurilor de lămpi care nu se regăsesc în tipologia autorului mai sus menționat, acestea au fost încadrate în tipologiile realizate de Dora Iványi, pentru lămpile din *Pannonia*, în anul 1935, respectiv Dorin Alicu pentru lămpile de la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, în anul 1994. Ordinea pieselor în cadrul tipurilor a fost stabilită în funcție de starea de fragmentaritate. Descrierea obiectelor a fost realizată urmărindu-se criteriile: denumire obiect; încadrare tipologică; starea de conservare, planșa/figura; număr inventar MNIR; contextul arheologic din care provin (informațiile marcate pe ambalaje sau chiar pe piese); dimensiuni; descrierea materialului din care au fost confecționate, precum și a tehnicii de realizare a acestora; descrierea elementelor morfologice; datare; provincia, localitatea sau zona geografică în care au fost confecționate; referințe bibliografice.

Desenele au fost realizate de doamna Simona Mateescu, iar fotografiile de domnul George Nica, le mulțumim pe această cale.

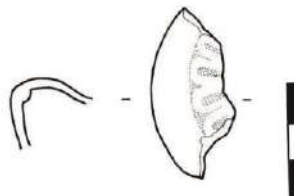
³²⁹ Abrevieri utilizate: S = unitate de cercetare (secțiune); L = lungime; Lp = lungime păstrată; l = lățime; lp = lățime păstrată; h = înălțime; hp = înălțime păstrată.

³³⁰ Pentru determinarea culorilor pastelor și a firnisului a fost utilizat Munsell 1994.

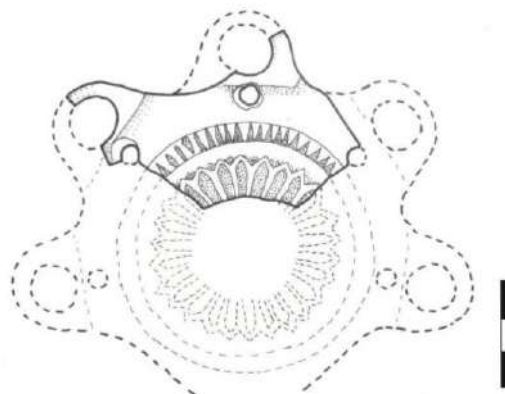
Firnis parțial păstrat (Munsell 2,5 YR, 4/6 dark red). Ardere primară incompletă. Tipar bivalv. Bordură parțial păstrată, lată, decorată cu două caneluri fine, circulare, concentrice. Rezervor rotund. Este prevăzut cu o ansă lamelară, bifidă, atașată pe bordură și rezervor. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

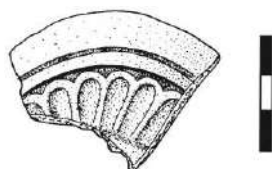
3. Opaț, probabil de tip Loeschcke VIII (fragment din capac și rezervor, cu dimensiuni de 4,5 × 2,3 cm). **Pl. III/3.** Nr. inv.: 338490. Micia 1978, castru, TR; hp = 2,1 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/6, yellowish red). Ardere primară incompletă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, concav, ornamentat cu rozetă din care se păstrează patru lobi, delimitat de bordură printr-o canelură circulară. Bordură lată. Rezervor rotund. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

4. Opaț polilychnis de tip Loeschcke VIII (fragmentar, se păstrează două fragmente din capac, cu dimensiuni de 6,5 × 3,6 cm). **Pl. III/4.** Nr. inv.: 338488. Micia 1982, castru, S XXII, carou 2, -1,25 m. Pastă fină (Munsell 7.5YR 8/3, pink). Firnis parțial păstrat (Munsell 10R 4/6, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe ciocuri datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, concav, ornamentat cu rozetă, delimitat de bordură printr-o bandă circulară de triunghiuri profilate. Bordură lată, prevăzută cu orificii de ventilație. Era prevăzut, probabil, cu cinci orificii de ardere, dintre care se păstrează două. Începutul secolului al II-lea p. Chr. Atelier nord-italic (?). Inedit.

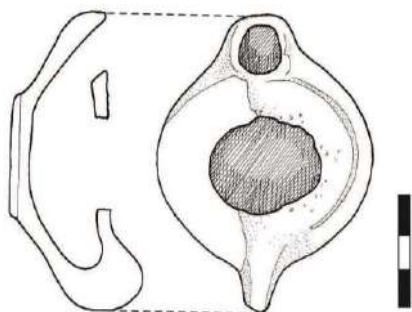

5. Opaț, probabil de tip Loeschke VIII (fragment din capac, cu dimensiuni de 5,6 × 4,4 cm). **Pl. III/5.** Fără nr. inv. Micia 1987, castru, S I b, carourile 12–13, –0,80 m. Pastă fină (Munsell 10YR 6/4, light yellowish brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/8, red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund (?) concav, cu un orificiu de alimentare, decorat cu rozetă din care se păstrează șase lobi, delimitat de bordură printr-o profilatură, dublată de o canelură fină. Bordură lată. Sec. II p. Chr. Atelier *Moesia Inferior* (?). Inedit.

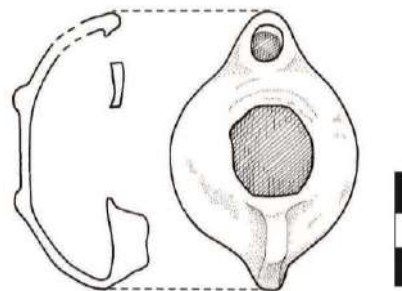

Imitații de lămpi tip Loeschke VIII

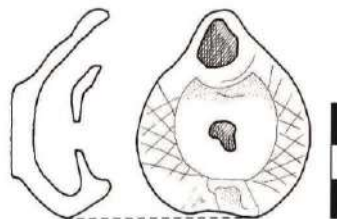
6. Opaț lucrat la roată, imitație a tipului Loeschke VIII (întregit). **Pl. III/6.** Nr. inv.: 124104. Micia 1976, castru, S I, carou 27, –1,35 m. L = 8 cm; l = 5,9 cm; h = 3,8 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 8/3, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Roata olarului. Orificiu de alimentare larg, circular. Bordură îngustă, delimitată de rezervor printr-o canelură circulară. Cioc ușor tras în exterior. Rezervor circular. Bază inelară, cu un mic *umbo* în centru. Este prevăzut cu o ansă lamelară atașată pe rezervor. Începutul secolului al II-lea p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

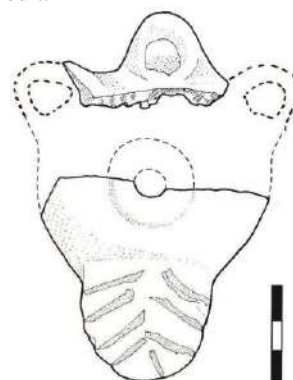
7. Opaț lucrat la roată, imitație a tipului Loeschke VIII (fragmentar, lipsesc mici fragmente din cioc și rezervor). **Pl. III/7.** Nr. inv.: 338487. Micia 1981, castru, S XVII, carou 7, –1,30 m. L = 7,5 cm; l = 5,1 cm; h = 3,7 cm. Pastă fină (Munsell 10YR 6/4, light yellowish brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 10R 4/6, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării și pe bordură și rezervor în urma contactului cu o sursă de combustie. Roata olarului. Disc parțial păstrat, rotund, concav, delimitat de bordură printr-o canelură circulară. Bordură îngustă. Ciocul scurt, cu un orificiu de ardere, perforează o parte din bordură. Rezervor rotund. Bază inelară. Este prevăzut cu o ansă lamelară, atașată pe bordură și rezervor. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

8. Opaț lucrat la roată, imitație a tipului Loeschke VIII (fragmentar, lipsește toarta). **Pl. III/8.** Nr. inv.: 139885. Micia 1976, castru, S I, carou 75, –1,25 m. L = 5,5 cm; l = 4,6 cm; hp = 2,6 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/4, light reddish brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Ardere primară incompletă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Roata olarului. Disc rotund, concav, cu un orificiu de alimentare în centru. Bordură lată, decorată cu o rețea de incizii. Ciocul scurt, cu un orificiu de ardere, perforează o parte din bordură. Rezervor rotund. Bază dreaptă, profilată. Urmă de ansă pe bordură și rezervor. Începutul secolului al II-lea p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

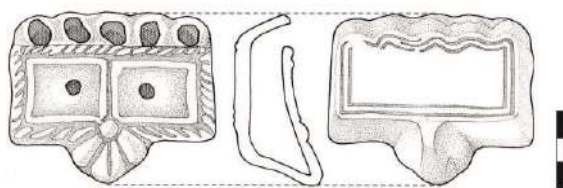
9. Opaț trilychnis, lucrat la roată, imitație a tipului Loeschke VIII (fragmentar, se păstrează un fragment din disc, ansă, rezervor și bază și un fragment din cioc, cu două arzătoare). **Pl. III/9.** Nr. inv. 338533 și 338536. Micia 1981, castru, S XIX, carou 2, lățire, –0,60–0,65 m. Lestimativă = 11,2 cm; lestimativă = 7,2 cm; hp = 5 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/6, reddish yellow). Ardere primară incompletă. Roata olarului. Disc parțial păstrat, rotund, ușor concav, ornamentat cu două cercuri concentrice incizate, cu un orificiu de alimentare în centru. Ciocul scurt, păstrează două orificii de ardere, care perforează bordura. Rezervor rotund. Bază dreaptă. Este prevăzut cu o ansă în formă de palmetă, decorată cu incizii radiale dispuse oblic. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

Lămpi de tip IX Iványi

10. Opaț de tip IX Iványi (întreg). **Pl. III/10.** Nr. inv.: 131707. Micia 1977, castru, S II, carou 46, caseta 2, carou 2, -0,90 m. L = 6,7 cm; l = 8,2 cm; h = 3,5 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/4, light brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 4/6, dark red). Ardere primară completă. Puternic ars secundar pe toată suprafața. Tipar bivalv. Capac dreptunghiular, plan, împărțit în două registre delimitate prin câte un cordon dreptunghiular. Fiecare registru este prevăzut cu un orificiu de alimentare. Bordură în formă de șnur. Cioc scurt, prevăzut cu cinci orificii de ardere bine delimitate între ele. Rezervor paralelipipedic. Bază dreaptă, delimitată prin două caneluri liniare pe trei dintre laturi și în formă de val pe latura dinspre cioc. Este prevăzut cu o ansă bogat decorată: câmpul toartei este împărțit în patru lobi, având la bază un buton aplatizat. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Ulpia Traiana Sarmizegetusa* (?). Inedit (piesa era cunoscută de Cloșca Băluță, care o amintește în lucrarea sa de doctorat – Băluță 1983, p. 13).

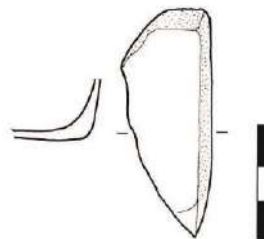

11. Opaț de tip IX Iványi (fragmentar, se păstrează două fragmente din capac). **Pl. III/11.** Nr. inv.: 157762. Micia 1980, castru, S III, carou 26, -0,75 m. Lp = 4,3 cm; lp = 5,7 cm; hp = 1,1 cm. Pastă fină (Munsell 10YR 8/4, very pale brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/8, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Capac parțial păstrat, dreptunghiular, plan, delimitat de bordură printr-un cordon dreptunghiular (?). Bordura lată păstrează un buton aplatizat pe unul dintre colțuri. Ciocul scurt păstrează trei orificii de ardere. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Ulpia Traiana Sarmizegetusa* (?). Inedit.

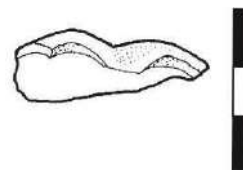

12. Opaț de tip IX Iványi (fragment din bază cu rezervor, cu dimensiuni de 6 × 2,4 cm). **Pl. III/12.** Nr. inv.: 338485. Micia 1976, castru, S I, carou 70,

-0,80 m; hp = 1,6 cm. Pastă fină (Munsell 7.5 YR 7/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 4/4, reddish brown). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Rezervor paralelipipedic. Bază dreaptă. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Ulpia Traiana Sarmizegetusa* (?). Inedit.

13. Opaț de tip IX Iványi (fragment din cioc, rezervor și bază, cu dimensiuni de 3,7 × 2,6 cm). **Pl. III/13.** Nr. inv.: 338486. Micia 1976, castru, S I, carou 45, -0,70 m; hp = 2,6 cm. Pastă fină (Munsell 7.5 YR 7/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 4/6, yellowish red). Ardere primară incompletă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Ciocul scurt păstrează două orificii de ardere bine delimitate între ele. Rezervor paralelipipedic. Bază dreaptă. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Ulpia Traiana Sarmizegetusa* (?). Inedit.

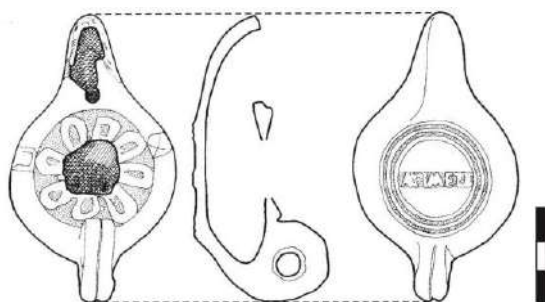

Lămpi epigrafice de tip Loeschcke IX

14. Opaț de tip Loeschcke IX (fragmentar, lipsă partea superioară a ciocului și o parte din disc). **Pl. III/ 14; Pl. IX/fig. 1.** Nr. inv.: 131656. Micia 1977, castru, S II, carou 4, -1,75 m. L = 9,2 cm; l = 5,3 cm; h = 4,3 cm. Pastă fină (Munsell 5 YR 7/4, pink). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, concav, ornamentat cu rozetă cu opt lobi. Bordură lată, prevăzută cu doi butoni dispuși aproximativ simetric. Ciocul parțial păstrat, alungit, rotunjit, cu un un orificiu de ardere, era, probabil, străbătut longitudinal de un canal ușor adâncit, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Rezervor tronconic. Baza ușor concavă, delimitată prin trei profilaturi puternic pronunțate are înscrisă în centru ștampila ATIMETI, în relief. Este prevăzut cu o ansă inelară, bifidă, atașată pe bordură și rezervor. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Apulum* (?). Referințe bibliografice: piesa era cunoscută de Cloșca Băluță, care o amintește în lucrarea sa de doctorat – Băluță 1983,

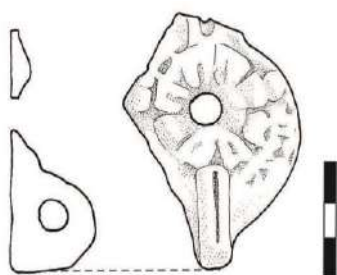

p. 50, pl. XCI/13; Bocan, Neagu 2016, p. 543, no. 2, fig.2/2.

Lămpi anepigrafice de tip Loeschcke IX

15. Opaiț de tip Loeschcke IX (fragment capac). **Pl. III/15.** Nr. inv.: 124109. Micia 1976, castru, S I, carou 25, vegetal. Lp = 6,8 cm; lp = 4,7 cm; hp = 2,3 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 4/6, yellowish red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc concav, ornamentat cu rozetă cu opt lobi, prevăzut cu un orificiu de alimentare în centru. Bordura lată, decorată cu impresiuni dispuse, probabil, pe trei șiruri, este prevăzută cu doi butoni dispuși aproximativ simetric. Ciocul parțial păstrat, alungit (?) era, probabil, străbătut longitudinal de un canal ușor adâncit, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Rezervor tronconic (?). Este prevăzut cu o ansă lamelară perforată, bifidă, atașată pe bordură. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Apulum* (?). Inedit.

16. Opaiț, probabil, de tip Loeschcke IX (fragment din capac, ansă și rezervor). **Pl. III/16.** Nr. inv.: 338491. Micia 1986, castru, S XXVIII, carou 13, -0,90 m. Lp = 5 cm; lp = 4,3 cm; hp = 3,5 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, concav, ornamentat cu rozetă care păstrează patru lobi. Bordură lată, parțial păstrată. Rezervor tronconic. Este prevăzut cu o ansă lamelară perforată, bifidă, atașată pe bordură și pe rezervor. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Apulum* (?). Inedit.

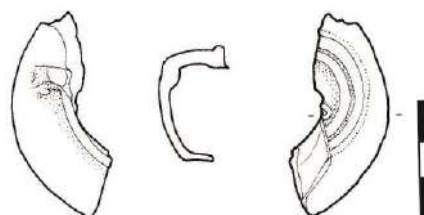

17. Opaiț, variantă a tipului Loeschcke IX (fragmentar, se păstrează capacul). **Pl. III/17.** Nr. inv.: 338502. Micia 1977, castru, SII, carou 74, -0,90 m. L = 6,2 cm; l = 4,2 cm; hp = 1,4 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe disc și bordură. Tipar bivalv. Disc rotund, mic, ușor concav, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon circular. Bordură lată, puternic înclinată. Cioc alungit, bine delimitat, străbătut longitudinal de un canal lat, închis, cu un orificiu de ardere. Este prevăzut cu doi butoni amplasați simetric între cordon și canal. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

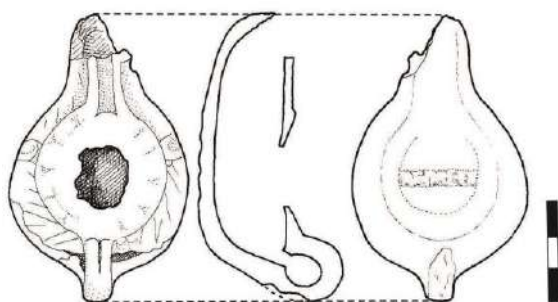
Lămpi epigrafice de tip Loeschcke X

18. Opaiț, probabil de tip Loeschcke X (fragment din capac, rezervor și bază). **Pl. IV/18; Pl. IX/fig. 2.** Nr. inv.: 139893. Micia 1979, castru, S III, carou 58, -0,90 m. Lp = 5,2 cm; lp = 2,5 cm; h = 3 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 7/4 pink). Firnis parțial păstrat (Munsell 7.5YR 6/8, reddish yellow). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund (?), neted, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordura îngustă păstrează un buton. Rezervor tronconic. Baza ușor concavă, delimitată prin două caneluri concentrice, are înscrisă în centru ștampila [APRI]O (?), în relief. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Referințe bibliografice: Bocan, Neagu 2016, p 543, no 1, fig. 2/1.

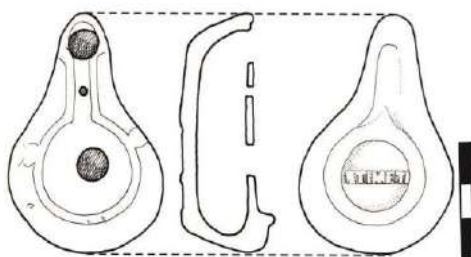

19. Opaiț de tip Loeschcke X (fragmentar, lipsesc fragmente din disc, bordură și cioc). **Pl. IV/19; Pl. IX/fig. 3.** Nr. inv.: 176157. Micia 1981, castru, S XVIII, carou 16, -0,50 m. Lp = 8,7 cm; l = 5,4 cm; h

= 4,2 cm. Pastă fină (Munsell 5 YR 7/4, pink). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, concav, probabil ornamentat cu rozetă, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal. Bordură lată, prevăzută cu doi butoni dispuși aproximativ simetric, decorată cu incizii radiale. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere. Rezervor tronconic. Bază dreaptă. Ștampilă probabil ATIMETI (?). Este prevăzut cu o ansă inelară, bifidă, atașată pe bordură și rezervor. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Apulum* (?). Referințe bibliografice: Bocan, Neagu 2016, p. 543, no. 3, fig. 2/3.

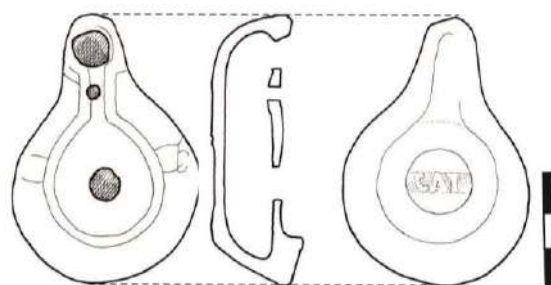

20. Opaț de tip Loeschcke X (întreg). Pl. IV/20; Pl. IX/fig. 4. Nr. inv.: 131705. Micia 1976, castru, S I, carou 29, -1,20 m. L = 6,4 cm; l = 4,1 cm; h = 2,5 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 7/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc, datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură îngustă, prevăzută cu doi butoni dispuși aproximativ simetric. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere. Rezervor tronconic. Baza dreaptă, delimitată printr-o canelură fină, circulară are înscrisă în centru ștampila ATIMETI în relief. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Referințe bibliografice: Bocan, Neagu 2016, p. 543, no. 4, fig. 2/4.

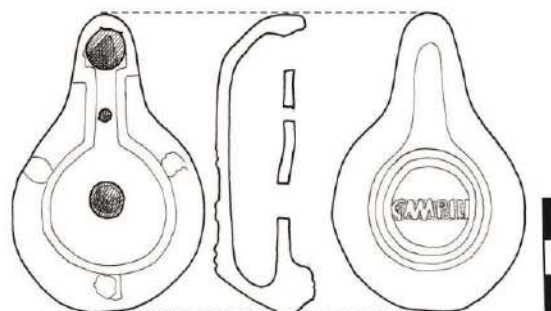

21. Opaț de tip Loeschcke X (întreg). Pl. IV/21; Pl. IX/fig. 5. Nr. inv.: 157729. Micia 1977, castru, S II. L = 7 cm; l = 4,9 cm; h = 2,4 cm. Pastă fină

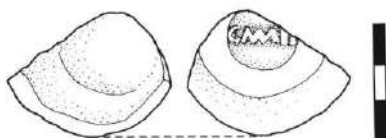
(Munsell 7.5YR 7/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/6, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc, datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc rotund, ușor concav, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură prevăzută cu doi butoni dispuși aproximativ simetric. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere. Rezervor tronconic. Baza ușor concavă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice, are înscrisă în centru ștampila CAI, în relief. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Referințe bibliografice: Bocan, Neagu 2016, p.543, no.5, fig. 2/5.

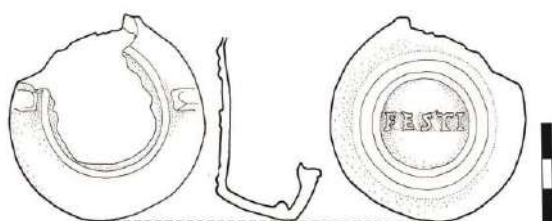
22. Opaț de tip Loeschcke X (întreg, lipsește un buton). Pl. IV/22; Pl. IX/fig. 6. Nr. inv.: 157730. Micia 1977, castru, SII. L = 7,8 cm; l = 5,1 cm; h = 2,7 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc, datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc rotund, ușor concav, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură îngustă prevăzută cu trei butoni dispuși aproximativ simetric. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere în formă de vârf de săgeată arondat. Rezervor tronconic. Baza ușor concavă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice are înscrisă în centru ștampila CAMPILI, în relief. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Referințe bibliografice: Bocan, Neagu 2016, p. 543, no. 6, fig. 2/6.

23. Opaț probabil de tip Loeschke X (fragment din bază cu rezervor, cu dimensiuni de 4×3 cm). **Pl. IV/23; Pl. IX/fig. 7.** Nr. inv.: 131655. Micia 1977, castru, S II, carou 7. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Descriere: Rezervor tronconic. Bază ușor concavă. Ștampila CAMPI[LI]. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Referințe bibliografice: Bocan, Neagu 2016, p. 543, no. 7, fig. 2/7.

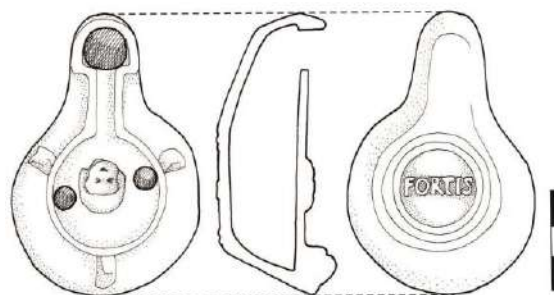

24. Opaț de tip Loeschke X (fragmentar, lipsă disc și cioc). **Pl. IV/24; Pl. IX/fig. 8.** Nr. inv.: 131658. Micia 1977, castru, S II, carou 4, -1,85 m. Lp = 6,3 cm; l = 6 cm; h = 3,2 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 7/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/8, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc, datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordură lată, prevăzută cu doi butoni dispuși aproximativ simetric. Rezervor tronconic. Baza ușor concavă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice are înscrisă în centru ștampila FESTI, în relief. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Referințe bibliografice: piesa era cunoscută de Cloșca Băluță, care o amintește în lucrarea sa de doctorat – Băluță 1983, p. 67, pl. CI/11; în IDR III/6, 383, piesa este utilizată ca analogie; Bocan, Neagu 2016, p. 543, no. 8, fig. 2/8.

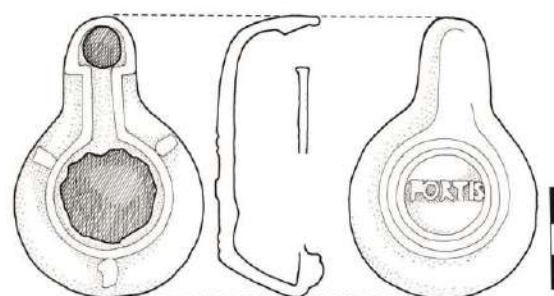

25. Opaț de tip Loeschke X (întregit, lipsă fragmente din rezervor și partea inferioară a ciocului). **Pl. IV/25; Pl. IX/fig. 9.** Nr. inv.: 139887. Micia 1978, castru, S III, carou 83, -1,60 m. L = 8,5 cm; l = 5,6 cm; h = 3,6 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 7/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară incompletă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, ornamentat cu o mimă tragică, cu două orificii de alimentare amplasate de o parte și de alta a acesteia, delimitat de bordură printr-un cordon, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un

canal. Bordură lată prevăzută cu trei butoni dispuși aproximativ simetric. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere în formă de vârf de săgeată arondat. Rezervor tronconic. Baza ușor concavă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice are înscrisă în centru ștampila FORTIS, în relief. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Referințe bibliografice: piesa era cunoscută de Cloșca Băluță, care o amintește în lucrarea sa de doctorat – Băluță 1983, p. 72, pl. CIV/9; Bocan, Neagu 2016, p. 543-544, no. 9, fig. 3/9.

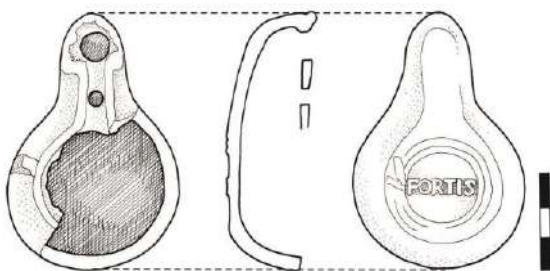

26. Opaț de tip Loeschke X (fragmentar, lipsește discul). **Pl. IV/26; Pl. X/fig. 10.** Nr. inv.: 139874. Micia 1979, castru, S XI, carou 8, -0,50 m. L = 8,3 cm; l = 5,7 cm; h = 3,2 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/4, light brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării și pe rezervor și bază datorată contactului cu o structură de combustie. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, parțial păstrat, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal. Bordură lată prevăzută cu trei butoni dispuși aproximativ simetric. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere în formă de vârf de săgeată arondat. Rezervor tronconic. Baza dreaptă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice are înscrisă în centru ștampila FORTIS, în relief. Sec. III p. Chr. Atelier nord-italic (?). Referințe bibliografice: piesa era cunoscută de Cloșca Băluță, care o amintește în lucrarea sa de doctorat – Băluță 1983, 72, pl. CIV/8; Bocan, Neagu 2016, p. 544, no. 10, fig. 3/10.

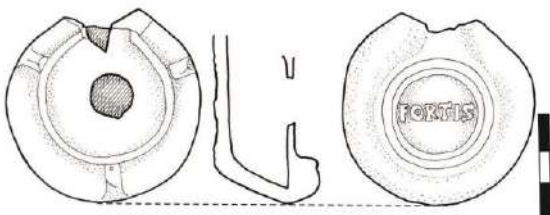

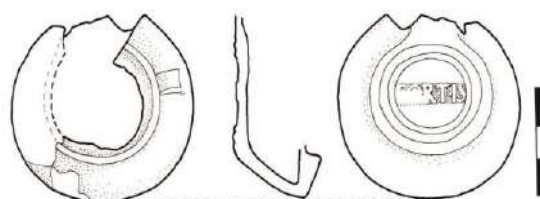
27. Opaț de tip Loeschcke X (fragmentar, lipsește o parte din capac). **Pl. IV/27; Pl. X/fig. 11.** Nr. inv.: 131659. Micia 1978, castru, S III, carou 75, -1,15 m. L = 8 cm; l = 5,4 cm; hp = 2,6 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 7/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Puternic ars secundar pe cioc, rezervor și bază. Tipar bivalv. Disc rotund, neted (?) delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordura îngustă, păstrează un buton. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere în formă de vârf de săgeată arondat. Rezervor tronconic. Baza dreaptă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice are înscrisă în centru ștampila FORTIS, în relief. Sec. III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Referințe bibliografice: piesa era cunoscută de Cloșca Băluță, care o amintește în lucrarea sa de doctorat – Băluță 1983, p. 72, pl. CIV/7; Bocan, Neagu 2016, p. 544, no. 13, fig. 3/13.

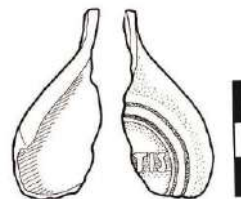
28. Opaț de tip Loeschcke X (fragmentar, lipsește ciocul). **Pl. IV/28; Pl. X/fig. 12.** Nr. inv.: 338492. Micia 1983, castru, S XXV, carou 24, -0,80 m. Lp = 5,8 cm; l = 5,8 cm; h = 3,2 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 7/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 10R 4/6, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe capac și bază. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent. Bordură lată, prevăzută cu trei butoni. Rezervor tronconic. Baza ușor concavă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice are înscrisă în centru ștampila FORTIS, în relief. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Referințe bibliografice: Bocan, Neagu 2016, p. 544, no. 11, fig. 3/11.

29. Opaț de tip Loeschcke X (fragmentar, lipsesc fragmente din disc, bordură și ciocul). **Pl. IV/29; Pl. X/fig. 13.** Nr. inv.: 139891. Micia 1979, castru, S X, carou 62, -0,92 m. Lp = 5,3 cm; l = 5,2 cm; h = 2,5 cm. Pastă fină (Munsell 10YR 6/4, light yellowish brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 4/6, yellowish red). Ardere primară completă. Puternic ars secundar pe toată suprafața. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordura îngustă păstrează un buton. Rezervor tronconic. Baza ușor concavă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice, are înscrisă în centru ștampila FORTIS, în relief. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Referințe bibliografice: Bocan, Neagu 2016, p. 544, no. 14, fig. 3/14.

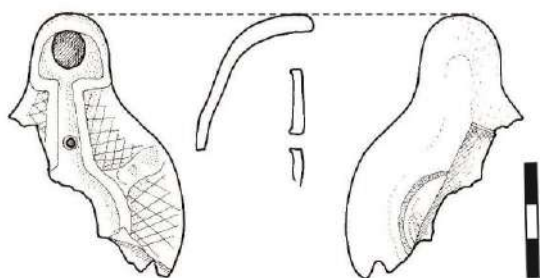

30. Opaț de tip Loeschcke X (fragment din rezervor cu bază). **Pl. V/30; Pl. X/fig. 14.** Nr. inv.: 338493. Micia 1979, castru, S X, carou 81. Lp = 5,1 cm; lp = 2,2 cm; hp = 2 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 7/6 reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/8, red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Rezervor tronconic. Baza dreaptă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice, are înscrisă în centru ștampila [FOR]TIS. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Referințe bibliografice: Bocan, Neagu 2016, p. 544, no. 12, fig. 3/12.

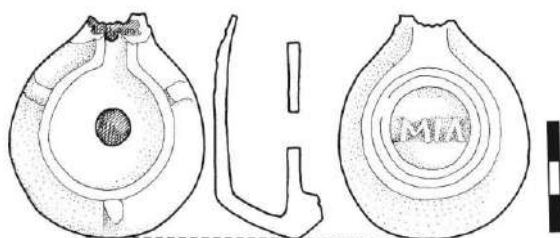

31. Opaț de tip Loeschcke X (fragment din cioc, capac, rezervor și bază). **Pl. V/31; Pl. X/fig. 15.** Nr. inv.: 338537. Micia 1979, castru, S III, carou 41, -0,85 m. Lp = 7 cm; lp = 4,7 cm; h = 2,9 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/8 reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc rotund, ușor concav, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură lată, parțial păstrată, cu un buton, decorată cu o rețea de incizii. Cioc rotunjit, alungit, cu un orificiu de ardere în formă de vârf de săgeată arondat. Rezervor tronconic. Baza delimitată prin două profilaturi circulare,

concentrice are înscrisă în centru ștampila IA[NVARI] (?). Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Referințe bibliografice: Bocan, Neagu 2016, p. 544, no. 15, fig. 3/15.

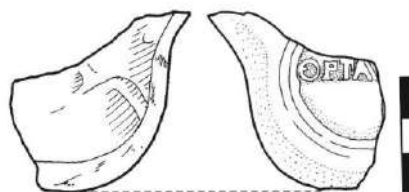

32. Opaț de tip Loeschcke X (fragmentar, lipsește o parte din cioc). **Pl. V/32; Pl. X/fig. 16.** Nr. inv.: 131706. Micia 1977, castru, S II, carou 88, -0,95 m. Lp = 6,2 cm; l = 5,4 cm; h = 3 cm. Pastă fină (Munsell 10YR 7/4 very pale brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/8, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe bază. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc, probabil, îl înconjoară și formează un canal prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură lată, prevăzută cu trei butoni dispuși aproximativ simetric. Rezervor tronconic. Baza dreaptă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice, are înscrisă în centru ștampila MIA, în relief. Sec. II p. Chr. Origine: atelier nord-italic (?). Referințe bibliografice: piesa era cunoscută de Cloșca Băluță, care o amintește în lucrarea sa de doctorat – Băluță 1983, p. 87, pl. CX/23; IDR III/6, 387, piesa este utilizată ca analogie; Bocan, Neagu 2016, p. 544, no. 16, fig. 3/16.

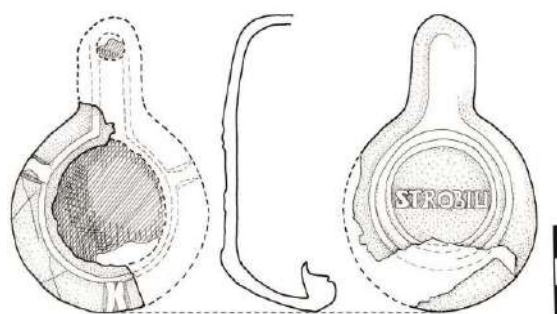

33. Opaț bilychnis, de tip Loeschcke X (fragment din partea inferioară a unuia dintre orificiile de ardere cu rezervor și bază). **Pl. V/33; Pl. X/fig. 17.** Nr. inv.: 338494. Micia 1982, castru, S XXII, carou 2, -1,52 m. Lp = 5,9 cm; lp = 3,5 cm; hp = 1,4 cm. Pastă fină (Munsell 10YR 6/4 light yellowish brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 10R 5/8, red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Cioc, probabil alungit, prevăzut cu două orificii de ardere din care se păstrează unul. Rezervor tronconic. Baza concavă, delimitată prin două caneluri fine,

circulare, concentrice are înscrisă în centru ștampila OPTA[TI]. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Referințe bibliografice: Bocan, Neagu 2016, p. 544, no. 17, fig. 4/17.

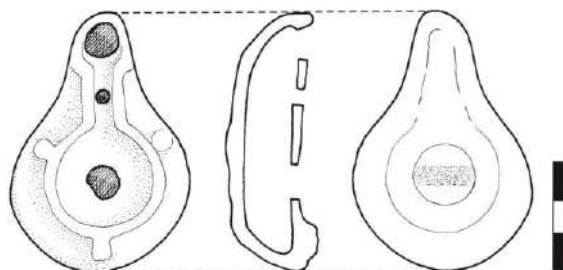

34. Opaț de tip Loeschcke X (fragmentar, lipsește mare parte din disc, o parte din bordură, canal, partea superioară a ciocului, fragmente din rezervor și bază). **Pl. V/34; Pl. X/fig. 18.** Nr. inv.: 124108. Micia 1976, castru, S I, carou 29, -1,40 m. Lp = 10 cm; lp = 6,2 cm; h = 3,8 cm. Pastă fină (Munsell 10YR 6/6, brownish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 7.5YR 4/4, brown). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Pe bordură două incizii în forma literei X, realizate probabil recent, după descoperirea piesei. Disc parțial păstrat, rotund, neted (?) delimitat de bordură printr-un cordon, care se îndreaptă spre cioc și formează un canal parțial păstrat. Bordura păstrează doi butoni bifizi, dispuși între două linii adâncite. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere. Rezervor tronconic. Baza ușor concavă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice are înscrisă în centru ștampila STROBILI, în relief. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Referințe bibliografice: piesa era cunoscută de Cloșca Băluță, care o amintește în lucrarea sa de doctorat – Băluță 1983, p. 100, pl. CXII/24; IDR III/6, 410, piesa este utilizată ca analogie; Bocan, Neagu 2016, p. 544, no. 18, fig. 4/18.

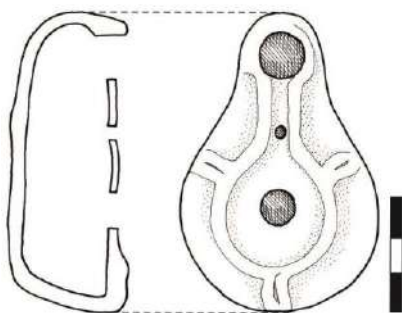
35. Opaț de tip Loeschcke X (întreg). **Pl. V/35.** Nr. inv.: 131660. Micia 1977, castru, S II, carou 48, -0,60 m. L = 7,2 cm; l = 5 cm; h = 2,5 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 7/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Ardere primară incompletă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc rotund, ușor concav, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un

canal prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură îngustă, prevăzută cu trei butoni dispuși aproximativ simetric. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă. Ștampilă ilizibilă. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Referințe bibliografice: Bocan, Neagu 2016, p. 544, no. 19, fig. 4/19.

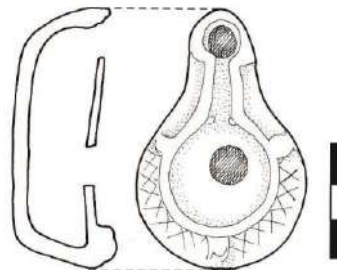
Lămpi anepigrafe de tip Loeschcke X

36. Opaț de tip Loeschcke X (întreg). Pl. V/36. Nr. inv.: 338495. *Micia* 1967, castru, zidul castrului, canal. L = 7,9 cm; l = 5,2 cm; h = 3,1 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/6, reddish yellow). Ardere primară incompletă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Ardere secundară pe bordură, rezervor și bază datorată contactului cu o sursă de combustie. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordura îngustă, prevăzută cu trei butoni dispuși aproximativ simetric. Butonii pornesc din cordon. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă. Sec. II–III p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

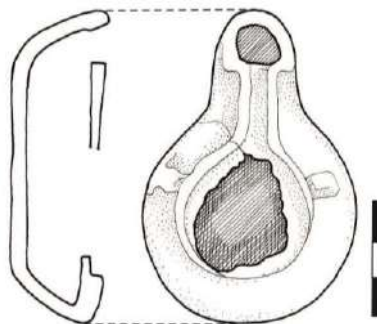

37. Opaț de tip Loeschcke X (întreg). Pl. V/37. Nr. inv.: 338496. *Micia* 1985, castru, S XXVII, carou 6, –0,95 m. L = 6,8 cm; l = 4,5 cm; h = 2,7 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare, delimitat de bordură printr-un cordon, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un

canal. Bordura îngustă, prevăzută cu trei butoni dispuși aproximativ simetric este decorată cu o rețea de incizii. Butonii pornesc din cordon. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere. Rezervor tronconic. Bază concavă. Sec. II–III p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

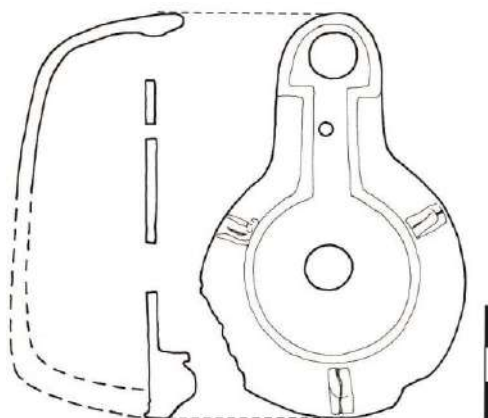
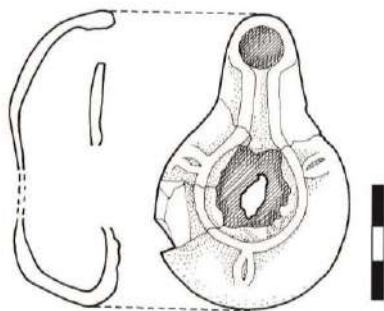
38. Opaț de tip Loeschcke X (fragmentar, lipsesc fragmente din disc, rezervor și bază). Pl. V/38. Nr. inv.: 139886. *Micia* 1979, castru, S XV, carou 2, –1,00 m. L = 8,2 cm; l = 5,7 cm; h = 2,5 cm. Pastă fină (Munsell 2.5YR 6/4, weak red). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/8, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării intense. Tipar bivalv. Descriere: Disc parțial păstrat, rotund, neted (?) delimitat de bordură printr-un cordon, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal. Bordură îngustă, prevăzută cu doi butoni dispuși aproximativ simetric. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere în formă de vârf de săgeată arondat. Rezervor tronconic. Bază parțial păstrată, ușor concavă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice. Sec. III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

39. Opaț de tip Loeschcke X (fragmentar, lipsesc fragmente din disc, bordură, rezervor și bază). Pl. V/39. Nr. inv.: 338497. *Micia* 1967, castru, zidul castrului, canal. L = 7,8 cm; l = 5,2 cm; h = 2,8 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/6, reddish yellow). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal. Bordură îngustă, prevăzută cu trei butoni bifizi dispuși aproximativ simetric. Butonii pornesc din cordon. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de

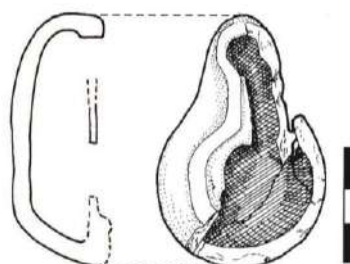
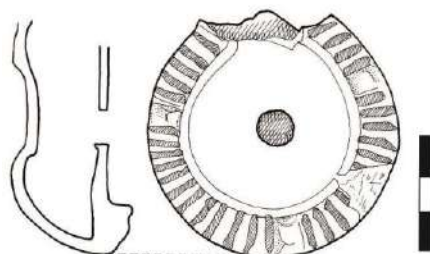

ardere. Rezervor tronconic. Bază concavă. Sec. II–III p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

40. Opaț de tip Loeschcke X (fragmentar, lipsesc fragmente din rezervor și ciocul). **Pl. V/40.** Nr. inv.: 338498. *Micia* 1967, castru, zidul castrului, canal. Lp = 6,5 cm; l = 6,6 cm; h = 3,2 cm. Pastă fină de culoare roșie deschisă (Munsell 7.5YR 7/6, reddish yellow). Firnis de culoare roșie închisă (Munsell 2.5YR 4/8, dark red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordură prevăzută cu trei butoni dispuși aproximativ simetric, decorată cu incizii radiale. Rezervor tronconic. Bază concavă. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

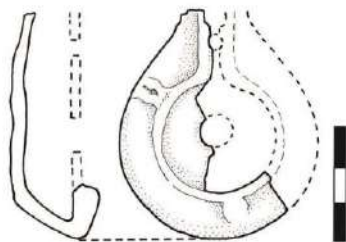
42. Opaț de tip Loeschcke X (întregit). **Pl. V/42.** Nr. inv.: 139878. *Micia* 1978, castru, S III, carou 83, –1,60 m. Lestimativă = 6,7 cm; lestimativă = 4,4 cm; h = 2,6 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 4/6, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, oval, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație (?). Bordură îngustă. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere. Rezervor tronconic. Bază dreaptă. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

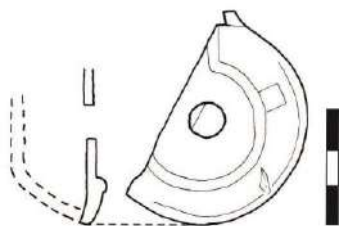
41. Opaț de tip Loeschcke X (fragmentar, se păstrează capacul și ciocul). **Pl. V/41.** Nr. inv.: 139876. *Micia* 1979, castru, S X, carou 62, –1,08 m. L = 10,6 cm; l = 7 cm; hestimativă = 4,8 cm. Pastă fină (Munsell 2.5YR 6/8, red). Firnis parțial păstrat (Munsell 10YR 4/6, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură lată, prevăzută cu trei butoni bifizi, dispuși aproximativ simetric. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere în formă de vârf de săgeată arondat. Sec. II–III p. Chr. Atelier nord-italic (?). Inedit.

43. Opaț de tip Loeschcke X (fragmentar, se păstrează fragmente din capac, cioc, rezervor și bază). **Pl. V/43.** Nr. inv.: 124103. *Micia* 1976, castru, S I. Lp = 6 cm; lestimativă = 5,3 cm; h = 2,3 cm. Pastă fină (Munsell 10YR 6/6, brownish yellow). Ardere primară incompletă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordura îngustă păstrează doi butoni. Cioc alungit. Rezervor tronconic. Bază ușor

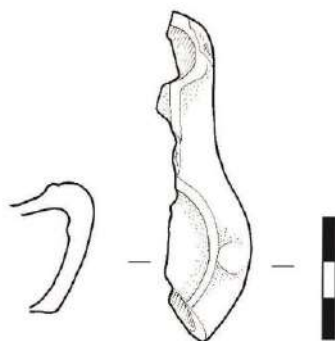
concavă. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

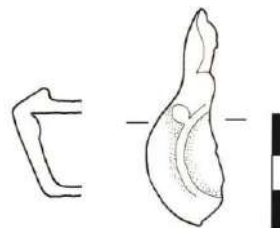
44. Opaiț de tip Loeschcke X (fragmentar, se păstrează fragmente din capac, rezervor și bază). **Pl. VI/44.** Nr. inv.: 139888. Micia 1979, castru, S X, caseta 2, carou 53, –1,00 m. Lp = 5,5 cm; lp = 4,7 cm; hestimativă = 2,5 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 7/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/8, red). Ardere primară incompletă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, cu un orificiu de alimentare aproximativ în centru, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc și formează un canal. Bordura îngustă păstrează un buton. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

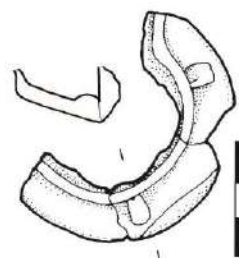
45. Opaiț de tip Loeschcke X (fragment din capac, cioc, rezervor și bază). **Pl. VI/45.** Nr. inv.: 338499. Micia 1981, castru, S XIX, carou 2, lățire, –0,65 m. Lp = 8,2 cm; lp = 2,2 cm; h = 3,3 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Ardere primară incompletă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, ușor concav, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal. Bordura îngustă păstrează un buton. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

46. Opaiț de tip Loeschcke X (fragmentar, se păstrează un fragment din capac și un fragment din rezervor cu bază). **Pl. VI/46.** Nr. inv.: 139877. Micia 1976, castru, S I, carou 29, –1,46 m. Lp = 5,7 cm; lp = 2 cm; h = 2,9 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 5/6, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe bordură. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordura îngustă păstrează un buton. Cioc alungit (?). Rezervor tronconic. Bază ușor concavă. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

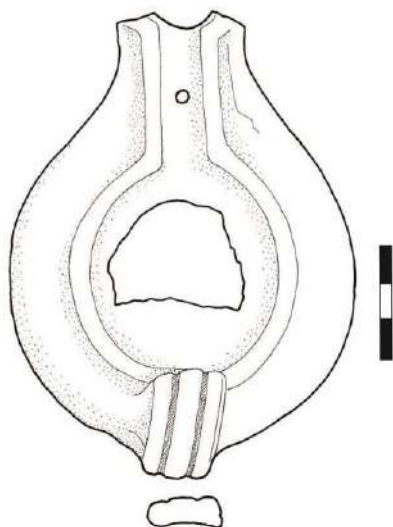
47. Opaiț de tip Loeschcke X (fragmentar, se păstrează două fragmente din capac, un fragment din capac cu rezervor și un fragment din bază cu rezervor). **Pl. VI/47.** Nr. inv.: 162503–162506. Micia 1976, castru, S I, carou 76, –1,00 m. Lp = 6,2 cm; lp = 5,4 cm; h = 2,8 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 7/8, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/8, red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc și formează un canal. Bordura îngustă păstrează doi butoni. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

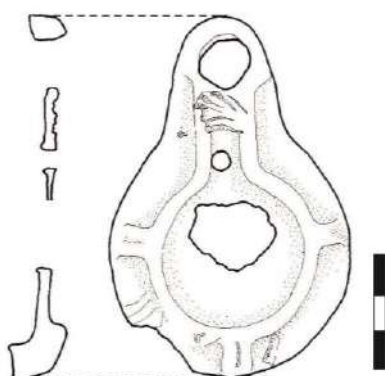
48. Opaiț de tip Loeschcke X (fragment din capac). **Pl. VI/48.** Nr. inv.: 338500. Micia 1967, castru, zidul castrului, canal. Lp = 12,5 cm; l = 9 cm; hp = 3,7 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 4/8, dark red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Urme de mortar pe toată suprafața. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură lată. Cioc

alungit, cu un orificiu de ardere. Este prevăzut cu o toartă inelară, lată, cu două caneluri, atașată pe bordură. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

49. Opaț de tip Loeschcke X (fragmentar, se păstrează capacul cu o parte din rezervor). **Pl. VI/49.** Nr. inv.: 176144. Micia 1981, castru, S XVIII, carou 13, –0,50 m. L = 9,4 cm; l = 6,4 cm; hp = 1,4 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru (?) delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură lată, prevăzută cu trei butoni bifizi dispuși aproximativ simetric. Butonii pornesc din cordon. Cioc alungit, cu un orificiu de ardere. Sec. II–III p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

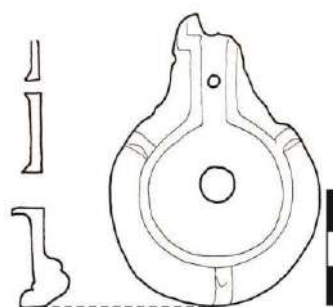

50. Opaț de tip Loeschcke X (fragment din capac). **Pl. VI/50.** Nr. inv.: 338501. Micia 1983, castru, S XXV, carou 25, –0,50 m. Lp = 8,7 cm; lp = 4,5 cm; hp = 1 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 4/6, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar

bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal. Bordura lată păstrează un buton. Cioc alungit, cu un orificiu de ardere. Particularitate: canal incomplet perforat în vederea realizării unui orificiu de ventilație. Sec. II–III p. Chr. Atelier nord-italic (?). Inedit.

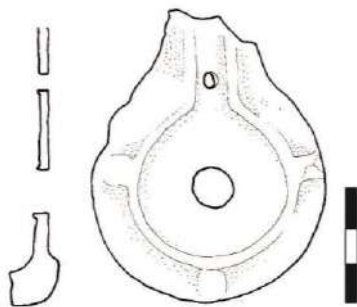

51. Opaț de tip Loeschcke X (fragmentar, se păstrează capacul). **Pl. VI/51.** Nr. inv.: 139875. Micia 1979, castru, S X, carou 63, –1,70 m. Lp = 7,6 cm; l = 5,5 cm; hp = 1,5 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 10R 4/8, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură lată, prevăzută cu trei butoni dispuși aproximativ simetric. Cioc alungit, cu un orificiu de ardere în formă de vârf de săgeată arondat. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

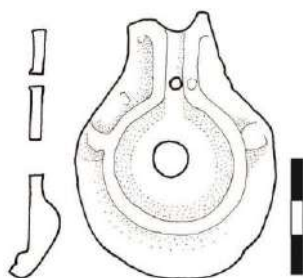

52. Opaț de tip Loeschcke X (fragment din capac). **Pl. VI/52.** Nr. inv.: 176156. Micia 1981, castru, S XVII, carou 13, –1,20 m. Lp = 7,5 cm; l = 6 cm; hp = 1,2 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/6, reddish yellow). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc rotund, ușor concav, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură îngustă, prevăzută cu trei butoni dispuși aproximativ simetric, decorată, probabil, cu o rețea de incizii (?).

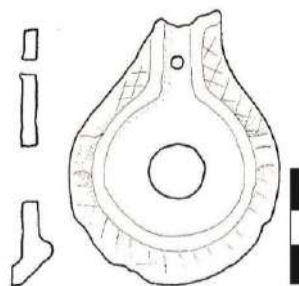
Cioc alungit, cu un orificiu de ardere. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

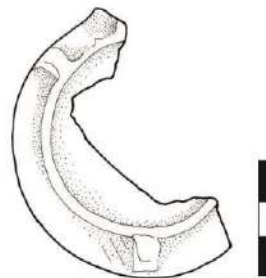
53. Opaiț de tip Loeschcke X (fragment din capac). **Pl. VI/53.** Nr. inv.: 139880. Micia 1979, castru, S X, carou 63, -1,70 m. Lp = 7 cm; l = 5,3 cm; hp = 1,4 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5 YR 5/8 red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură îngustă, prevăzută cu doi butoni dispuși aproximativ simetric. Cioc alungit, cu un orificiu de ardere. Sec. II-III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

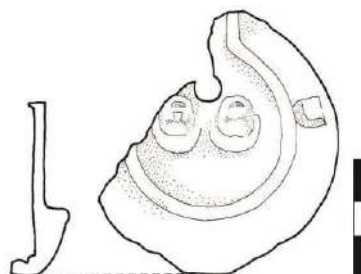
54. Opaiț de tip Loeschcke X (fragment din capac). **Pl. VI/54.** Nr. inv.: 176145. Micia 1981, castru, S XVIII, carou 10, -1,00 m. Lp = 7 cm; l = 5,5 cm; hp = 1 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5 YR 4/8, dark red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură prevăzută cu doi butoni bifizi, dispuși aproximativ simetric, decorată atât cu incizii radiale, cât și cu o rețea de incizii. Butonii pornesc din cordon. Cioc alungit, cu un orificiu de ardere. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

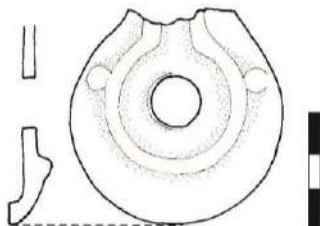
55. Opaiț de tip Loeschcke X (fragmentar, se două păstrează două fragmente din capac). **Pl. VI/55.** Nr. inv.: 139892. Micia 1979, castru, S X, carou 87, -1,90 m. Lp = 7 cm; lp = 5,8 cm; hp = 1,2 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 10R 4/8, weak red). Ardere primară incompletă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc. Bordura lată, păstrează doi butoni. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

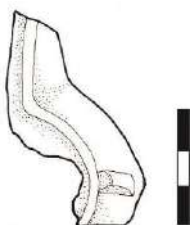
56. Opaiț de tip Loeschcke X (fragment din capac). **Pl. VI/56.** Nr. inv.: 139881. Micia 1979, castru, S X, carou 77, partea inferioară a unei gropi. Lp = 6,9 cm; lp = 6,3 cm; hp = 1,5 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Firnis de parțial păstrat (Munsell 2.5 YR 5/8, red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc rotund, ornamentat cu două mime tragice, prevăzut cu un orificiu de alimentare amplasat spre cioc, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc și formează un canal, parțial păstrat. Bordura lată păstrează un buton. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Inedit.

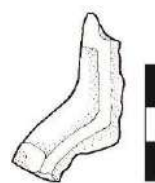
57. Opaț de tip Loeschcke X (fragment din capac). **Pl. VI/57.** Nr. inv.: 338503. Micia 1982, castru, S XXIV, carou 7, -0,80 m. Lp = 5,6 cm; l = 5,6 cm; hp = 1,1 cm. Pastă fină (Munsell 2.5YR 5/6, red). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5 YR 5/8, red). Ardere primară completă. Urme de mortar pe suprafața piesei. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc și formează un canal. Bordură lată, prevăzută cu doi butoni dispuși aproximativ simetric. Sec. II p. Chr. (?). Atelier local *Micia* (?). Inedit.

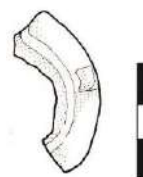
58. Opaț de tip Loeschcke X (fragment din capac și rezervor). **Pl. VI/58.** Nr. inv.: 338506. Micia 1983, castru, S XXV, carou 14, -0,50-0,80 m. Lp = 5,6 cm; lp = 3,7 cm; hp = 1,5 cm. Pastă fină (Munsell 2.5YR 5/4, weak red). Firnis parțial păstrat (Munsell 10R 5/6, red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc și formează un canal. Bordura lată păstrează un buton bifid. Cioc alungit (?). Rezervor tronconic. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Inedit.

59. Opaț de tip Loeschcke X (fragment din capac). **Pl. VI/59.** Nr. inv.: 338507. Micia 1982, castru, S XXIV, carou 3, -0,25 m. Lp = 4,5 cm; lp = 2,9 cm; hp = 0,9 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 8/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 4/6, dark red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc, datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund (?) neted, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal. Bordura îngustă păstrează un buton. Cioc alungit, cu un orificiu de ardere, probabil în formă de vârf de săgeată arondat. Sec. II-III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

60. Opaț de tip Loeschcke X (fragment din capac). **Pl. VI/60.** Nr. inv.: 157832. Micia 1976, castru, S I, carou 39, -0,70 m. Lp = 4 cm; lp = 2,5 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 8/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe disc. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent. Bordura îngustă păstrează un buton. Sec. II-III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

61. Opaț de tip Loeschcke X (fragment capac). **Pl. VI/61.** Nr. inv.: 338538. Micia 1981, castru, S XVIII, carou 21, -0,84 m. Lp = 3,5 cm; lp = 4,4 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 5/6, strong brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/8, red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, ușor concav, delimitat de bordură printr-un cordon care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordura îngustă păstrează un buton. Sec. II-III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

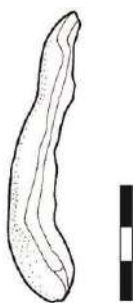
62. Opaț de tip Loeschcke X (fragment din capac). **Pl. VI/62.** Fără nr. inv. Micia 1979, castru, S X, carou 74, -1,50 m. Lp = 3,7 cm; lp = 2,6 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 10 R4/6, red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc rotund (?) ușor concav, parțial păstrat, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc și formează un canal. Bordura lată, păstrează un buton rotund. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

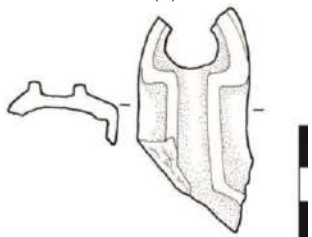
63. Opaț de tip Loeschke X (fragment din capac). **Pl. VI/63.** Nr. inv.: 338508. Micia 1976, castru, TR. Lp = 2,6 cm; lp = 2,1 cm; hp = 0,8 cm. Pastă fină (Munsell 10YR 7/4, very pale brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/6, red). Ardere primară completă. Slabe urme de ardere secundară pe cordon. Tipar bivalv. Cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc și formează un canal. Bordură lată, parțial păstrată. Sec. II–III p. Chr. Atelier nord-italic (?). Inedit.

64. Opaț, probabil de tip Loeschke X (fragment din cioc, rezervor și bază). **Pl. VI/64.** Nr. inv.: 338515. Micia 1978, castru, S XII, carou 88, *passim*. Lp = 7,7 cm; lp = 1,6 cm; hp = 1,6 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc, datorată utilizării. Tipar bivalv. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere (?) Rezervor tronconic. Bază dreaptă. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

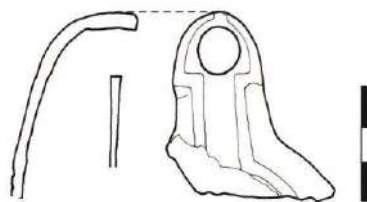

65. Opaț de tip Loeschke X (fragment din capac). **Pl. VI/65.** Nr. inv.: 131654. Micia 1977, castru, S II, carou 48, –0,60 m. Lp = 5,9 cm; lp = 3 cm; hp = 1,6 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 7/8, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund (?) neted, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal. Cioc alungit, cu un orificiu de ardere în formă de vârf de săgeată arondat. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Inedit.

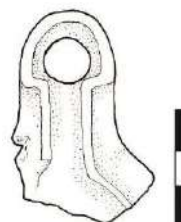

66. Opaț de tip Loeschke X (fragment din capac, rezervor și bază). **Pl. VI/66.** Nr. inv.: 139882. Micia 1979, castru, S X, carou 65, –1,70 m. Lp = 4,9 cm; lp

= 4,5 cm; hp = 2,8 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 7/8, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/6, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund (?) neted, delimitat de bordură printr-un cordon, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal. Bordură îngustă, parțial păstrată. Cioc alungit, cu un orificiu de ardere în formă de vârf de săgeată arondat. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice. Particularitate: canal incomplet perforat în vederea realizării unui orificiu de ventilație. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Inedit.

67. Opaț de tip Loeschke X (fragment din capac). **Pl. VI/67.** Nr. inv.: 139879. Micia 1976, castru, S I, carou 68, –1,10 m. Lp = 5,5 cm; lp = 3,4 cm; hp = 0,7 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 7/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Ardere secundară pe disc și bordură, la interior și exterior. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund (?) neted, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal. Bordură lată, parțial păstrată. Cioc alungit, cu un orificiu de ardere în formă de vârf de săgeată arondat. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Inedit.

68. Opaț de tip Loeschke X (fragment din capac). **Pl. VI/68.** Nr. inv.: 139896. Micia 1978, castru, S III, carou 83, –1,60–1,70 m. Lp = 4,7 cm; lp = 4,6 cm; hp = 0,8 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 10R 4/6, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund (?) neted, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc, îl înconjoară și formează un canal, prevăzut cu un mic orificiu de ventilație. Bordură lată, parțial păstrată, decorată cu

incizii radiale. Cioc alungit, cu un orificiu de ardere. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

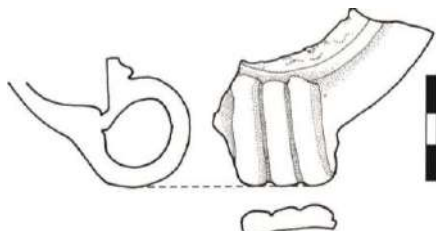

69. Opaț de tip Loeschcke X (fragment cioc). **Pl. VI/69.** Nr. inv.: 338534. Micia 1982, castru, S XXII, carou 9, -0,85 m. Lp = 3,5 cm; lp = 3,6 cm; hp = 3 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Ardere primară completă. Slabe urme de ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Cioc scurt, rotunjit cu un orificiu de ardere. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

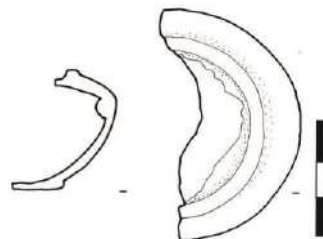
Lămpi anepigrafice de tip Loeschcke IX sau Loeschcke X

70. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din ansă, capac și rezervor). **Pl. VI/70.** Nr. inv.: 338504. Micia 1979, castru, S XI, carou 1, -1,35 m. Lp = 5 cm; lp = 6,5 cm; hp = 5,2 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 7/8, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/8, red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund (?) concav, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent. Bordură lată, parțial păstrată. Rezervor tronconic (?) Este prevăzut cu o ansă inelară, lată, cu două caneluri, atașată pe bordură și rezervor. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

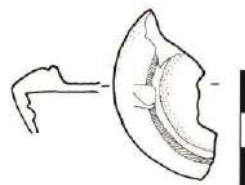

71. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac, rezervor și bază). **Pl. VI/71.** Nr. inv.: 139889. Micia 1978, castru, S III, carou 83, -1,90 m. Lp = 3,7 cm; l = 6 cm; h = 3,2 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 7/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 6/8, red). Ardere primară

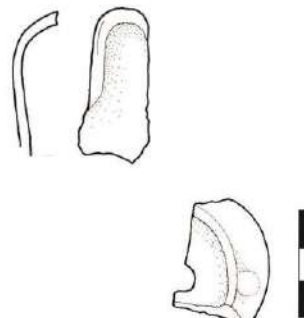
completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordură îngustă, parțial păstrată. Rezervor tronconic. Bază inelară, ușor concavă. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

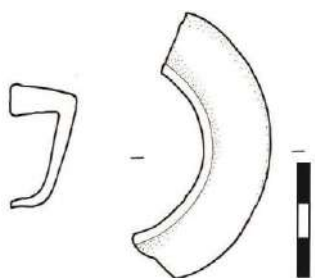
72. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac și rezervor, cu dimensiuni de 4,6 × 2,5 cm). **Pl. VII/72.** Nr. inv.: 139895. Micia 1977, castru, S II, carou 56, -1,46 m; hp = 1,9 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 7/8 reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/6, yellowish red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund (?), neted, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordura îngustă păstrează un buton. Rezervor tronconic (?). Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?) Inedit.

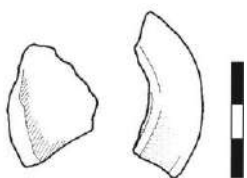
73. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragmentar, se păstrează un fragment din capac cu dimensiuni de 3,3 × 2,5 cm și un fragment din partea inferioară a ciocului, cu dimensiuni de 4,4 × 2 cm). **Pl. VII/73.** Nr. inv.: 338505. Micia 1985, castru, S XXVII, *passim*, -0,70 m. Pastă fină (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 10R 5/8, red). Ardere primară incompletă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund (?), neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordura îngustă păstrează un buton. Cioc, probabil alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere. Sec. II–III p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

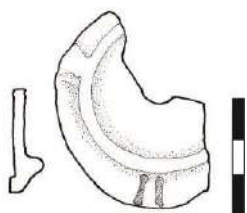
74. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac, rezervor și bază, cu dimensiuni de $7 \times 3,7$ cm). **Pl. VII/74.** Nr. inv.: 139890. Micia 1979, castru, S III, carou 49, $-0,60$ m; $h = 3,3$ cm. Pastă fină (Munsell 10YR 7/6, yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 7.5R 4/6, strong brown). Ardere primară completă. Ardere secundară pe rezervor și bază. Tipar bivalv. Cordon slab profilat. Bordură lată, parțial păstrată. Rezervor tronconic. Bază concavă. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

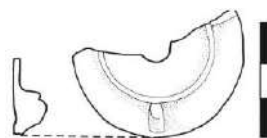
75. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragmentar, se păstrează un fragment din bordură cu rezervor și un alt fragment din rezervor cu bază, cu dimensiuni cuprinse între $3,2-4,5$ cm). **Pl. VII/75.** Nr. inv.: 157832. Micia 1976, castru, S I, carou 39, $-0,70$ m. Pastă fină (Munsell 10YR 7/3, very pale brown). Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Bordură lată, parțial păstrată. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

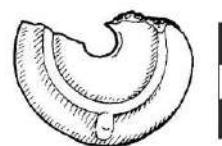
76. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac). **Pl. VII/76.** Nr. inv.: 139897. Micia 1979, castru, S III, carou 58, $-0,90$ m. $Lp = 5,2$ cm; $lp = 3,9$ cm; $hp = 1$ cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 7/4, pink). Firnis parțial păstrat (Munsell 10R 5/8, red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent. Bordura îngustă, decorată cu două incizii dispuse radial păstrează un buton. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

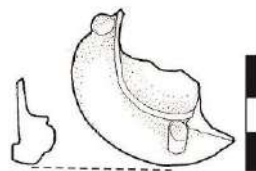
77. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac). **Pl. VII/77.** Nr. inv.: 139884. Micia 1979, castru, S X, carou 83, $-1,80$ m. $Lp = 4,5$ cm; $l = 5,4$ cm; $hp = 1,1$ cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 8/4, pink). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară incompletă. Tipar bivalv. Disc rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordura lată păstrează doi butoni bifizi. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Inedit.

78. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac). **Pl. VII/78.** Fără nr. inv. Micia 1976, castru, S 1, carou 1, $-1,50-1,70$ m. $Lp = 3,7$ cm; $lp = 4,8$ cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 5/3, brown). Disc parțial păstrat, rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru (?), delimitat de bordură printr-un cordon. Bordura îngustă păstrează un buton. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

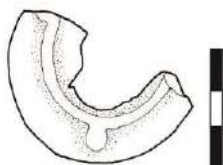

79. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac). **Pl. VII/79.** Nr. inv.: 157763. Micia 1980, castru, S III, carou 18, $-0,80$ m. $Lp = 3,5$ cm; $lp = 3,6$ cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 7/2, pinkish gray). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/6, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe bordură. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, cu un orificiu de alimentare în centru, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordura lată păstrează doi butoni. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

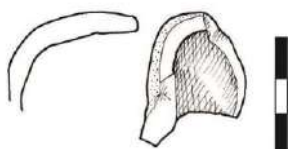

80. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragmentar, se păstrează două fragmente din capac și un fragment din rezervor cu bază). **Pl. VII/80.** Nr. inv.: 131654. Micia 1977, castru, S II, carou 48, $-0,60$ m. $Lp = 3,2$ cm; $lp = 5$ cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5YR 5/8, red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordura îngustă păstrează doi butoni. Rezervor tronconic (?). Bază

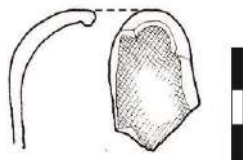
ușor concavă (?). Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

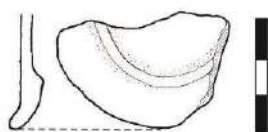
81. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment cioc). **Pl. VII/81.** Nr. inv.: 338516. Micia 1982, castru, S XXII, carou 1, -0,80 m. Lp = 3,5 cm; lp = 2,7 cm; hp = 3,5 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 5/6, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Cioc scurt, rotunjit, cu un orificiu de ardere. Sec. II-III p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

82. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment cioc). **Pl. VII/82.** Nr. inv.: 124368. Micia 1976, castru, S I. Lp = 4 cm; lp = 2,4 cm; hp = 2,3 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/4, light brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5 YR 5/4, weak red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Cioc rotunjit, cu un orificiu de ardere. Sec. II-III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

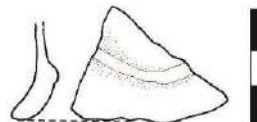

83. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac, cu dimensiuni de 4,5 × 3 cm). **Pl. VII/83.** Nr. inv.: 338512. Micia 1979, castru, S X, carou 53, -0,55 m. Pastă fină (Munsell 5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5 YR 4/6, dark red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordură lată, parțial păstrată. Sec. II-III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

84. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac, cu dimensiuni de 4,1 × 3 cm). **Pl. VII/84.** Nr. inv.: 338513. Micia 1979, castru, S X, carou 89, -1,30 m. Pastă fină (Munsell 7.5YR 5/4, brown).

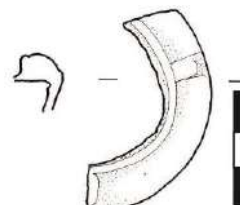
Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5 YR 4/6, dark red). Ardere primară incompletă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent. Bordură lată, parțial păstrată. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

85. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac, cu dimensiuni de 5,8 × 2 cm). **Pl. VII/85.** Nr. inv.: 338509. Micia 1981, castru, S XX, carou 7, -1,00 m. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5 YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe bordură. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent. Bordura lată, decorată atât cu o rețea de incizii cât și cu incizii radiale, păstrează un buton. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

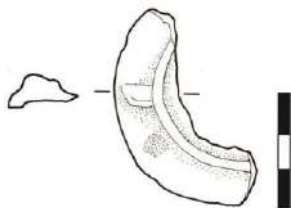

86. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac și rezervor, cu dimensiuni de 5,8 × 1,5 cm). **Pl. VII/86.** Nr. inv.: 338510. Micia 1981, castru, S XIX, carou 4, -0,65 m. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5 YR 5/6, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe bordură. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordura îngustă păstrează doi butoni. Rezervor tronconic (?). Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

87. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac, cu dimensiuni de 5,7 × 1,8 cm). **Pl. VII/87.** Nr. inv.: 338511. Micia 1978, castru, S III, carou 83. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/6, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe bordură. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon. Bordura lată, păstrează un buton, care pornește din

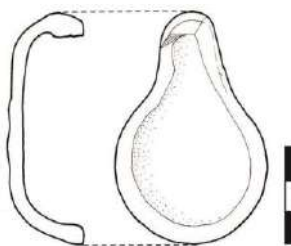
cordon. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

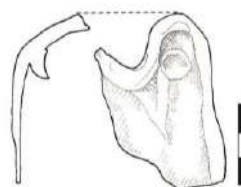
88. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din capac, cu dimensiuni de $3,7 \times 2,4$ cm). **Pl. VII/88.** Nr. inv.: 338514. Micia 1982, castru, S XXIV, carou 6, –0,70 m. Pastă fină (Munsell 5YR 5/6, yellowish red). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/6, yellowish red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Disc parțial păstrat, rotund, neted, delimitat de bordură printr-un cordon proeminent. Bordura lată, păstrează un buton bifid. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

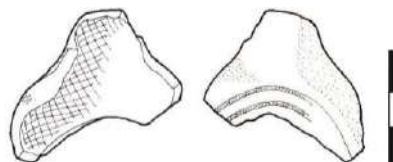
89. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragmentar, se păstrează partea inferioară). **Pl. VII/89.** Nr. inv.: 131657. Micia 1978, castru, S III, carou 84, –1,70 m; colț de NV, groapă. $L = 7,2$ cm; $l = 4,8$ cm; $hp = 2,4$ cm. Pastă fină (Munsell 5YR 7/4, pink). Firnis parțial păstrat (Munsell 5 YR 4/6, yellowish red). Ardere primară completă. Slabe urme de ardere secundară pe rezervor și bază. Tipar bivalv. Cioc alungit, rotunjit, cu un orificiu de ardere. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

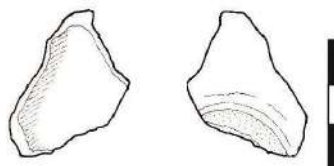
90. Opaț bilychnis de tip Loeschcke IX/X (fragment din cioc, rezervor și bază). **Pl. VII/90.** Nr. inv.: 157757. Micia 1980, castru, S III, carou 9, –0,50 m. $Lp = 6,6$ cm; $lp = 4,2$ cm; $hp = 2,9$ cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/8, reddish yellow). Ardere primară completă. Slabe urme de ardere secundară pe rezervor și bază. Tipar bivalv. Cioc alungit, rotunjit, cu două orificii de ardere. Rezervor tronconic. Bază concavă. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

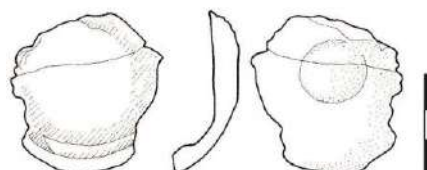
91. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din partea inferioară a ciocului cu rezervor și bază). **Pl. VII/91.** Nr. inv.: 338517. Micia 1976, castru, S I, carouri 62–71. $Lp = 4$ cm; $lp = 4,5$ cm; $hp = 2,5$ cm. Pastă fină (Munsell 5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5 YR 5/8, red). Ardere primară completă. Slabe urme de ardere secundară pe cioc și rezervor. Tipar bivalv. Cioc alungit (?) cu un orificiu de ardere. Rezervor tronconic (?). Bază ușor concavă, delimitată prin două caneluri fine circulare, concentrice. Sec. II p. Chr. Atelier nord-italic (?). Inedit.

92. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragment din partea inferioară a ciocului cu bază). **Pl. VII/92.** Nr. inv.: 338518. Micia 1979, castru, S X, carou 63, –1,80 m. $Lp = 3,3$ cm; $lp = 2,9$ cm. Pastă fină (Munsell 10YR 5/6, yellowish brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 7.5 YR 5/8, strong brown). Ardere primară completă. Slabe urme de ardere secundară pe partea inferioară a ciocului. Tipar bivalv. Cioc alungit (?), cu un orificiu de ardere. Bază ușor concavă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

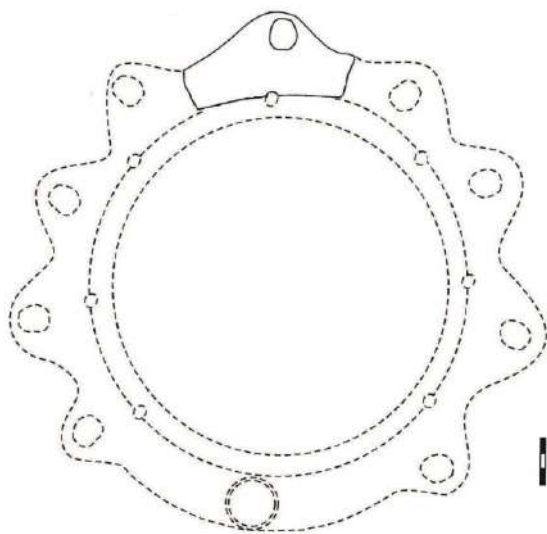
93. Opaț de tip Loeschcke IX/X (fragmentar, se păstrează două fragmente din rezervor cu bază, cu dimensiuni de $4,8 \times 4,7$ cm). **Pl. VII/93.** Nr. inv.: 157755. Micia 1980, castru, S III, carou 22, –0,60 m; $hp = 2,1$ cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 7/6, reddish yellow). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Rezervor tronconic. Bază concavă. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

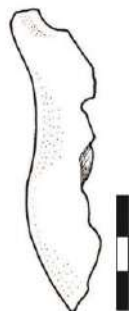
Lămpi tubulare

94. Opaț de tip Alicu XI (fragment cioc, cu dimensiuni de $11 \times 5,3$ cm). **Pl. VII/94.** Nr. inv.: 338535. Micia 1981, castru, S XVII, -1,25 m. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/4, light brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 5 YR 4/6, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Roata olarului. Rezervor parțial păstrat, de formă tubular – circulară, cu un orificiu de ventilație. Ciocul scurt păstrează un orificiu de ardere. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

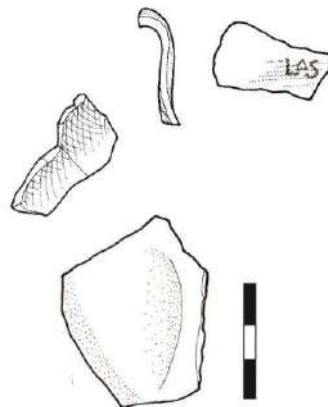

Lămpi nedeterminabile ca tip

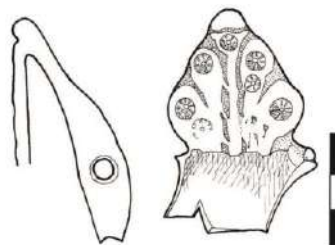
95. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din capac, cioc și rezervor). **Pl. VIII/95.** Nr. inv.: 338532. Micia 1981, castru, S XVII, -1,25 m. L = 8 cm; lp = 2,9 cm; hp = 2,8 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Firnis parțial păstrat (Munsell 7.5 YR 5/8, strong brown). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Ardere secundară pe rezervor și bază. Tipar bivalv. Bordură lată, înclinată. Cioc alungit cu un arzător. Rezervor circular. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

96. Opaț nedeterminabil ca tip (fragmentar, se păstrează trei fragmente din partea inferioară a ciocului și un fragment din ansă cu dimensiuni cuprinse între 1,6–5 cm). **Pl. VIII/96.** Nr. inv.: 338519. Micia 1982, castru, S XXII, carou 2, -1,52 m. Pastă fină (Munsell 10YR 7/4, very pale brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 5 YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Cioc, probabil, alungit, rotunjit. Ansa, probabil în formă de *palmeta*, prevăzută cu apucătoare dorsală. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

97. Opaț nedeterminabil ca tip (fragmentar, se păstrează ansa, cu dimensiuni de $5,9 \times 3,7$ cm). **Pl. VIII/97.** Nr. inv.: 338520. Micia 1983, castru, S XXV, carou 25, -0,50 m. Pastă fină (Munsell 10YR 7/4, very pale brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5 YR 4/6, dark red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Ansa în formă de *palmeta* cu apucătoare dorsală, prevăzută cu un orificiu circular; este bogat decorată. Câmpul ansei este împărțit în patru lobi, aceștia fiind decorați cu câte două rozete fiecare. În centru, o profilatură bine pronunțată, prevăzută cu rozetă în partea superioară. Ansa se termină spre vârf cu buton profilat. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

98. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din capac). **Pl. VIII/98.** Nr. inv.: 338521. Micia 1982, castru, S XXII, carou 10, -0,75 m; Lp = 3,8 cm; lp = 3,6 cm; hp = 0,8 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 8/4, pink). Glazură plumbiferă (Munsell 2.5 Y 5/6, light olive brown). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Se păstrează un fragment din capac, prevăzut cu un orificiu de alimentare, decorat cu incizii radiale. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Ampelum* (?). Inedit.

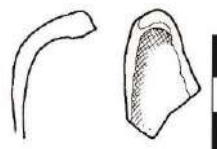
99. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din partea inferioară a ciocului, cu dimensiuni de 4,1 × 2 cm). **Pl. VIII/99.** Nr. inv.: 338528. Micia 1977, castru, S II, carou 78. Pastă fină (Munsell 7.5YR 7/4, pink). Firnis parțial păstrat (Munsell 7.5 Y 4/6, strong brown). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Cioc rotunjit, probabil, cu un orificiu de ardere. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

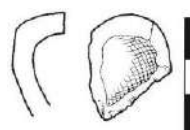
100. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din partea inferioară a ciocului cu dimensiuni de 3,5 × 2,4 cm). **Pl. VIII/100.** Nr. inv.: 338529. Micia 1979, castru, S X, carou 50, -1.00 m. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/4, light brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5 Y 4/6, dark red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Cioc rotunjit, probabil, cu un orificiu de ardere. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

101. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din partea inferioară a ciocului, cu dimensiuni de 3,4 × 2 cm). **Pl. VIII/101.** Nr. inv.: 338530. Micia 1979, castru, S X, carou 76, -1,60 m; hp = 2,2 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/4, light brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5 Y 5/8, red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Cioc rotunjit, probabil, cu un orificiu de ardere. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

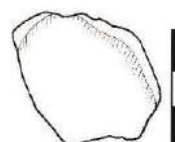
102. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din partea inferioară a ciocului, cu dimensiuni de 2,8 × 2,4 cm). **Pl. VIII/102.** Nr. inv.: 338531. Micia 1977, castru, S II, carou 4, -1,15 m. Pastă fină (Munsell 2.5YR 6/8, red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe cioc datorată utilizării. Tipar bivalv. Cioc rotunjit, probabil, cu un orificiu de ardere. Sec. II–III p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

103. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din bază cu rezervor, cu dimensiuni de 5,3 × 1,7 cm). **Pl. VIII/103.** Nr. inv.: 338522. Micia 1982, castru, S XXII, carou 2, -1,52 m; hp = 1,6 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 5/8, yellowish red). Ardere primară completă. Ardere secundară pe bază. Tipar bivalv. Rezervor tronconic (?). Bază ușor concavă. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

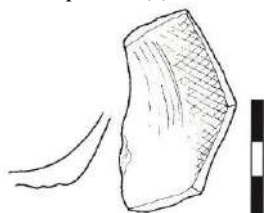

104. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din bază cu rezervor). **Pl. VIII/104.** Nr. inv.: 338523. Micia 1979, castru, S X, carou 53, -0,55 m. Lp = 3,3 cm; lp = 4,1 cm. Pastă fină (Munsell 10YR 5/4, yellowish brown). Glazură plumbiferă (Munsell 7.5 Y 3/4, dark brown). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă, delimitată prin două caneluri circulare concentrice. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Ampelum* (?). Inedit.

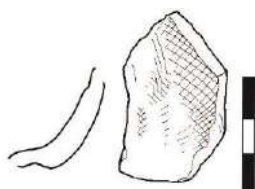

105. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din bază cu rezervor, cu dimensiuni de 5,5 × 2,4 cm). **Pl. VIII/105.** Nr. inv.: 139883. Micia 1979, castru, S X, carou 73, -1,50 m; hp = 2,4 cm. Pastă fină

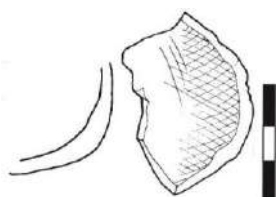
(Munsell 7.5YR 6/4, light brown). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă, delimitată prin două caneluri fine, circulare, concentrice. Sec. II p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

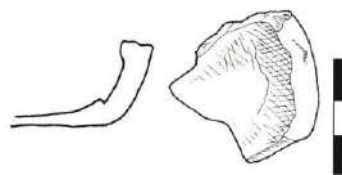
106. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din bază cu rezervor, cu dimensiuni de $4,8 \times 3,7$ cm). **Pl. VIII/106.** Nr. inv.: 139894. Micia 1979, castru, S III, carou 49, $-0,60$ m; hp = 3,7 cm. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/3, light brown). Firnis parțial păstrat (Munsell 7.5 Y 6/8, reddish yellow). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă, delimitată printr-o profilatură circulară, pronunțată. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

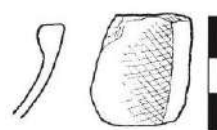
107. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din bază cu rezervor, cu dimensiuni de $4,7 \times 2,6$ cm). **Pl. VIII/107.** Nr. inv.: 338524. Micia 1978, castru, S III, carou 71, $-1,15$ m; hp = 2,6 cm. Pastă fină (Munsell 2.5Y 7/4, pale yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 2.5 Y 4/6 dark red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă. Sec. II p. Chr. Atelier *Moesia Inferior* (?). Inedit.

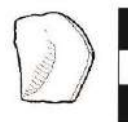
108. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din bază cu rezervor, cu dimensiuni de $4 \times 2,4$ cm). **Pl. VIII/108.** Nr. inv.: 338525. Micia 1981, castru, S XIX, carou 4, $-0,90$ m; hp = 2,2 cm. Pastă fină (Munsell 5Y 6/8, reddish yellow). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

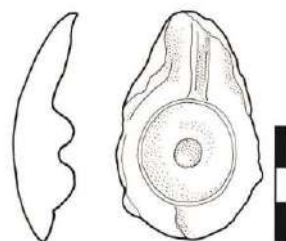
109. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din rezervor, cu dimensiuni de $3 \times 2,5$ cm). **Pl. VIII/109.** Nr. inv.: 338526. Micia 1979, castru, S III, carou 47, $-0,60$ m. Pastă fină (Munsell 7.5YR 5/4, brown). Ardere primară completă. Slabe urme de ardere secundară. Tipar bivalv. Rezervor tronconic. Sec. II–III p. Chr. Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

110. Opaț nedeterminabil ca tip (fragment din bază cu rezervor, cu dimensiuni de $2,3 \times 2$ cm). **Pl. VIII/110.** Nr. inv.: 338527. Micia 1977, castru, S II, carou 48. Pastă fină (Munsell 7.5YR 6/6, reddish yellow). Firnis parțial păstrat (Munsell 5YR 5/6, yellowish red). Ardere primară completă. Tipar bivalv. Rezervor tronconic. Bază ușor concavă. Sec. II–III p. Chr.? Atelier provincial *Dacia Superior* (?). Inedit.

111. Tipar de opaț (fragment din valva superioară, rebut). **Pl. VIII/111.** Nr. inv.: 124507. Micia 1976, castru, S I, carou 65, 2, $-1,00$ m. Lp = 6 cm; lp = 3,8 cm; h = 1,6 cm. Pastă fină (Munsell 5YR 5/4, reddish brown). Ardere primară completă. Mulaj. Rebut. Se păstrează un fragment din valva superioară a unui tipar pentru opațe de tip Loeschcke IX. Sec. II p. Chr. Atelier local *Micia* (?). Inedit.

BIBLIOGRAFIE

Corpora de inscripții

- CIL *Corpus Inscriptionum Latinarum*, 17 vol., Berlin, 1863 sqq.
- IDR II I. I. Russu (red.), *Inscriptiones Daciae Romanae*; Inscriptiile Daciei Romane, II, București, 1975
- IDR III/6 C. L. Băluță, *Inscriptiile Daciei Romane. Instrumentus domesticum* București, III/6, 1999
- Alburnus Maior* III *Alburnus Maior* III/1. *Necropola romană de incinerare de la Tăul Corna*, P. Damian (coordonator), Cluj-Napoca, 2008
- Alicu 1976 D. Alicu, *Die firmalampen von Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, *Dacia N.S.*, XX, 1976, p. 205–220
- Alicu 1979 D. Alicu, *Römische Tonlampen aus Sarmizegetusa* (Ausgrabungskampagne 1976), *Studii și comunicării*, Caransebeș 1979, p. 235–252
- Alicu 1985 D. Alicu, *Precizări privind cronologia unor lămpi șampilate de la Sarmizegetusa*, *Apulum*, XXII, 1985, p. 77–87
- Alicu 1994 D. Alicu, *Opațiile romane/Die Römischen Lampen. Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, București, 1994
- Alicu 2006 D. Alicu, *Die römischen Lampen von Sarmizegetusa. I. Die Funde der Jahre 1882–1876. 2 Ergänzte Ausgabe*, Bibliotheca Musei Porolissensis VI, Zalău 2006
- Afram-Stern 1989 Eva Afram-Stern, *Die Römischen Lampen aus Carnuntum*, *Der Römischen Limes in Österreich*, Heft 35, Wien, 1989
- Ackner, Müller 1865 M. J. Ackner, F. Müller, *Die Römischen Inschriften in Dacien*, Viena, 1865
- Antique Bronzes in Romania* *Antique Bronzes in Romania*, Exhibition Catalogue, L. Petculescu (ed.), București, 2003
- Băluță 1961 C. L. Băluță, *Opațiile romane de la Apulum (I)*, *Apulum*, 4, 1961, p. 189–220
- Băluță 1965 C. L. Băluță, *Opațiile romane de la Apulum (II)*, *Apulum*, 5, 1965, p. 277–295
- Băluță 1977 C. L. Băluță, *Lămpile romane din Muzeul Județean Hunedoara–Deva. Sargetia*, 13, 1977, p. 209–228
- Băluță 1979 C. Băluță, *Lămpile romane de bronz din Dacia Superior, Sargetia*, 14, 1979, p. 164–172
- Băluță 1983 C. L. Băluță, *Lucernele romane din Dacia intracarpatică*, Cluj-Napoca, 1983 (teză de doctorat)
- Băluță 1989 C. L. Băluță, *Lămpile antice de la Muzeul de Istorie Sibiu, Apulum*, XXVI, 1989, p. 237–262
- Băluță 1996 C. L. Băluță, *Lămpile romane din Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. ActaMN*, 33/I, 1996, p. 89–113
- Băluță 1999 C. L. Băluță, *Lămpi cu marcă epigrafică inedite. Descoperite la Apulum – Partoș. Apulum*, XXXVI, 1999, p. 225–240
- Băluță 2003 C. L. Băluță, *Lămpile antice de la Alba Iulia (Apulum). I Lămpile Epigrafice*, București, 2003
- Bărcăcilă 1932 Al. Bărcăcilă, *Noui monumente funerare din Drubeta, cu însemnarea descoperirilor anterioare, Arhivele Olteniei*, nr. 61–62, 1932, p. 231–267
- Bărcăcilă 1934 Al. Bărcăcilă, *Orașul și Castrul roman Drubeta, Boabe de Grâu*, II, 1934, 10–11, p. 445–480
- Bărbulescu, Cătinaș 1992 M. Bărbulescu, Ana Cătinaș, *Inscripții dintr-un templu de la Potaissa, Eph. Nap.*, 2, 1992, p. 111–124
- Bărbulescu 1994 M. Bărbulescu, *Potaissa. Studiu Monografic*, Turda, 1994
- Bailey 1980 D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in British Museum 2. Roman Lamps made in Italy*, London, 1980
- Bailey 1988 D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in British Museum III. Roman Provincial Lamps*, London, 1988

- Bajusz 1980 I. Bajusz, Colecția de antichități a lui Téglás István din Turda, *ActaMP*, IV, 1980, 367–394
- Beldiman 1989 C. Beldiman, Piese epigrafice din estul Daciei romane, *Apulum*, XXVI, 1989, p. 263–271
- Benea 1990 Doina Benea, Lampes romaines de Tibiscum, *Dacia N.S.*, XXXIV, 1990, p. 139–168
- Benea 1996 Doina Benea, Lampenproduktion in Tibiscum, în vol. Susanne Zabehlicky-Scheffengger 1996, p. 59–62
- Benea 2012 Doina Benea, *Die lokale Lampenproduktion in Dakien zwischen Kunst und Imitation*, în vol. L. Chrzanowski (ed.), *Le Luminaire antique Lychnological Acts 3, Actes du 3e Congrès International d'études de d'ILA*, Université d'Heidelberg, 21–26.IX.2009, Montagnac, 2012, p. 25–35
- Blăjan 1989 M. Blăjan, Contribuții la repertoriul arheologic al așezărilor rurale antice (secolele II–III e.n.) din Dacia romană, *Apulum*, XXVI, 1989, p. 283–333
- Bocan, Ursuțiu, Cociș 2007–2008 I. Bocan, A. Ursuțiu, S. Cociș, Opaite ștampilate din necropola romană de incinerare de la Tăul Corna. Considerații preliminare, *CA*, XIV–XV, p. 203–221
- Bocan, Ursuțiu, Cociș 2008 I. Bocan, A. Ursuțiu, S. Cociș, Stamped Clay Oil Lamps from the Roman Cremation Necropolis of Tăul Cornei. Preliminary Considerations, în vol. Roman, Gudea 2008, p. 41–52
- Bocan *et alii* 2010 I. Bocan, Cătălina M. Neagu, E. Dumitrașcu, G. Bălan, Considerații preliminare asupra unei incinte funerare din necropola romană de incinerare de la Tăul Găuri-Hop, *CA*, XVII, București, 2010, p. 71–104
- Bocan, Neagu 2016 I. Bocan, Cătălina M. Neagu, Roman lamps discovered in the fort at Micia (Vețel, Hunedoara county) from the National History Museum of Romania collections. Considerations concernig the stamped lamps, în vol. Susanne Biegert (ed.), *Rei Cretariae Romanae Favtorvm Acta* 44, Bonn, 2016, p. 537–545.
- Bogdan-Cătănicu 1974 Ioana Bogdan-Cătănicu, Cercetări în *Castellum* de la Rucăr, *SCIVA*, 25, 1974, 1, p. 277–288
- Bondoc 2008 D. Bondoc, Roman Lamps from Cioroiu Nou, Cioroiși commune, Dolj County, Romania, în vol. Roman, Gudea 2008, p. 53–57
- Bondoc 2012 D. Bondoc, Firmalampen found in the Roman Fort of Slăveni, Olt County, Romania, în vol. L. Chrzanowski (ed.), *Le Luminaire antique Lychnological Acts 3, Actes du 3e Congrès International d'études de d'ILA*, Université d'Heidelberg, 21–26.IX.2009, Montagnac, 2012, p. 37–41
- Bruneau 1965 Ph. Bruneau, *Exploration archéologique de Délos. Les lampes*, Paris, 1965
- Buchi 1975 E. Buchi, *Lucerne del Museo di Aquileia, vol. I. Lucerne romane con marchio di fabbrica*. Associazione Nazionale per Aquileia, Aquileia, 1975
- Bussière 2000 J. Bussière, *Lampes antiques d'Algérie*, Monographies Instrumentum 16, Montagnac, 2000
- Cătinaș 1996 Ana Cătinaș, Lampes à estampille de Potaissa, în vol. Susanne Zabehlicky-Scheffengger 1996, p. 63–69
- Cătinaș 1997 Ana Cătinaș, Opaite din colecția Téglás, în vol. M. Bărbulescu (ed.), *Civilizația romană în Dacia*, Cluj-Napoca, 1997, p. 172–214
- Cătinaș 2004 Ana Cătinaș, Les importations céramiques de l'Ouest de L'Empire Romain a Potaissa et leur influence sur les ateliers locaux, în vol. Mariana Crânguș, Simona Regep-Vlascici, Atalia Ștefănescu (coordonatori), *Studia Historica et Archeologica in Honorem Magistrae Doina Benea*, Timișoara 2004, p. 83–97
- Casasola 1995 D. B. Casasola, *Las lucernas romanas del Museo Municipal de Ceuta*, Ceuta, 1995
- Chirilă *et alii* 1972 E. Chirilă, N. Gudea, V. Lucăcel, C. Pop, *Castrul roman de la Bucium. Contribuții la Cercetare Limesului Daciei Porolissensis*, Cluj-Napoca, 1972
- Chrzanowski, Zhuravlev 1998 L. Chrzanowski, D. Zhuravlev, *Lamps from Chersones in the State Historical Museum–Moscow*, Roma, 1998
- Chrzanowski 2000 L. Chrzanowski, *Lumieres antiques. Les lampes à huile du Musée Romain de Nyon*, Milano, 2000
- Chrzanowski 2011 L. Chrzanowski, Les lampes romaines rectangulaire à plusieurs becs, entre Egypte et Dacie: Quelques éléments de discussion issu de l'étude d'une collection alexandrine inédite, *Peuce S.N.*, IX, 2011, p. 217–224

- Curk 1976 Iva Mikl Curk, *Poetovio I*, Ljubljana, 1976
- Cristescu 2004 V. Cristescu, *Viața economică a Daciei Romane*, București, 2004
- Cserni 1912 B. Cserni, Jelentés a Colonia Apulensis területén végzett ásatásokról, *Múzeumi és Könyvtári Értesítő*, 1912, 15/4, p. 257–283
- Daicoviciu 1924 C-tin. Daicoviciu, Fouilles et recherches a Sarmizegetusa, *Dacia*, 1, 1924, p. 224–263
- Daicoviciu 1930–1931 C. Daicoviciu, Micia I. Cercetări asupra castrului, *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Secția pentru Transilvania*, 1930–1931, p. 1–43
- Daicoviciu, Floca 1937 C. Daicoviciu, O. Floca, Mausoleul Aureliilor de la Sarmizegetusa. Raport preliminar, *Sargetia*, 1, 1937, p. 1–23
- Egri 2005 Mariana Egri, Roman Lamps from *Liber Pater* Sanctuary (Alba-Iulia, Romana), în vol. L. Chrzanovski (ed.), *Lychnological Acts I. Actes du 1er Congrès international d'études sur le luminaire antique* (Nyon–Genève, 29.IX–4.X. 2003), p. 85–87
- Floca, Valea 1965 O. Floca, M. Valea, „Villa rustica” și necropola daco-romană de la Cinciș, *ActaMN*, 2, 1965, p. 163–192
- Floca, Ferenczi, Mărghiton 1970 O. Floca, Șt. Ferenczi, L. Mărghiton, *Micia. Grupul de cuptoare romane pentru ars ceramica*, Deva, 1970
- Floca, Mărghiton 1970 O. Floca, L. Mărghiton Noi considerații privitoare la castru roman de la Micia, *Sargetia*, VII, 1970, p. 43–57
- Florescu 1933 Gr. Florescu, Castrul roman Drobeta (T. Severin). Cercetări și săpături arheologice din 1931, *Revista istorică-română*, III, I, 1933, p. 32–53
- Gaiu 2010 C. Gaiu, Opaitele ceramice de la Arcobadara, *Revista Bistriței*, XXIV, 2010, p. 217–243
- Gostar 1961 N. Gostar, Inscriptiile de pe lucernele din Dacia romană, *ArhMold*, I, 1961, 149–209
- Gudea 1973 N. Gudea, O locuință rustică din epoca romană la Gornea, *ActaMN*, X, 1973, p. 569–593
- Gudea 1977 N. Gudea, Materiale arheologice din castrul roman de la Bologa, *Apulum*, XV, 1977, p. 169–215
- Gudea 1989 N. Gudea, Porolissum. Un complex arheologic daco-roman la marginea de nord a Imperiului roman, I, *ActaMP*, XIII, 1989
- Gudea 1996 N. Gudea, *Porolissum. Un complex arheologic daco-roman la marginea de nord a Imperiului roman. II. Vama romană. Monografie arheologică. Contribuții la cunoașterea sistemului vamal din provinciile dacice*, Cluj-Napoca, 1996
- Gudea, Cosma 2008 N. Cosma, C. Cosma, Die lampen aus dem Römerkastell von Buciumi (Dacia Porolissensis), în vol. Roman, Gudea 2008, p. 117–128
- Gherghe, Negru 2008 P. Gherghe, M. Negru, Frimalamen found in Sucidava Territory, în vol. Roman, Gudea 2008, p. 87–90
- Gherghe, Cojoc 2011 P. Gherghe, M. Cojoc, *Opaitele romane și romano-bizantine descoperite în teritoriul Sucidavei*, Craiova, 2011
- Hamat, Georgescu 2013 Ana Cristina Hamat, V. Șt. Georgescu, Considerații privind producția locală de opaite de lut la Tibiscum, *Tibiscum S. N.*, Caransebeș, III, 2013, p. 223–244
- Hayes 1980 J. W. Hayes, *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum*, I. *Greek and Roman Clay Lamps A Catalogue*, Toronto, 1980
- Heimerl 2001 A. Heimerl, *Die römischen Lampen aus Pergamon*, Pergamenische Forschungen 13, Deutsches Archäologische Institut, Berlin–New York, 2001
- Höpken, Fiedler 2008 Constantze Höpken, M. Fiedler, Römischen lampen aus dem Domnus und Domna-Heiligtum in Ulpia Traiana Samizegetusa/Dacia, în vol. Roman, Gudea 2008, p. 145–151
- Iconomu 1967 C. Iconomu, *Opaite greco-romane*, Constanța, 1967
- Isac 1997 D. Isac, *Castrele de cohortă și ală de la Gilău*, Zalău, 1997
- Isac 2003 D. Isac, *Castrul roman de la Samum-Cășeu*, Cluj-Napoca, 2003
- Isac, Roman 2001 D. Isac, C. A. Roman, Lucernele din castrul de Gilău, în vol. C. Cosma, D. Tamba, A. Rustoiu (ed.), *Studia Archaeologica et Historica Nicolae Gudea dicata. Omagiu profesorului Nicolae Gudea la 60 de ani*, Cluj-Napoca, 2001, p. 367–395
- Isac, Roman 2008 D. Isac, C. A. Roman, Roman Lamps from SAMVM (Cășeu, Cluj County), în vol. Roman, Gudea 2008, p. 153–154

- Iványi 1935 Dora Iványi, *Die pannonischen Lampen. Eine Typologisch Chronologische Übersicht*, Dissertationes Pannonicae, Series. 2, no. 2, Budapest, 1935
- Krunić 2005 S. Krunić, Pregled Antičkih Svetiljki Singidunuma (Roman Lamps from Singidunum), *Singidunum*, 4, 2005, p. 45–104
- Kuzmanov 1992 G. Kuzmanov, *Antike Lampen*, Sofia, 1992
- Labate 2013 D. Labate, Gli impianti produttivi della collina modenese in età romana: note sulla produzione di ceramic e di Lucerne, *Quaderni di Archeologia dell' Emilia Romagna*, 2013, 31, p. 33–40
- Leibundgut 1977 Annalis Leibundgut, *Die Römischen Lampen in der Schweiz*, Bern, 1977
- Lychnus et Lampas 2006 *Lychnus et Lampas. Exhibition Catalogue*, A. Isac, C. A. Roman (ed.), Cluj-Napoca, 2006
- Lipovan 1982–1983 I. T. Lipovan, Opaite romane din *Ampelum* (I), *Sargetia*, XVI–XVII, 1982–1983, p. 227–232
- Lipovan 1983–1984 I. T. Lipovan, *Officina ceramistului Gaius Iulius Proclus la Ampelum. AIACluj*, XXVI, 1983–1984, p. 301–317
- Lipovan 1988 I. T. Lipovan, Opaite romane din *Ampelum* (II), *Tibiscum*, Caransebeș, VII, 1988, p. 181–188
- Loeschcke 1919 S. Loeschcke, *Lampen aus Vindonissa. Ein Beitragezur Geschichtevon Vindonissaund des antiken Beleuchtungswesens*, Zürich, 1919
- Man 2011 Nicoleta Man, *Așezarea romană de la Cristești*, Cluj-Napoca, 2011
- Marinescu et alii 1979 Lucia Marinescu, Anișoara Sion, L. Petculescu, I. Andrițoiu, Edith Ionescu Rusu, Maria Bărileanu, Șantierul Arheologic Micia (Vețel, jud. Hunedoara), *CA*, III, 1979, p. 105–126
- Matei, Bajusz 1997 A. V. Matei, I. Bajusz, *Das Römergrenzkastell von Romita-Certiae*, Zalău, 1997
- Matei et alii 2006 A. V. Matei, H. Pop, Elena Muscă, E. Pripon, I. Bejinariu, *Instrumente de iluminat din nord-vestul României, Catalog expoziție*, Zalău, 2006
- Menzel 1954 H. Menze, *Antike Lampen im Römisch-Germanischen Zentralmuseum zu Mainz*, Mainz, 1954
- Mitrofan 1964 I. Mitrofan, Contribuții la cunoașterea orașului Napoca, *ActaMN*, 1964, I, p. 197–213
- Mitrofan 1969 I. Mitrofan, Descoperiri arheologice la *Potaissa* (Turda), *ActaMN*, VI, 1969, p. 517–523
- Moga et alii 2003 V. Moga, C. Inel, A. Gligor, A. Dragotă, Necropola de incinerare din punctul Hop, în vol. P. Damian (ed.), *Alburnus Maior I*, 2003, București, p. 193–251
- Moțu 1991 I. Moțu, Așezare rurală romană de la Aiton (jud. Cluj), *ActaMP*, XIV–XV, 1991, p. 175–219
- Munsell 1994 A. H. Munsell, *Soil color charts*, 1994
- Mușeteanu, Elefterescu 1983 C. Mușeteanu, D. Elefterescu, Lampes romaines de Durostorum, *Dacia N.S.*, XXVII, 1–2, 1983, p. 109–128
- Neagu, Bocan 2007–2008 Cătălina M. Neagu, I. Bocan, Considerații preliminare asupra unei incinte funerare din necropola romană de incinerare de la Tăul Secuilor – Pârâul Porcului, *Alburnus Maior, CA*, XIV–XV, București, 2007–2008, p. 93–122
- Negru 1996 M. Negru, Some Aspects of the Lamps Discovered in the Roman Forts of Muntenia, în vol. Zabehlicky-Scheffengger 1996, p. 75–80
- Negru, Bădescu 2005 M. Negru, Al. Bădescu, Roman Lamps discovered in Romula, în vol. L. Chrzanovski (ed.), *Lychnological Acts 1. Actes du 1er Congrès international d'études sur le luminaire antique (Nyon-Genève, 29.IX–4.X. 2003)*, p. 253–255
- Negru, Bădescu, Avram 2008 M. Negru, Al. Bădescu, R. Avram, Roman Lamps discovered in Romula, în vol. Roman, Gudea 2008, p. 191–195
- Neigebaur 1851 J. F. Neigebaur, *Dacien. Aus den Überresten des klassischen Alterthums mit besonderem Rücksicht auf Siebenbürgen*, Kronstadt, 1851
- Petculescu, Nemoianu, Anastasiu 1981 L. Petculescu, A. T. Nemoianu, Ruxandra Anastasiu, Raport preliminar asupra săpăturilor arheologice din 1978–1979 în castru Micia, com. Vețel jud. Hunedoara, *CA*, IV, 1981, p. 70–75
- Paraschiv, Nuțu 2012 D. Paraschiv, G. Nuțu, Roman Lamp from Poșta (Moesia Inferior), în vol. L. Chrzanovski (ed.), *Le Luminaire antique Lychnological Acts 3, Actes du 3e*

- Congrès International d'études de d'ILA, Université d'Heildelberg, 21–26.IX.2009, Montagnac, 2012, p. 287–294
- Petrie 1905 W. M. F. Petrie, *Roman Ehnasya (Hreakleopolis Magna 1904)*, London, 1905
- Pop 1970 C. Pop, Reprezentări bacchice romane în Transilvania, *ActaMN*, VII 1970, p. 151–161
- Popilian 1971 Gh. Popilian, Thermele de la Slăveni, *Apulum* IX, 1971, p. 626–641
- Protase 1974 D. Protase, *Necropola orașului Apulum. Săpăturile din anii 1970–1971*, *Apulum*, XII, 1974, p. 134–159
- Protase, Gudea, Ardevan 2008 D. Protase, N. Gudea, R. Ardevan, *Din istoria militară a Daciei Romane. Castrul Roman de Interior de la Gherla*, Timișoara, 2008
- Regep 2001 Simona Regep, Noi descoperiri de opaițe de tip Firmalampen la Tibiscum, în vol. Doinea Benea (ed.), *In Memoriam Dumitru Tudor*, Timișoara, 2001, p. 81–90
- Regep-Vlascici, Muscalu 2007 Simona Regep-Vlascici, B. Muscalu, Opaițele dreptunghiulare cu ansa în formă de vultur descoperite la Tibiscum, în vol. Doinea Benea (ed.), *Meșteșugari și artizani în Dacia romană*, Timișoara, 2007, p. 132–142
- Rodriguez Martin 2005 F. G. Rodríguez Martín, *Lucernas Antigüedades Romanas* 2, în vol. Real Academia de la Historia Catálogo Del Gabinete de Antigüedades 2. 2.2, Madrid, 2005
- Roman 2005 C. A. Roman, *Piese de iluminat în epoca romana Dacia Porolissensis*, Cluj-Napoca, 2005 (teză de doctorat, manuscris)
- Roman 2006 C. A. Roman, *Lamps from Dacia Porolissensis. The Roman Forts from Porolissum–Moigrad, Buciumi, Gilău, Samum-Cășei*, Zalău, 2006
- Roman, Gudea 2008 C. A. Roman, N. Gudea (ed.), *Lychnological Acts 2, Trade and Local Production Lamps from the Prehistory until the Middle Age. Acts of 2nd International Congress on Ancient and Middle Age Lighting Devices, Zalău–Cluj-Napoca 13th–18th 2006*, Cluj-Napoca, 2008
- Russu 1962 I. I. Russu (recenzie) N. Gostar, Inscriptiile de pe lucernele din Dacia romană, *SCIV*, XIII, 2, 1962, p. 467–471
- Simion, Apostol, Vleja 2004 Mihaela Simion, V. Apostol, D. Vleja, *Alburnus Maior II. Monumentul funerar circular*, București, 2004
- Simion et alii 2007–2008 Mihaela Simion, I. Bocan, D. Vleja, E. Dumitrașcu, „Atelierul” de procesare a minereului aurifer și necropola romană de incinerare de la Jig Piciorag, Roșia Montană, *CA*, XIV–XV, 2007–2008, p. 123–165
- Szentlélek, Thévenot, Fromageot-Girardet 1948 T. Szentlélek, *Ancient Lamps*, Budapest, 1969
- E. Thévenot, J. Fromageot-Girardet, La station antique des Bolards à Nuits-Saint-Georges (Côte d'Or), *Gallia*, 6/2, 1948, p. 289–347
- Tocilescu 1902 Gr. Tocilescu, *Monumentele epigrafice și sculpturale ale Muzeului Național de Antichități din București*, București, 1902
- Topoleanu 2010 F. Topoleanu, Opaițele de tip „Firmalampen” din colecțiile Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, *ArhMold*, XXXIII, 2010, p. 151–188
- Topoleanu 2012 F. Topoleanu, *Lămpile antice din colecțiile Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova – Ploiești*, Ploiești, 2012
- Torma 1870 K. Torma, A szombathelyi római mécsesen levő cursiv-írás megfejtése, *Archaeologiai Értesítő*, 1870, II, p. 305–306
- Tudor 1937 D. Tudor, Monumente inedite din Romula, *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, XXX, 1937, p. 110–124
- Tudor 1968 D. Tudor, *Oltenia romană*, ediția a III-a, București, 1968
- Tudor 1978 D. Tudor, *Oltenia romană*, ediția a IV-a, București, 1978
- Zabehlicky-Scheffengger 1996 Susanne Zabehlicky-Scheffengger (ed.), *Rei Cretariae Romanae Favtorvm. Acta 33. Congressvs Vndeicesimvs Rei Cretariae Romanae Favtorvm in Dacia Habitvs*, MCMXCIV, Abingdon, 1996
- Zăgreanu 2011 R.I. Zăgreanu, Roman Lamps in the Collection of Székely National Museum, *Acta Siculica*, Anuarul Muzeului Național Secuiesc, Sfântul Gheorghe, 2011, p.169–176
- Walters 1914 H. B. Walters, *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*, London, 1914

LISTA ILUSTRAȚIEI

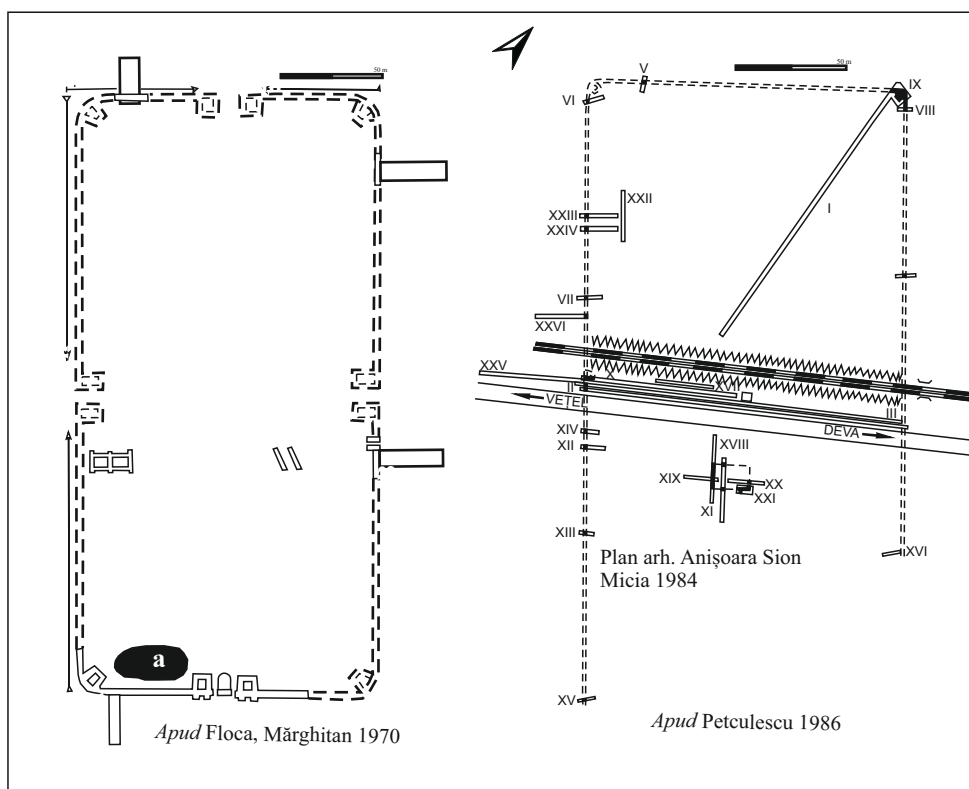
- Pl. I. 1:** Plan general al castrului roman de la Micia (*apud* Floca, Mărghită 1970 și Petculescu 1986; **2:** Castrul roman de la Micia, localizarea (detalii Google Earth).
Pl. II. Castrul roman de la Micia. Dispunerea opaițelor cu ștampile (*apud* Petculescu 1986).
P. III. 1–17: Castrul roman de la Micia. Opaite romane (fotografii).
Pl. IV. 18–29: Castrul roman de la Micia. Opaite romane (fotografii).
Pl. V: 30–43: Castrul roman de la Micia. Opaite romane (fotografii).
Pl. VI. 44–71: Castrul roman de la Micia. Opaite romane (fotografii).
Pl. VII. 72–94: Castrul roman de la Micia. Opaite romane (fotografii).
Pl. VIII. 95–11: Castrul roman de la Micia. Opaite romane (fotografii).
Pl. IX 9. 1–15: Castrul roman de la Micia. Ștampile, detalii
Pl. X. 16–18: Castrul roman de la Micia. Ștampile, detalii

LIST OF ILLUSTRATION

- Pl I. 1:** General plan of the Roman fort at Micia (*apud* Floca, Mărghită 1970 and *apud* Petculescu 1986); **2:** Roman fort at Micia. Geographic location (details from Google Earth).
Pl II. Roman fort at Micia. Layout of stamped lamps (*apud* Petculescu 1986).
P. III. 1–17: Roman fort at Micia. Roman lamps (photos).
Pl. IV. 18–29: Roman fort at Micia. Roman lamps (photos).
Pl. V: 30–43: Roman fort at Micia. Roman lamps (photos).
Pl. VI. 44–71: Roman fort at Micia. Roman lamps (photos).
Pl. VII. 72–94: Roman fort at Micia. Roman lamps (photos).
Pl. VIII. 95–11: Roman fort at Micia. Roman lamps (photos).
Pl. IX 9. 1–15: Roman fort at Micia. Details of stamps.
Pl. X. 16–18. Roman fort at Micia. Details of stamps.

IONUȚ BOCAN, CĂTĂLINA-MIHAELA NEAGU,
 MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI,
 ionutzbocan@gmail.com
 catalina_mihaela_n@yahoo.com

alba

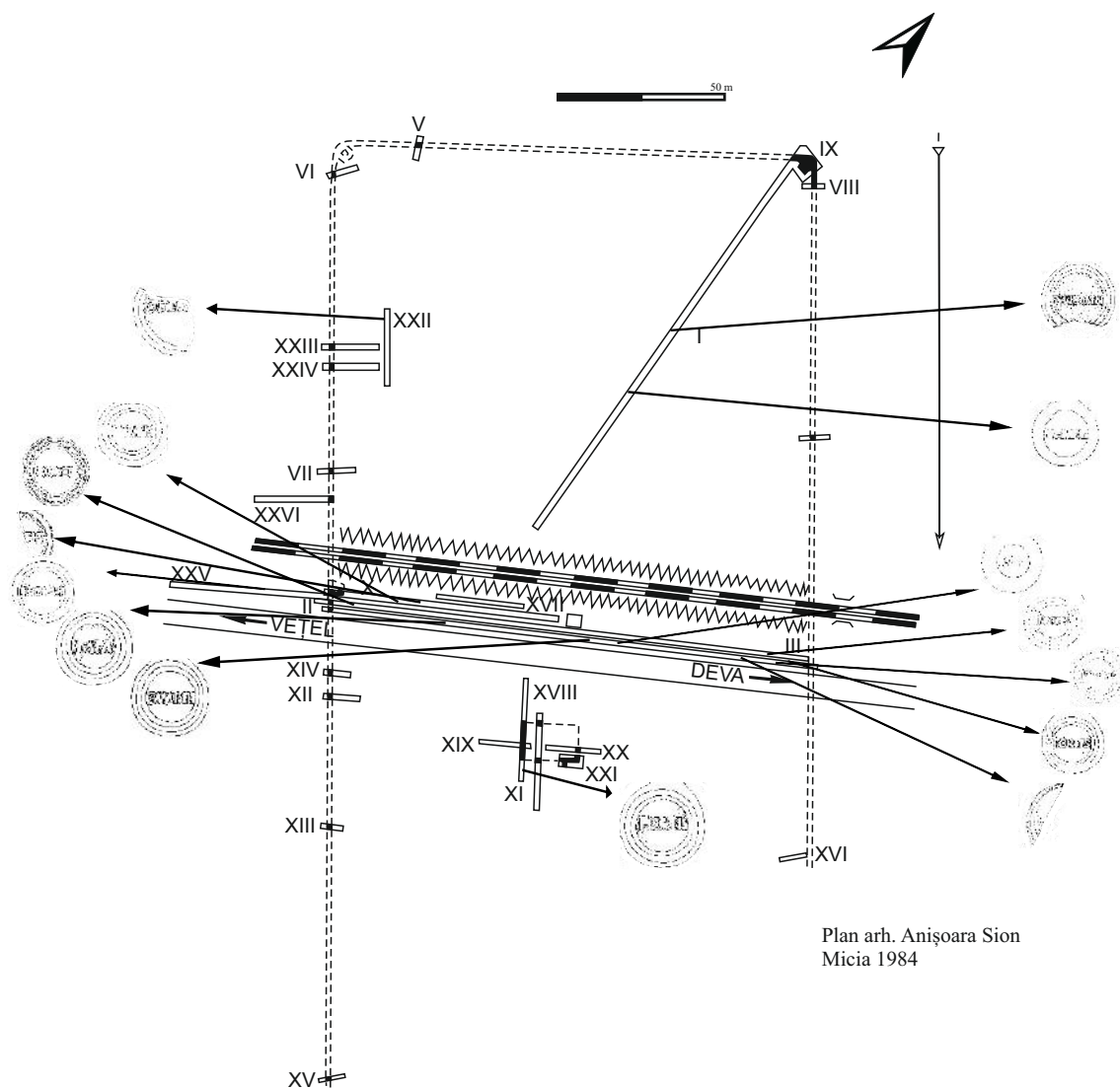

1

@SPOT IMAGE. Data Imaginilor 8.10.2013
 @2014 Google. Image@2014 DigitalGlobe

2

Plan arh. Anișoara Sion
Micia 1984

Apud Petculescu 1986

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

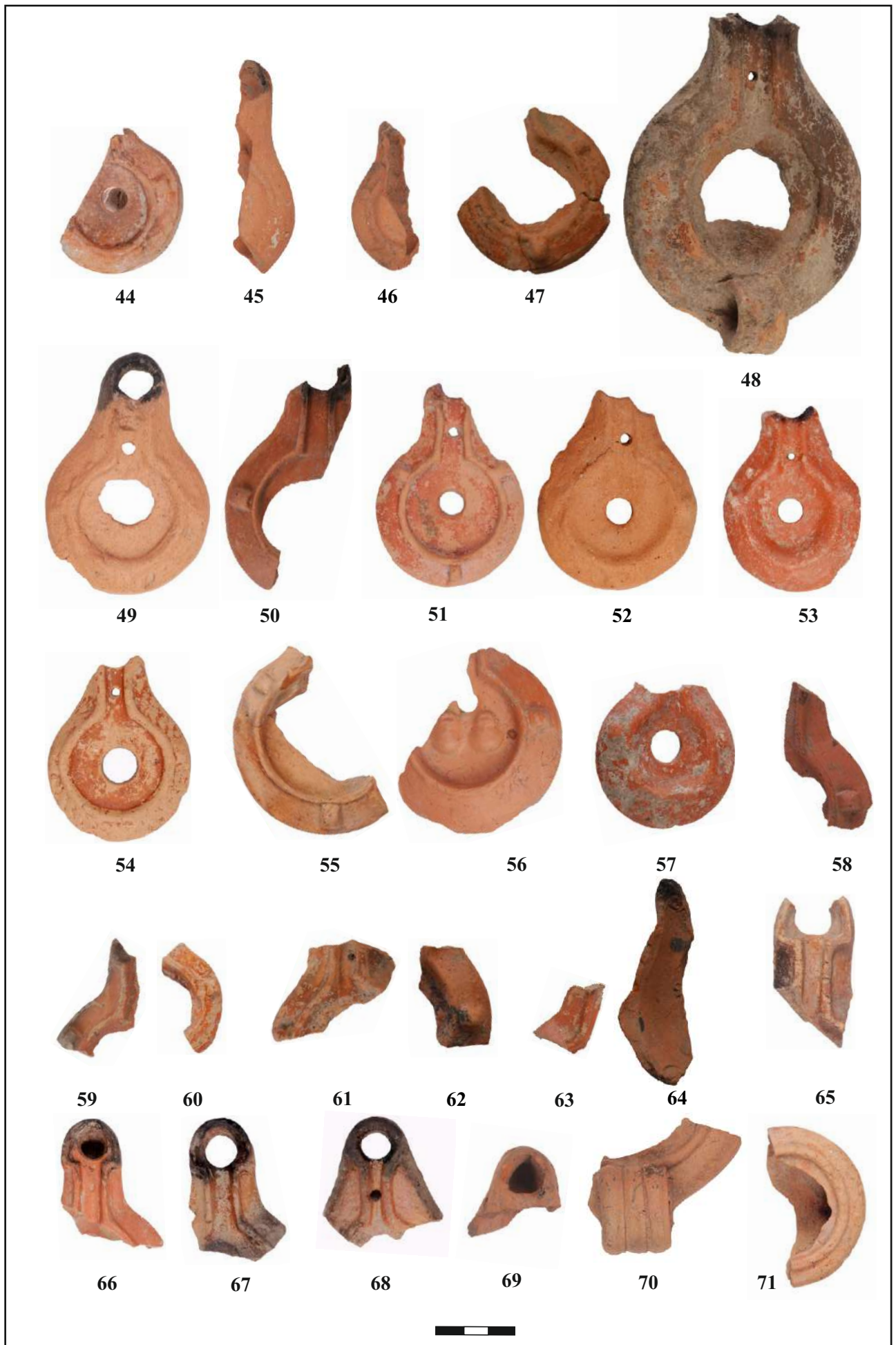

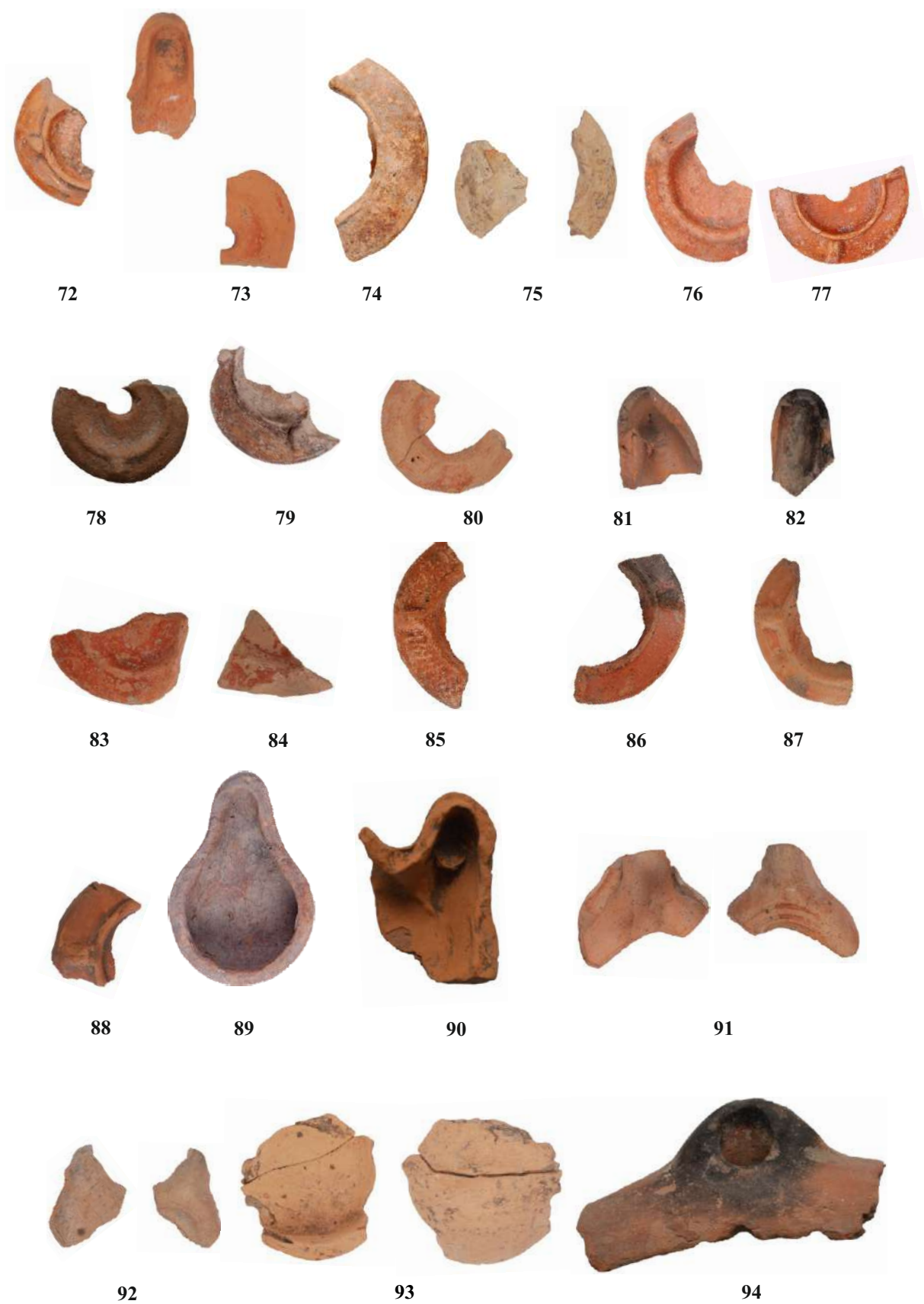
29

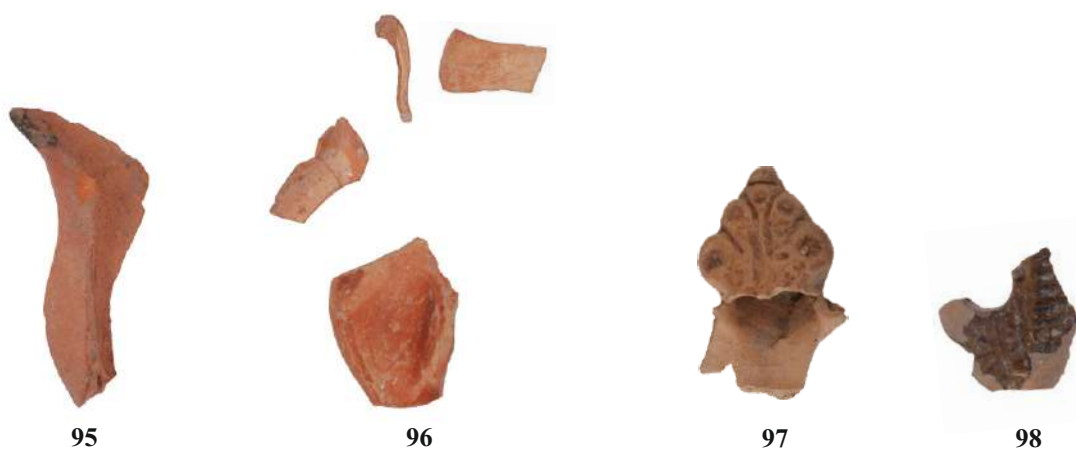

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

